

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑΣ 100 ΩΡΩΝ

3η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

ΑΘΗΝΑ 2010

Η παραγωγή του εκπαιδευτικού υλικού πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Γ'ΚΠΣ, Ε.Π.Ε.Α.ΕΚ. ΙΙ, Άξονας 2, Μέτρο 2.5, Ενέργεια 2.5.1, Πράξη 2.5.1 α «Προγράμματα Δια Βίου Εκπαίδευσης στα Κ.Ε.Ε. και στο Κ.Ε.Ε.ΕΝ.ΑΠ.»,

Έργο συγχρηματοδοτούμενο από το Ε.Κ.Τ. (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΠΑΡΑΓΩΓΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ: Άννα Τσιμπουκλή, Νίκη Φίλλις

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Αλέξης Κόκκος, Κωνσταντίνα Κουτρούμπα

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ:

Καλλιόπη Δημητρούλη, Αιμιλία Γιαννοπούλου

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Μαρία Ντόβα

ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Ειρήνη Ζαννή

Η επικαιροποίηση του εκπαιδευτικού υλικού πραγματοποιήθηκε από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» της πράξης «Ο Σχεδιασμός και η Υλοποίηση Προγραμμάτων εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών και Στελεχών Δια Βίου Μάθησης», πράξη συγχρηματοδοτούμενη από το ΕΚΤ (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους

ΠΑΡΑΓΩΓΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ: Άννα Τσιμπουκλή, Νίκη Φίλλις

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Θανάσης Καραλής

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ: Καλλιόπη Δημητρούλη

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Εριέττα Τζοβάρια

ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δημήτριος Χαριλάου

ISBN: 978-960-98697-4-4

Υπουργείο Εθνικής Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης & Θρησκευμάτων
Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης
Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Ι.Δ.ΕΚ.Ε.)
Διεύθυνση: Αχαρνών 417, Τ.Κ. 11143, Αθήνα
Τηλ.: 213 131 1675 | Fax : 210 2530541
E-mail: ekesap@ideke.edu.gr
www.ideke.edu.gr

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

3η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ
ΔΙΑΡΚΕΙΑΣ 100 ΩΡΩΝ

 <p>Ευρωπαϊκή Ένωση Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο</p>	 <p>ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ <i>επένδυση στην κοινωνία της γνώσης</i> ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης</p>	 <p>ΕΣΠΑ 2007-2013 ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ</p>
---	---	--

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

3ης Διδακτικής Ενότητας

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

3η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ:

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ	6
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.1: Σχεδιασμός Εκπαιδευτικών Στόχων	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.2: Σχεδιασμός Περιεχομένου – Δόμηση Διδακτικών Ενοτήτων.....	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.3: Εκπαιδευτικές τεχνικές.....	22
3.3.1. Εμπλουτισμένη Εισήγηση	22
3.3.2. Καταιγισμός Ιδεών	33
3.3.3. Εργασία σε Ομάδες	37
3.3.4. Μελέτη Περίπτωσης	44
3.3.5. Παιχνίδι Ρόλων.....	50
3.3.6. Προσομοίωση.....	59
3.3.7. Επίδειξη	62
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.4: Εποπτικά Μέσα και Εκπαιδευτικός Χώρος	65
3.4.1. Είδη Εποπτικών Μέσων.....	65
3.4.2. Ο Εκπαιδευτικός Χώρος	74
ΕΝΟΤΗΤΑ 3.5: Κριτήρια Επιλογής Εκπαιδευτικών Τεχνικών και Μέσων.....	78
ΣΥΖΗΤΗΣΗ	88
Σημεία – Κλειδιά της Ενότητας.....	89
ΣΥΝΟΨΗ	89
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	90
ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΜΕΛΕΤΗ	92
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1.....	94

3

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1

Είστε εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων και έχετε κάνει αίτηση για πρόσληψη σε μεγάλο εκπαιδευτικό οργανισμό. Σας έχουν καλέσει για συνέντευξη και προετοιμάζεστε γι' αυτήν. Υποθέτετε ότι μία από τις ερωτήσεις που θα σας υποβάλουν ενδέχεται να αφορά στο σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Καταγράψτε την απάντηση που θα δώσετε στον άνθρωπο που θα σας κάνει τη συνέντευξη, αναφέροντας τα βασικά στοιχεία και βήματα που θα ακολουθήσετε, προκειμένου να σχεδιάσετε ένα πρόγραμμα που να εμπλέκει ενεργά τους εκπαιδευομένους στη μαθησιακή διεργασία.

Μια δική μας απάντηση θα βρείτε στις σελίδες που ακολουθούν.

Εισαγωγή

Σκοπός της τρίτης διδακτικής ενότητας είναι να μελετηθούν τα κύρια στοιχεία που αφορούν το σχεδιασμό και τη δόμηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, να παρουσιαστούν οι βασικές εκπαιδευτικές τεχνικές και τα μέσα που μπορούν να εφαρμοστούν σε ένα πρόγραμμα ενεργητικής φύσεως και να προταθούν κριτήρια επιλογής για την αποτελεσματικότερη χρήση τους.

Λέξεις – Κλειδιά:

- Εκπαιδευτικοί Στόχοι
- Γνώσεις
- Ικανότητες
- Στάσεις
- Εκπαιδευτικές Τεχνικές
- Εμπλουτισμένη Εισήγηση
- Καταιγισμός Ιδεών
- Εργασία σε Ομάδες
- Μελέτη Περίπτωσης
- Παιχνίδι Ρόλων

- Επίδειξη
- Προσομοίωση
- Εποπτικά Μέσα
- Επιλογή Εκπαιδευτικών Τεχνικών
- Χώρος Εκπαίδευσης
- Διάταξη Αίθουσας

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Η σπουδαιότητα διερεύνησης των εκπαιδευτικών αναγκών του πληθυσμού – στόχου για το σχεδιασμό και τη διεξαγωγή του εκπαιδευτικού προγράμματος, στο οποίο θα συμμετέχει, έχει ήδη εντοπιστεί στις δύο πρώτες διδακτικές ενότητες της παρούσας ύλης. Η διαδικασία ανίχνευσης των σημαντικών δεδομένων και των ιδιαίτερων αναγκών των εκπαιδευομένων που χρειάζεται να καλύψει ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα επηρεάζει τον καθορισμό του περιεχομένου του και τη δημιουργία κατάλληλων εκπαιδευτικών στόχων, ενώ παράλληλα βοηθά στην πρόβλεψη των εκπαιδευτικών τεχνικών και μέσων που θα εφαρμοστούν.

Ο σχεδιασμός προγραμμάτων εκπαίδευσης ενηλίκων δεν αποτελεί μία διεργασία στατική. Αντιθέτως, πρόκειται για μία διεργασία που διαρκώς βρίσκεται σε εξέλιξη και για την οποία απαιτείται δημιουργικότητα, εξειδίκευση, λήψη σημαντικών αποφάσεων, εις βάθος μελέτη, αλλά και δραστικές αναθεωρήσεις, ανατροφοδότηση από τους εμπλεκόμενους σε αυτήν και διαρκή διερεύνηση της καταλληλότητας των μεθόδων και των μέσων που χρησιμοποιούνται. Η διαδικασία του σχεδιασμού, είτε αφορά μία διδακτική ενότητα είτε ένα ολόκληρο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, αποτελείται από κάποια **βασικά βήματα** τα οποία συνδέονται στενά μεταξύ τους και το ένα επηρεάζει σημαντικά το άλλο.

Μία συνοπτική περιγραφή των βημάτων είναι η ακόλουθη.

1. Η μελέτη και αξιοποίηση των διαθέσιμων πληροφοριών, με στόχο τον εντοπισμό των παραγόντων, οι οποίοι διαμορφώνουν το πλαίσιο ανάπτυξης των διδακτικών δραστηριοτήτων κατά τη διδασκαλία των μαθημάτων της διδακτικής ενότητας.

2. Η διατύπωση των στόχων της διδακτικής ενότητας.

3. Ο καθορισμός και η οργάνωση του περιεχομένου της διδακτικής ενότητας.

4. Η επιλογή των κατάλληλων εκπαιδευτικών τεχνικών και μέσων.

5. Ο σχεδιασμός της αξιολόγησης των εκπαιδευομένων και των βασικών συντελεστών της διδακτικής ενότητας (Γιαννακοπούλου, 2006: 55).

Η εφαρμογή των παραπάνω διαδοχικών βημάτων οδηγεί στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη μιας διδακτικής ενότητας ή πολλών ενότητων που στο σύνολό τους θα αποτελούν ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Αυτό, όμως, που τελικά πρέπει να θυμάται κανείς δεν είναι τόσο η αλληλουχία των παραπάνω βημάτων αλλά το χαρακτηριστικό στοιχείο της ευελιξίας που χρειάζεται να διακρίνει τον εκπαιδευτή ενός προγράμματος ενηλίκων. Αυτό σημαίνει ότι, όσο κι αν έχει προηγηθεί ένας ιδιαίτερα λεπτομερής σχεδιασμός της διδακτικής ενότητας, η επιτυχημένη διεξαγωγή της θα κριθεί από το κατά πόσο ο εκπαιδευτής είναι ικανός να αναπροσαρμόζει αυτά που έχουν ήδη σχεδιαστεί, όταν κρίνει ότι κάτι τέτοιο θα οδηγήσει στην ομαλότερη επίτευξη των εκπαιδευτικών στόχων και στην κάλυψη των εξατομικευμένων αναγκών των εκπαιδευομένων.

Στα κεφάλαια που απαρτίζουν την τρίτη διδακτική ενότητα θα έχετε την ευκαιρία να μελετήσετε ενεργητικά τη δημιουργία των στόχων ενός εκπαιδευτικού προγράμματος αλλά και τη δόμησή του σε διδακτικές ενότητες. Επιπρόσθετα, θα εξοικειωθείτε με μία ποικιλία εκπαιδευτικών τεχνικών που ενεργοποιούν τους συμμετέχοντες σε ένα πρόγραμμα και αξιοποιούν τις εμπειρίες που έχουν βιώσει. Θα συναντήσετε μία σειρά εποπτικών μέσων που βοηθούν στην ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών μηνυμάτων και δραστηριοτήτων και, τέλος, θα εμβαθύνετε στα κριτήρια με βάση τα οποία ο εκπαιδευτής θα επιλέξει τις καταλληλότερες εκπαιδευτικές τεχνικές και τα εποπτικά μέσα.

Προκειμένου να προωθηθεί η ενεργητική συμμετοχή σας κατά τη μελέτη των επιμέρους υποκεφαλαίων, έχουν σχεδιαστεί δραστηριότητες που θα σας δώσουν την ευκαιρία να εφαρμόσετε τις γνώσεις που σταδιακά αναπτύσσετε. Αναντίρρητα, η πρακτική αξία όσων μελετάτε θα διαφανεί με την ακόλουθη δραστηριότητα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2

Επιλέξτε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που διεξάγετε ήδη ή που ενδέχεται να υλοποιήσετε στο μέλλον ή που, γενικότερα, θα θέλατε να αναλάβετε ως εκπαιδευτής. Καθ' όλη τη διάρκεια μελέτης της παρούσας διδακτικής ενότητας προσπαθήστε να ταυτίσετε το σχεδιασμό του εκπαιδευτικού αυτού προγράμματος με τα διαδοχικά βήματα σχεδιασμού που προαναφέρθηκαν και με τα επιμέρους στοιχεία του που θα αναπτυχθούν στη συνέχεια. Κρατήστε σημειώσεις, όπου θεωρείτε, ότι θα σας είναι απαραίτητες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.1

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΟΧΩΝ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3

Ανατρέξτε σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο οποίο συμμετείχατε στο παρελθόν ως εκπαιδευόμενος/η. Μπορείτε τώρα να εντοπίσετε μερικούς από τους εκπαιδευτικούς στόχους που είχαν τεθεί; Καταγράψτε έναν ή δύο από αυτούς τους στόχους. Σε αυτό το στάδιο αρκεί η απλή καταγραφή των στόχων που εντοπίσατε. Αργότερα, και όσο προχωρά η μελέτη σας, θα σας ζητηθεί να τους σχολιάσετε.

Όπως αναφέρθηκε και στις εισαγωγικές παρατηρήσεις της τρίτης διδακτικής ενότητας, μετά τη διερεύνηση των εκπαιδευτικών αναγκών ακολουθεί το βήμα της δημιουργίας των εκπαιδευτικών στόχων. Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα όσον αφορά στη διαδικασία του εκπαιδευτικού σχεδιασμού είναι το τι, κυρίως, επιθυμούμε να επιτύχουν οι εκπαιδευόμενοι σε σχέση με το γνωστικό αντικείμενο που θα αναπτυχθεί. Μία ξεκάθαρη εικόνα του τι χρειάζεται να επιτευχθεί κατά τη διάρκεια του προγράμματος είναι το βασικότερο συστατικό για την επιτυχημένη ολοκλήρωσή του. Αν και η δημιουργία εκπαιδευτικών στόχων είναι μία διαδικασία χρονοβόρα, η οποία καταναλώνει ένα μεγάλο μέρος του σταδίου της προετοιμασίας του προγράμματος, δε θα πρέπει να την αγνοεί κανείς ούτε να την ολοκληρώνει βιαστικά. Οι εκπαιδευτικοί στόχοι καθορίζουν τόσο τις διδακτικές ενότητες και την αλληλουχία τους, όσο και την επιλογή των εκπαιδευτικών τεχνικών και μέσων. Επομένως, εάν οι στόχοι δεν είναι ξεκάθαροι, ενδέχεται να παραμεληθούν σημαντικά στοιχεία του προγράμματος και κυρίως, οι εκπαιδευτικές ανάγκες των συμμετεχόντων σε αυτό.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 1

Κάποιος εκπαιδευτής σχεδίαζε πρόγραμμα με τίτλο «Αγγλικά στο Εργασιακό Περιβάλλον» το οποίο απευθυνόταν σε ανέργους που επιθυμούσαν να απασχοληθούν στον τομέα των Τουριστικών Επαγγελμαμάτων. Κατά το στάδιο εντοπισμού εκπαιδευτικών αναγκών ανακάλυψε ότι ο πληθυσμός – στόχος είχε λίγες γνώσεις στο να καθοδηγεί στα αγγλικά τουρίστες που ήθελαν να χρησιμοποιήσουν τα μέσα μαζικής μεταφοράς. Αποφάσισε, λοιπόν, ότι θα δώσει έμφαση στη διδακτική ενότητα «Παροχή προφορικών οδηγιών στα αγγλικά για τη χρήση της δημόσιας συγκοινωνίας». Κατά τη λήξη του σεμιναρίου παρατήρησε ότι οι εκπαιδευόμενοι δεν είχαν αναπτύξει τις απαραίτητες γνώσεις και ικανότητες ώστε να δίνουν τις σχετικές οδηγίες σε αγγλόφωνους τουρίστες. Θέλοντας να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα του

εκπαιδευτικού του προγράμματος, απευθύνθηκε σε έμπειρους ξενοδοχοϋπαλλήλους ώστε να τους ρωτήσει ποιες είναι οι βασικές γνώσεις και ικανότητες που χρειάζεται να διαθέτει ένας υπάλληλος υποδοχής προκειμένου να καταφέρει να καθοδηγήσει έναν αγγλόφωνο τουρίστα σχετικά με τη χρήση της συγκοινωνίας. Οι απαντήσεις που συγκέντρωσε κατά την έρευνά του τον βοήθησαν να δημιουργήσει ένα σύνολο ξεκάθαρων εκπαιδευτικών στόχων τους οποίους ενσωμάτωσε στο επόμενο πρόγραμμά του. Πιο συγκεκριμένα, περιέγραψε τους ακόλουθους εκπαιδευτικούς στόχους:

- Να απομνημονεύσουν όλες τις αγγλικές λέξεις που αφορούν τα μέσα μαζικής μεταφοράς.
- Να χρησιμοποιούν τα κατάλληλα ρήματα, ώστε να είναι ξεκάθαρες οι οδηγίες που θα παρέχουν.
- Να χρησιμοποιούν σχετικούς χάρτες, ώστε να παρέχουν ακριβείς πληροφορίες στους τουρίστες.
- Να αισθάνονται άνετα, όταν δίνουν οδηγίες σε τουρίστες.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα σχεδιάστηκε εκ νέου με βάση τους παραπάνω στόχους. Συμπεριλήφθηκαν δραστηριότητες και ασκήσεις που ανέπτυσαν την ικανότητα των συμμετεχόντων να δίνουν επαρκείς οδηγίες στα αγγλικά, αλλά και που αξιολογούσαν τη σταδιακή πρόοδό τους όσον αφορά την κάλυψη των παραπάνω εκπαιδευτικών στόχων. Ακολούθως, σχεδιάστηκαν δραστηριότητες που έδιναν πολλές ευκαιρίες για εξάσκηση και πρακτική εφαρμογή των νέων ικανοτήτων που αναπτύχθηκαν.

Πριν προχωρήσουμε στην αναλυτική περιγραφή της δημιουργίας εκπαιδευτικών στόχων είναι σημαντικό να επισημανθεί η διαφορά μεταξύ του γενικότερου σκοπού ενός προγράμματος και των επιμέρους στόχων του. Όπως αναφέρει και η Γιαννακοπούλου (2006: 58), «Ο σκοπός ενός προγράμματος κατάρτισης είναι μια γενική δήλωση προθέσεων, η οποία μπορεί και να μην αναφέρεται στα αναμενόμενα αποτελέσματα με σαφή και αναλυτικό τρόπο [...]. Αντίθετα, ο στόχος μιας διδακτικής ενότητας αναφέρεται στα επιδιωκόμενα αποτελέσματα της διδασκαλίας της με σαφή και αναλυτικό τρόπο».

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 2

Σε πρόγραμμα που απευθύνεται σε μαθητές Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας και έχει θέμα «Μαθηματικά: Εφαρμογές στην Καθημερινή Ζωή» ο σκοπός περιγράφεται ως εξής: «Οι εκπαιδευόμενοι να γνωρίσουν βασικές μαθηματικές έννοιες που έχουν άμεση εφαρμογή στην καθημερινή ζωή». Δύο από τους εκπαιδευτικούς στόχους που έχουν καθοριστεί για το ίδιο πρόγραμμα είναι:

α) «Να ονομάζουν τις μονάδες μέτρησης μεγεθών» (στόχος σε επίπεδο γνώσεων),

β) «Να κάνουν σωστά τις βασικές αριθμητικές πράξεις, όπως πρόσθεση, αφαίρεση, πολλαπλασιασμό και διαίρεση» (στόχος σε

επίπεδο ικανοτήτων).

Στο παραπάνω παράδειγμα παρουσιάζεται η διαφορά ανάμεσα στο σκοπό ενός προγράμματος και στους επιμέρους *στόχους* του. Θα προσέξατε, ίσως, ότι κατά την παράθεση των δύο στόχων υπήρξε διαφοροποίηση όσον αφορά το *επίπεδο*. Οι στόχοι που διαμορφώνονται για ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα χωρίζονται σε τρία βασικά επίπεδα:

α) στόχοι που αφορούν τις **γνώσεις** που θα λάβουν οι εκπαιδευόμενοι από το πρόγραμμα,

β) στόχοι που αφορούν τις **ικανότητες** που θα αναπτύξουν οι εκπαιδευόμενοι μετά τη λήξη του προγράμματος και

γ) στόχοι που αφορούν τις **στάσεις** που θα υιοθετήσουν οι εκπαιδευόμενοι για το αντικείμενο στο οποίο εκπαιδεύονται. Η ταξινόμηση αυτή των εκπαιδευτικών στόχων είναι βασισμένη στις αρχές της ψυχολογίας της συμπεριφοράς και διατυπώθηκε από τον B. Bloom και τους συνεργάτες του (Χασάπης, Δ., 2000: 48). Οι στόχοι στο πρώτο επίπεδο (*γνώσεις*) σχετίζονται με όλα εκείνα τα δεδομένα που θα λάβει ως πληροφόρηση ο εκπαιδευόμενος από το πρόγραμμα και που θα καταχωρήσει στη μνήμη του για μελλοντική χρήση. Οι στόχοι στο δεύτερο επίπεδο (*ικανότητες*) είναι η δυνατότητες που θα αναπτύξει ο εκπαιδευόμενος μετά τη λήξη του προγράμματος, ώστε να μπορεί να αξιοποιεί τεχνογνωσία, δεξιότητες, προσόντα ή γνώσεις που θα τον βοηθήσουν να διαχειρίζεται με επιτυχία τόσο τις οικείες όσο και τις νέες επαγγελματικές καταστάσεις και απαιτήσεις (Cedefop, 2002: 16). Οι στόχοι στο τρίτο επίπεδο (*στάσεις*) είναι οι αξίες και γενικά, οι προδιαθέσεις που θα αναπτύξουν ή θα αποκτήσουν οι εκπαιδευόμενοι, οι οποίες θα επηρεάζουν τις προτιμήσεις και τη συμπεριφορά τους για ορισμένα πρόσωπα, πράγματα ή καταστάσεις (Γιαννακοπούλου, 2006: 59).

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 3

Για το πρόγραμμα «Οργάνωση Εργασίας» που απευθύνεται σε αυτοαπασχολούμενους ιδιοκτήτες μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, που θέλουν να αναπτύξουν τις ικανότητές τους σε θέματα οργάνωσης της επιχείρησής τους, οι στόχοι που έχουν σχεδιαστεί για τα τρία διαφορετικά επίπεδα είναι οι ακόλουθοι.

Επίπεδο γνώσεων

- Να απαριθμούν τα χαρακτηριστικά του ανοργάνωτου.
- Να περιγράφουν τα βοηθήματα που υπάρχουν για τον προγραμματισμό της εργασίας.

Επίπεδο ικανοτήτων

- Να χειρίζονται και να καταπολεμούν τους διάφορους «χρονοκλέπτες».
- Να θέτουν σωστές προτεραιότητες στην εργασία τους.

- Να καταρτίζουν προσωπικά σχέδια δράσης για την καλύτερη οργάνωση.

Επίπεδο στάσεων

- Να αποδεχτούν την ύψιστη σημασία της σωστής οργάνωσης του χρόνου τους για την επίτευξη των στόχων της επιχείρησής τους.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 4

Επανεέλθετε τώρα στους στόχους που σας είχε ζητηθεί να καταγράψετε για τη Δραστηριότητα 3. Σε ποιο επίπεδο (Γνώσεις, Ικανότητες, Στάσεις) ανήκουν; Μπορείτε τώρα εσείς, για το ίδιο σεμινάριο, να δημιουργήσετε στόχους και για τα τρία επίπεδα;

Όπως αναφέρθηκε στην αρχή του κεφαλαίου ο προσδιορισμός των στόχων επηρεάζει τόσο την επιλογή των διδακτικών ενοτήτων που θα συμπεριληφθούν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα όσο και άλλα ζητήματα, όπως την αλληλουχία τους, την επιλογή των τεχνικών κτλ. Ωστόσο, είναι απαραίτητο όχι μόνο να δημιουργηθούν εκπαιδευτικοί στόχοι, αλλά και να είναι απόλυτα σαφείς και συγκεκριμένοι προκειμένου να μπορέσει ο εκπαιδευτής να ρυθμίσει αναλόγως τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος και ταυτόχρονα να καθησυχάσει τους εκπαιδευομένους, να τους βοηθήσει να περιορίσουν την αντίστασή τους στο καινούριο και στην αλλαγή και να δομήσουν την εμπλοκή τους στην εκπαιδευτική διεργασία (Courau, 2000: 33). Για την εξασφάλιση της σαφήνειας κατά τη δημιουργία εκπαιδευτικών στόχων η Courau προτείνει οι στόχοι να εκφράζονται με τη χρήση κατάλληλων ρημάτων για το κάθε επίπεδο στόχων, ενώ υποστηρίζει ότι η ύπαρξη εκπαιδευτικών στόχων και τρία επίπεδα κρίνεται απαραίτητη προκειμένου ένα πρόγραμμα να θεωρηθεί ολοκληρωμένο.

Παραδείγματα κατάλληλων ρημάτων παρατίθενται στη συνέχεια (Courau, 2000: 33).

ΓΝΩΣΕΙΣ	ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ	ΣΤΑΣΕΙΣ
Γνωρίζω Καταλαβαίνω Ορίζω Προσδιορίζω Συγκρατώ Ονομάζω Αναγνωρίζω Απομνημονεύω Απαριθμώ	Διορθώνω Ελέγχω Χρησιμοποιώ Ενεργοποιώ Κάνω Αλλάζω Πληκτρολογώ Διαβάζω Συντάσσω Εφαρμόζω Πραγματοποιώ	Προσαρμόζομαι Αισθάνομαι Απομυθοποιώ Εντάσσομαι Κινητοποιούμαι

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 5

Προκειμένου να εξασκηθείτε στη δημιουργία εκπαιδευτικών στόχων, χρησιμοποιήστε τα παραπάνω ρήματα για να φτιάξετε στόχους και στα τρία επίπεδα για τα ακόλουθα εκπαιδευτικά προγράμματα:

- 1)** Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα για τη χρήση του Word.
  - 2)** Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα με θέμα τις Γενικές Αρχές Λογιστικής.
  - 3)** Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα που αφορά στην προσφορά Ποιοτικής Εξυπηρέτησης Πελατών.
- Η δική μας απάντηση παρουσιάζεται στη συνέχεια.

1) Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα για τη χρήση του Word

Στόχοι σε επίπεδο γνώσεων:

- Να γνωρίζουν τις σημαντικές λειτουργίες και δυνατότητες του Word.

Στόχοι σε επίπεδο ικανοτήτων:

- Να συντάσσουν και να επεξεργάζονται αρχεία.

Στόχοι σε επίπεδο στάσεων:

- Να αισθάνονται πιο άνετα κατά τη χρήση επεξεργασίας ενός κειμένου σε Word.

2) Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα με θέμα τις Γενικές Αρχές Λογιστικής

Στόχοι σε επίπεδο γνώσεων:

- Να αναγνωρίζουν λογιστικές καταστάσεις.

Στόχοι σε επίπεδο ικανοτήτων:

- Να χρησιμοποιούν τα συμπεράσματα των λογιστικών καταστάσεων.

Στόχοι σε επίπεδο στάσεων:

- Να κινητοποιηθούν για τη χρησιμότητα της λογιστικής για την επιτυχημένη ολοκλήρωση των καθημερινών εργασιών.

3) Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα που αφορά την προσφορά Ποιοτικής Εξυπηρέτησης Πελατών

Στόχοι σε επίπεδο γνώσεων:

- Να προσδιορίζουν τα διαφορετικά είδη πελατών.

Στόχοι σε επίπεδο ικανοτήτων:

- Να χρησιμοποιούν διαφορετικά είδη συμπεριφοράς για τα διαφορετικά είδη πελατών.

Στόχοι σε επίπεδο στάσεων:

- Να απομυθοποιήσουν τους «δύσκολους» πελάτες και να νιώθουν άνετα κατά το χειρισμό τους.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 6

Παρακολουθήστε το Παράδειγμα 1 (*Η Γλώσσα του σώματος*) από τις Μικροδιδασκαλίες που παρουσιάζονται στο DVD που περιλαμβάνει το εκπαιδευτικό σας υλικό. Στη συνέχεια απαντήστε στα ακόλουθα ερωτήματα:

- α)** Ποιοι εκπαιδευτικοί στόχοι καθορίζονται;
- β)** Είναι σωστά διατυπωμένοι;
- γ)** Ποια επίπεδα στόχων καλύπτουν;

Στον πίνακα που ακολουθεί θα βρείτε παραδείγματα εκπαιδευτικών στόχων και των τριών επιπέδων που αφορούν διάφορα προγράμματα.

ΘΕΜΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ -ΣΤΟΧΟΣ ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΓΝΩΣΕΙΣ	ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ	ΣΤΑΣΕΙΣ
Ανεύρεση κατοικίας για ενοικίαση, μετανάστες, 1 ημέρα	Να καταλαβαίνουν τα βασικά στοιχεία μιας αγγελίας για ενοικίαση διαμερίσματος που βρίσκουν στην εφημερίδα	Να ελέγχουν το διαμέρισμα εξασφαλίζοντας ότι καλύπτει τις ανάγκες τους	Να αισθάνονται άνετα κατά την επικοινωνία τους με τον ιδιοκτήτη του διαμερίσματος
Εισαγωγή στο Excel, άνεργοι, 2 ημέρες	Να ονομάζουν τις βασικές χρήσεις και λειτουργίες του Excel	Να χρησιμοποιούν τύπους και συναρτήσεις στο Excel	Να εκτιμήσουν τη χρησιμότητα του Excel
Βασικές αρχές αποτελεσματικής επικοινωνίας, κρατούμενοι φυλακών, 2 ημέρες	Να συγκρατούν τα βασικά στοιχεία της θετικής επικοινωνίας	Να χειρίζονται τα αρνητικά τους συναισθήματα και να τα εκφράζουν με εποικοδομητικό τρόπο	Να αντιληφθούν την ύψιστη σημασία της επικοινωνίας για την ανάπτυξη δημιουργικών σχέσεων
Βασικές οικονομικές γνώσεις, βιοτέχνες, 1 ημέρα	Να απομνημονεύουν τα είδη των προϋπολογισμών	Να επιλύουν ασκήσεις με αριθμοδείκτες, να εξαγουν συμπεράσματα και να τα συγκρίνουν με οικονομικές μονάδες	Να κατανοούν τη χρησιμότητα ερμηνείας των εργαλείων μελέτης και προϋπολογισμού των επιχειρήσεων για την αξιολόγηση της «εικόνας» μιας οικονομικής μονάδας
Ηγετικές ικανότητες, εκπαιδευτές ενηλίκων, 2 ημέρες	Να αναγνωρίζουν τα διαφορετικά στυλ διοίκησης μιας ομάδας	Να αναθέτουν αποτελεσματικά δραστηριότητες και ασκήσεις ανάλογα με τις γνώσεις και ικανότητες των εκπαιδευομένων τους	Να ευαισθητοποιηθούν για την αναγκαιότητα χρήσης διαφορετικών στυλ διοίκησης ανάλογα με το επίπεδο των εκπαιδευομένων και την κατάσταση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.2

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ - ΔΟΜΗΣΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 7

Ας υποθέσουμε ότι είστε ο/η εκπαιδευτής/τρια σε ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης γονέων *διάρκειας* δύο ημερών (16 ώρες), που σκοπό έχει τη δημιουργική απασχόληση των παιδιών και οι επιμέρους στόχοι του έχουν καθοριστεί ακολούθως.

Σε επίπεδο **γνώσεων**: Να απαριθμούν δημιουργικές δραστηριότητες που μπορούν να μοιραστούν με τα παιδιά τους.

Σε επίπεδο **ικανοτήτων**: Να ελέγχουν την καταλληλότητα των παιχνιδιών που αγοράζουν για τα παιδιά τους για την ανάπτυξη της δημιουργικής τους διάθεσης.

Σε επίπεδο **στάσεων**: Να ευαισθητοποιηθούν για την αναγκαιότητα της ανάπτυξης της δημιουργικότητας των παιδιών.

Σε ποιες διδακτικές ενότητες θα διαιρούσατε το πρόγραμμα;

Μία δική μας πρόταση θα βρείτε στις σελίδες που ακολουθούν.

Κάθε εκπαιδευτικό πρόγραμμα αποτελείται από ένα σύνολο διδακτικών ενοτήτων. Ανάλογα με τη διάρκεια του προγράμματος, τον πληθυσμό - στόχο στον οποίο απευθύνεται και τους επιμέρους εκπαιδευτικούς στόχους του, διαιρείται σε διδακτικές ενότητες οι οποίες χαρακτηρίζονται από κάποια αλληλουχία προκειμένου να καλύψουν τις εκπαιδευτικές ανάγκες των συμμετεχόντων αλλά και τους συνολικούς εκπαιδευτικούς στόχους του προγράμματος. Ο καθορισμός και η οργάνωση των διδακτικών ενοτήτων αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της διαδικασίας σχεδιασμού ενός εκπαιδευτικού προγράμματος. Για την εξασφάλιση της επιτυχημένης διαίρεσης ενός προγράμματος σε διδακτικές ενότητες, απαιτείται η πολύ καλή γνώση του αντικειμένου από μέρους του εκπαιδευτή, αλλά και η διαρκής διασύνδεσή τους με τους εκπαιδευτικούς στόχους του προγράμματος. Η Courau (2000: 87) επισημαίνει ότι πολλοί εκπαιδευτές παρασύρονται από τη γνώση που έχουν για το αντικείμενο και παραβλέπουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευόμενοι, καθώς και τους γενικούς στόχους του προγράμματος και επεξεργάζονται ένα ακατάλληλο αναλυτικό πρόγραμμα.

Μία πρόταση για το πώς θα μπορούσε να δομηθεί το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού προγράμματος που παρουσιάζεται στη Δραστηριότητα 6 είναι η παρακάτω.

- 1.** Ορισμός της Δημιουργικότητας.
- 2.** Η αναγκαιότητα της δημιουργικότητας για την πνευματική ανάπτυξη των παιδιών.
- 3.** Δραστηριότητες και παιχνίδια που αναπτύσσουν τη δημιουργικότητα των παιδιών.
- 4.** Κριτήρια επιλογής εκπαιδευτικών παιχνιδιών και χώρων ψυχαγωγίας παιδιών.
- 5.** Η σημασία της δημιουργικότητας στην ανάπτυξη των ενδοοικογενειακών σχέσεων.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 8

Σε ποιες διδακτικές ενότητες θα διαιρούσατε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που επιλέξατε στη Δραστηριότητα 2;

Η ποσότητα των διδακτικών ενοτήτων, η μείωση ή η αύξησή τους, το αν θα μπορούμε σε λεπτομέρειες ή όχι επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από τους εκπαιδευόμενους, από το θέμα και από τους συνολικούς στόχους του προγράμματος.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 4

Ένα τριήμερο πρόγραμμα εισαγωγής στο μάρκετινγκ που απευθύνεται σε γυναικείο συνεταιρισμό παραγωγής αγροτικών προϊόντων θα διαφέρει εντελώς από ένα δεκαήμερο πρόγραμμα εισαγωγής στο μάρκετινγκ για ανέργους που ζητούν απασχόληση και επιθυμούν επαγγελματικό αναπροσανατολισμό.
(Courau, 2000: 86¹).

Συνοψίζοντας, η διαμόρφωση και η οργάνωση του περιεχομένου ενός προγράμματος περιλαμβάνει:

- α)** τον καθορισμό του γενικότερου περιεχομένου,
- β)** τη δημιουργία εκπαιδευτικών στόχων,
- γ)** την κατανομή του σε διδακτικές ενότητες και
- δ)** τον καθορισμό του χρόνου που θα κατανεμηθεί για κάθε διδακτική ενότητα.

¹ Μερικά από τα παραδείγματα που έχουν αντληθεί από τη βιβλιογραφία παρουσιάζονται τροποποιημένα σε σχέση με το αρχικό κείμενο – πηγή. Η προσαρμογή αυτή κρίθηκε σκόπιμη, ώστε το παρόν εκπαιδευτικό υλικό να καλύπτει καλύτερα τις ανάγκες του πληθυσμού – στόχου που το μελετά.

Πρέπει να σημειωθεί ότι όπως για κάθε εκπαιδευτικό πρόγραμμα καθορίζονται συνολικά οι στόχοι, έτσι χρειάζεται να καθοριστούν και οι εκπαιδευτικοί στόχοι που κάθε διδακτική ενότητα θα εξυπηρετεί και οι οποίοι μπορεί να αφορούν το ένα ή το άλλο επίπεδο (γνώσεις, ικανότητες, στάσεις).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 9

Συσχετίστε τις διδακτικές ενότητες του προγράμματος «Δημιουργική Απασχόληση των παιδιών», που παρουσιάζονται στην προηγούμενη σελίδα, με τους εκπαιδευτικούς στόχους που αναφέρονται στη Δραστηριότητα 6. Από ποιες ενότητες πιστεύετε ότι καλύπτεται ο κάθε ένας στόχος;

Τη δική μας απάντηση θα βρείτε στο παράδειγμα που ακολουθεί.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 5

Για το πρόγραμμα «Δημιουργική Απασχόληση των παιδιών», που προαναφέρθηκε, οι εκπαιδευτικοί στόχοι θα μπορούσαν να καλύπτονται στα πλαίσια των ακόλουθων Διδακτικών Ενότητων.

ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
Σε επίπεδο γνώσεων : Να απαριθμούν δημιουργικές δραστηριότητες που μπορούν να μοιραστούν με τα παιδιά τους	(Διδακτική ενότητα 3): «Δραστηριότητες και παιχνίδια που αναπτύσσουν τη δημιουργικότητα»
Σε επίπεδο ικανοτήτων : Να ελέγχουν την καταλληλότητα των παιχνιδιών που αγοράζουν για τα παιδιά τους για την ανάπτυξη της δημιουργικής τους διάθεσης	(Διδακτική ενότητα 4): «Κριτήρια επιλογής εκπαιδευτικών παιχνιδιών και χώρων ψυχαγωγίας παιδιών»
Σε επίπεδο στάσεων : Να ευαισθητοποιηθούν για την αναγκαιότητα της ανάπτυξης της δημιουργικότητας των παιδιών	(Διδακτική ενότητα 2): «Η αναγκαιότητα της δημιουργικότητας για την πνευματική ανάπτυξη των παιδιών» και (Διδακτική ενότητα 4): «Η σημασία της δημιουργικότητας στην ανάπτυξη των ενδοοικογενειακών σχέσεων»

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 10

Τώρα που έχετε σχηματίσει μία ολοκληρωμένη εικόνα για το πώς δομείται ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα σε διδακτικές ενότητες, πώς δημιουργούνται οι εκπαιδευτικοί στόχοι και πώς ο καθένας από αυτούς συσχετίζεται με τις επιμέρους ενότητες, επιστρέψτε στο πρόγραμμα που επιλέξατε στη Δραστηριότητα 2. Συμπληρώστε τα πεδία του παρακάτω πίνακα για να αποκτήσετε τη συνολική εικόνα του σχεδιασμού που αφορά αυτό το πρόγραμμα και να εξασκηθείτε στη δημιουργία σχεδίων εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ:		
ΔΙΑΡΚΕΙΑ:		
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ - ΣΤΟΧΟΣ :		
ΣΚΟΠΟΣ		
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ		
ΓΝΩΣΕΙΣ:	1. .... 2.	Προσθέστε ή αφαιρέστε στόχους ανάλογα με το σχεδιασμό σας.
ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ:	3. .... 4.	Προσθέστε ή αφαιρέστε στόχους ανάλογα με το σχεδιασμό σας.
ΣΤΑΣΕΙΣ:	5. .... 6.	Προσθέστε ή αφαιρέστε στόχους ανάλογα με το σχεδιασμό σας.
ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΩΡΕΣ	ΣΤΟΧΟΥΣ ΠΟΥ ΚΑΛΥΠΤΟΥΝ
1.		π.χ. 1, 2
2.		
3.		
Προσθέστε ή αφαιρέστε ενότητες.		

Στις σελίδες που ακολουθούν θα βρείτε δύο **Παραδείγματα** σχεδίων εκπαιδευτικών προγραμμάτων που ακολουθούν την παραπάνω λογική.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 6		
ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ:	ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ	
ΔΙΑΡΚΕΙΑ:	10 ΩΡΕΣ (2 πεντάωρες συναντήσεις)	
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ - ΣΤΟΧΟΣ :	ΑΝΕΡΓΟΙ ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΙ	
ΣΚΟΠΟΣ		
<p>Η εξοικείωση των εκπαιδευομένων με τη διαδικασία της συνέντευξης για πρόσληψη και η μελέτη των απαραίτητων επικοινωνιακών ικανοτήτων που πρέπει να διαθέτουν οι υποψήφιοι, προκειμένου να επιτύχουν στη θέση στην οποία επιθυμούν να προσληφθούν.</p>		
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ		
ΓΝΩΣΕΙΣ:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Να περιγράφουν τα είδη της συνέντευξης. 2. Να αναγνωρίζουν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του κάθε είδους. 3. Να αναγνωρίζουν τα διαφορετικά στάδια της συνέντευξης. 4. Να διακρίνουν τα βασικά στοιχεία για τα οποία πρέπει να προετοιμαστούν πριν τη συνέντευξη. 	
ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ:	<ol style="list-style-type: none"> 5. Να υπολογίζουν τις ενδεχόμενες ερωτήσεις και να προετοιμάζουν τις απαντήσεις. 6. Να χρησιμοποιούν θετικές εκφράσεις κατά την επικοινωνία τους με τον άνθρωπο που τους παίρνει τη συνέντευξη. 7. Να επιλέγουν την κατάλληλη ενδυμασία για τη συνέντευξη. 8. Να αναλύουν τα στοιχεία της μη λεκτικής επικοινωνίας του ερωτώντα και να ελέγχουν αν οι ίδιοι διατηρούν σωστή στάση σώματος. 9. Να προσεγγίζουν την εταιρεία για την εξακρίβωση της έκβασης της συνέντευξης και των αποτελεσμάτων. 	
ΣΤΑΣΕΙΣ:	<ol style="list-style-type: none"> 10. Να μειώσουν το επικοινωνιακό τους άγχος. 11. Να εκτιμούν τις προσωπικές τους ικανότητες γνώσεις και προσόντα. 12. Να νιώθουν άνετα κατά τη διάρκεια της συνέντευξης. 	
ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΩΡΕΣ	ΣΤΟΧΟΥΣ ΠΟΥ ΚΑΛΥΠΤΟΥΝ
1. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ	1	1, 2
2. Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ	3	3,4,5,10,11,12
3. ΒΑΣΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗΣ ΛΕΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	3	6,12
4. Η ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ	2	7,8,12
5. ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ	1	9

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 7		
ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ:	ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	
ΔΙΑΡΚΕΙΑ:	3 ΗΜΕΡΕΣ (24 ΩΡΕΣ)	
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ - ΣΤΟΧΟΣ :	ΠΡΩΗΝ ΧΡΗΣΤΕΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ	
ΣΚΟΠΟΣ		
<p>Να εντοπιστούν και να αναπτυχθούν οι βασικές ικανότητες που θεωρούνται απαραίτητες για το χειρισμό συγκρούσεων στο χώρο εργασίας και να αναλυθούν τα αρνητικά αποτελέσματα των συγκρούσεων και τα θετικά αποτελέσματα του χειρισμού τους.</p>		
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ		
ΓΝΩΣΕΙΣ:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Να περιγράφουν τον ορισμό των συγκρούσεων. 2. Να αναγνωρίζουν τα αρνητικά αποτελέσματά τους για τον οργανισμό και για τους ίδιους. 3. Να απαριθμούν τα οφέλη του χειρισμού των συγκρούσεων για τον οργανισμό και για τους ίδιους. 4. Να διακρίνουν τα στοιχεία της επικοινωνίας που επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά το χειρισμό των συγκρούσεων. 	
ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ:	<ol style="list-style-type: none"> 5. Να αναλύουν τα αίτια των συγκρούσεων. 6. Να αυτοαξιολογούν τις ικανότητες που διαθέτουν για το χειρισμό συγκρούσεων, να υπολογίζουν τις ενδεχόμενες ερωτήσεις και να προετοιμάζουν τις απαντήσεις. 7. Να εφαρμόζουν σχέδια δράσης για την αυτοβελτίωσή τους στο χειρισμό συγκρούσεων. 8. Να προλαμβάνουν τις συγκρούσεις μεταξύ των υφισταμένων μελών της ομάδας τους. 9. Να χρησιμοποιούν τεχνικές ενεργητικής ακρόασης προκειμένου να μειώνουν τα εμπόδια της επικοινωνίας. 10. Να καταργούν τις συμπεριφορές που αναπτύσσουν τις συγκρούσεις. 	
ΣΤΑΣΕΙΣ:	<ol style="list-style-type: none"> 11. Να εκτιμήσουν τα οφέλη του χειρισμού των συγκρούσεων. 12. Να αυξήσουν την αυτοπεποίθησή τους όσον αφορά τις ικανότητες που διαθέτουν για το χειρισμό των συγκρούσεων. 13. Να ενθαρρυνθούν για την υιοθέτηση των συμπεριφορών που οδηγούν στην αποφυγή και το χειρισμό των συγκρούσεων. 	
ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΩΡΕΣ	ΣΤΟΧΟΥΣ ΠΟΥ ΚΑΛΥΠΤΟΥΝ
ΟΙ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΩΣ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑΣ	3	1, 6,11
2. ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ – ΘΕΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	5	2,3,11,13
3. ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ	4	4,9,12
4. ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ	4	5,8,12
5. Ο ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΣ ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ	8	3,7,10,11,12,13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.3

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 11

Όταν ακούτε τον όρο «εκπαιδευτικές τεχνικές», ποιες είναι αυτές που πρώτες μπορείτε να θυμηθείτε ή γνωρίζετε; Καταγράψτε τώρα μερικές έτσι, όπως συνειρμικά σας έρχονται στο νου.

Στις σελίδες που ακολουθούν θα εξοικειωθείτε με τις βασικές εκπαιδευτικές τεχνικές που μπορεί να εφαρμόσει ο εκπαιδευτής κατά τη διάρκεια ενός προγράμματος.

Οι εκπαιδευτικές τεχνικές είναι το σύνολο των δραστηριοτήτων που βοηθούν τον εκπαιδευτή να επιτύχει τους επιμέρους εκπαιδευτικούς στόχους ενός προγράμματος ή μιας διδακτικής ενότητας, ενεργοποιώντας τη συμμετοχή των εκπαιδευομένων και καλύπτοντας τις ατομικές και ομαδικές τους ανάγκες. Μερικές από τις βασικότερες εκπαιδευτικές τεχνικές που συχνά συναντά κανείς σε προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων και που θα μελετήσουμε σε βάθος σε αυτό το κεφάλαιο είναι οι:

- Εμπλουτισμένη Εισήγηση
- Καταιγισμός Ιδεών
- Εργασία σε Ομάδες
- Μελέτη Περίπτωσης
- Παιχνίδι Ρόλων
- Επίδειξη
- Προσομοίωση

3.3.1. Εμπλουτισμένη Εισήγηση

Συνήθως η πρώτη εκπαιδευτική τεχνική που έρχεται στο μυαλό μας, όταν κάποιος μας ρωτήσει ποιες τεχνικές εφαρμόζουμε ή γνωρίζουμε γενικότερα, είναι η Εισήγηση. Ίσως γιατί στην Ελλάδα είναι η τεχνική στην οποία έχουμε παραδοσιακά εκτεθεί περισσότερο, κυρίως ως εκπαιδευόμενοι. Στα σχολικά και φοιτητικά μας χρόνια, αλλά και συχνά ως ενήλικοι εκπαιδευόμενοι, η εισήγηση και η καθ' έδρας διδασκαλία ήταν αυτή που εφαρμόζαν συνήθως οι δάσκαλοι, καθηγητές και «εισηγητές» μας.

Δεν είναι τυχαίο ότι η Εισήγηση είναι η πιο πολυσυζητημένη

εκπαιδευτική τεχνική. Η εισαγωγή και χρήση καινούριων, κυρίως πιο συμμετοχικών τεχνικών, είχε ως αποτέλεσμα την άσκηση κριτικής διεθνώς (Dewey, Kolb, Silberman, Brookfield κτλ)² στην τεχνική της Εισήγησης, αλλά και τον εντοπισμό της αναγκαιότητας να εμπλουτιστεί –στην περίπτωση που κρίνεται η χρήση της ως απαραίτητη– με συμμετοχικές δραστηριότητες.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 12

Βάλτε τον εαυτό σας στη θέση του εκπαιδευμένου. Πώς θα νιώθατε κατά τη διάρκεια μιας ωριαίας εισήγησης; Ποια μειονεκτήματα εσείς βρίσκετε –εάν πιστεύετε ότι υπάρχουν κάποια– στην τεχνική αυτή;

Στις σελίδες που θα ακολουθήσουν θα βρείτε τη δική μας άποψη.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 13

Μελετήστε το παρακάτω απόσπασμα. Ποια γνώμη σχηματίζετε όσον αφορά την Εισήγηση; Για ποιους λόγους θα μπορούσε να θεωρηθεί «εχθρός της μάθησης»;

Ο Colman McCarthy, διακεκριμένος αρθρογράφος της Washington Post –αμερικανικής εφημερίδας μεγάλης κυκλοφορίας– κλήθηκε στο Πανεπιστήμιο της Iowa για να μιλήσει σε ομάδα φοιτητών του τμήματος της δημοσιογραφίας. Πολύ γρήγορα πρόσεξε ότι οι περισσότεροι από τους 40 φοιτητές που παρακολουθούσαν την εισήγησή του κρατούσαν σημειώσεις, προφανώς στα πλαίσια της προσπάθειάς τους «να καλύψουν την ύλη». Τους ζήτησε λοιπόν να τον βοηθήσουν σε ένα πείραμα. Τους έδωσε τις ακόλουθες οδηγίες: «Σηκωθείτε όρθιοι. Φύγετε από το κτίριο. Σταθείτε στο πεζοδρόμιο για 15 λεπτά και μετρήστε όλα τα κόκκινα και πράσινα αυτοκίνητα που θα περάσουν από μπροστά σας. Στη συνέχεια επιστρέψτε για να απαντήσετε σε σχετικές ερωτήσεις». Οι φοιτητές είχαν φτάσει στα μέσα του διαδρόμου, όταν ο αρθρογράφος τους ζήτησε να γυρίσουν πίσω. Στη συνέχεια έκανε τις εξής ερωτήσεις: «Κανείς δε σκέφτηκε ότι είναι χαζό να μετρήσετε κόκκινα και πράσινα αυτοκίνητα; Γιατί κανείς δε ζήτησε να μάθει το σκοπό του “πειράματος”; Επιτρέπετε στους καθηγητές σας να σας “ζορίζουν” έτσι; Εφόσον βρέχει, γιατί κανείς δεν είπε ότι δε θέλει να βραχεί;»

² Σχολιασμός της αποτελεσματικότητας της εισήγησης και της καταλληλότητάς της για τη μαθησιακή διεργασία στους ενήλικες συναντά κανείς στα έργα των: Dewey, J. (1997), *Experience and education*, N.Y.: Macmillan, Kolb, D. (1984), *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*, Englewood Cliffs, Prentice-Hall, New Jersey, Brookfield, S. (1986), *Understanding and Facilitating Adult Learning*, Open University Press, Milton Keynes, Silberman, M. (1998), *Active training: A handbook of techniques, designs, case examples, and tips*, 2η Έκδ., Σαν Φρανσίσκο: Jossey-Bass.

Φυσικά ο στόχος του πειράματος δεν ήταν απλώς η υποβάθμιση της λήψης σημειώσεων κατά τη διεξαγωγή Εισηγήσεων. Το κεντρικό ζητούμενο ήταν η παθητικότητα των φοιτητών και ο εξαναγκασμός τους, που αποτελούν δύο από τους παλαιότερους εχθρούς της μάθησης. Ήθελε να δείξει στους φοιτητές ότι στο πανεπιστήμιο έχουν τη δυνατότητα να μάθουν μέσα από την υποβολή ερωτήσεων και απαιτώντας από τους καθηγητές τους να απαντούν στα ερωτήματά τους. Επίσης, ότι είναι χρέος τους να αμφισβητούν την καταπιεστική φύση της αυθεντίας [...] και να αφήσουν στους καθηγητές το μέτρημα των κόκκινων και πράσινων αυτοκινήτων (Eitington, 1996: 374).

ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΙΣΗΓΗΣΗΣ

Μερικά από τα μειονεκτήματα που κατά καιρούς έχουν εκφραστεί για την τεχνική της Εισήγησης, όταν αυτή είναι παρατεταμένη και έχει σχεδιαστεί ερήμην των αναγκών των εκπαιδευομένων, είναι τα ακόλουθα.

- Ο εισηγητής, λόγω της μονόδρομης επικοινωνίας και της έλλειψης ανατροφοδότησης, δε γνωρίζει αν μετέδωσε επιτυχώς τα μηνύματά του ούτε το βαθμό μάθησης που επιτεύχθηκε.
- Αποδίδεται στον εκπαιδευόμενο παθητική ιδιότητα.
- Η συγκέντρωση των ακροατών μειώνεται ύστερα από 15-20 λεπτά
- Η διατήρηση των νέων γνώσεων είναι μικρής χρονικής διάρκειας.
- Με την εφαρμογή της Εισήγησης θεωρείται δεδομένο ότι όλοι οι εκπαιδευόμενοι έχουν τον ίδιο ρυθμό μάθησης και το ίδιο μαθησιακό πρότυπο.
- Δεν ενδείκνυται για την επίτευξη στόχων στο επίπεδο των στάσεων και την ανάπτυξη νοητικών διεργασιών, όπως η ανάλυση, ο στοχασμός, η σύνθεση, η αξιολόγηση κτλ.
- Μειώνει την υποκίνηση και τη δημιουργικότητα του εκπαιδευομένου.
- Δεν ανταποκρίνεται σε όλα τα μαθησιακά πρότυπα.
- Ενέχει τον κίνδυνο της «φτωχής» οργάνωσης και μετάδοσης γνώσεων.

<http://www.wcer.wisc.edu/archive/cl1/cl/doingcl/advlec.htm>

Ωστόσο, παρά τα μειονεκτήματα που προαναφέρθηκαν, η Εισήγηση αποτελεί ακόμη και σήμερα μία από τις βασικές εκπαιδευτικές τεχνικές στο πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων και αυτό γιατί, αν χρησιμοποιηθεί ακολουθώντας τις βασικές προϋποθέσεις μιας καλής εισήγησης, μπορεί να έχει πλήθος θετικών αποτελεσμάτων. Επομένως, το ζητούμενο δεν είναι αν θα καταργήσουμε ολοκληρωτικά την Εισήγηση, αλλά να γνωρίζουμε

σε ποιες περιπτώσεις θεωρείται καταλληλότερη και κυρίως, πώς μπορεί να βελτιωθεί η χρήση της.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 14

Σε ποιες περιπτώσεις πιστεύετε ότι η Εισήγηση θα ήταν περισσότερο ενδεδειγμένη ως τεχνική σε σχέση με πιο συμμετοχικές εκπαιδευτικές μεθόδους; Καταγράψτε μερικές από αυτές.

Στη συνέχεια παρουσιάζουμε τη δική μας άποψη.

ΣΕ ΠΟΙΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΑΙΡΙΑΖΕΙ ΚΑΛΥΤΕΡΑ Η ΕΙΣΗΓΗΣΗ

Μερικοί λόγοι για τους οποίους μπορεί κάποιος να επιλέξει τη χρήση της Εισήγησης έναντι κάποιας άλλης περισσότερο ενεργητικής τεχνικής, είναι οι παρακάτω.

- Ο εκπαιδευτής νιώθει την ανάγκη να παρουσιάσει τις προσωπικές του απόψεις στην εκπαιδευόμενη ομάδα.
- Η εισήγηση είναι η πιο εύκολη και γρήγορη τεχνική μετάδοσης πληροφοριών.
- Σε ένα συμμετοχικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα η περιστασιακή χρήση της Εισήγησης (σύντομες και περιεκτικές παρουσιάσεις) μπορεί να εμπλουτίσει το ρυθμό, να αποφευχθεί η πλήξη κτλ.
- Η ανάγκη των εκπαιδευομένων για υποβολή ερωτήσεων μπορεί να καλυφθεί πλήρως και γρήγορα με την εφαρμογή της Εισήγησης.
- Η επίδειξη ενός εργαλείου ή ενός βοηθήματος μπορεί να απαιτεί την τεχνική της Εισήγησης προκειμένου να επισημανθούν και επεξηγηθούν τα κυριότερα στοιχεία του.
- Μπορεί να αυξήσει την αξιοπιστία των πληροφοριών προς μετάδοση, ιδιαίτερα αν ο Εισηγητής είναι πρόσωπο υψηλού κύρους ή αν κατέχει άριστες ικανότητες δημόσιας ομιλίας.
- Όταν το γνωστικό αντικείμενο προς μελέτη μεταβάλλεται πολύ συχνά και η προσθήκη των νέων στοιχείων μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνο με την κάθετη μεταφορά δεδομένων, δηλαδή με μία Εισήγηση (Eitington, 1996: 375).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 15

Θυμηθείτε την πιο πρόσφατη εισήγηση που παρακολουθήσατε. Ποια στοιχεία της σας έκαναν θετική εντύπωση; Καταγράψτε μερικά από αυτά.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 16

Παρακολουθήστε τη συνέντευξη του Α. Κόκκου στο DVD που σας έχει δοθεί. Καταγράψτε τις βασικές προδιαγραφές που αναφέρει προκειμένου να είναι αποτελεσματική η εφαρμογή

της Εισήγησης. Εμπλουτίστε τις σημειώσεις σας με αυτά που θα μελετήσετε στη συνέχεια.

ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΤΗΣ ΕΙΣΗΓΗΣΗΣ

Εφόσον ο εκπαιδευτής καταλήξει στην απόφαση ότι τα εκπαιδευτικά αποτελέσματα και οι ανάγκες των συμμετεχόντων θα καλυφθούν πληρέστερα με τη χρήση της Εισήγησης, τότε υπάρχουν κάποιες βασικές προδιαγραφές που πρέπει να ακολουθήσει προκειμένου να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότητά της.

- Ο εκπαιδευτής χρειάζεται να διαθέτει πολύ καλή γνώση του θέματος που θα εισηγηθεί.

- Η προετοιμασία του εκπαιδευτή πρέπει να είναι άριστη. Μπορεί να εξασκηθεί μπροστά σε ομάδα γνωστών ή φίλων, ή μπροστά σε καθρέφτη ή ακόμα και να βιντεοσκοπηθεί για να δει και να ακούσει τον εαυτό του και να προβεί σε τυχόν βελτιώσεις.

- Να μελετάται η ομάδα στην οποία απευθύνεται η εισήγηση: τα ενδιαφέροντα των εκπαιδευομένων, οι εμπειρίες και οι γνώσεις τους.

- Να ανακοινώνονται εξ αρχής οι στόχοι της εισήγησης και να διασυνδέονται με τις ανάγκες των συμμετεχόντων και τα οφέλη που θα αποκομίσουν.

- Να διανέμονται εκ των προτέρων τα βασικά σημεία της εισήγησης ή αντίτυπα των διαφανειών που θα προβληθούν.

- Ο εκπαιδευτής να ξεκινά εκπλήσσοντας ευχάριστα τους συμμετέχοντες και με τρόπο που να ελκύει την προσοχή τους.

- Να μην διαβάξει την εισήγηση, αλλά να χρησιμοποιεί σημειώσεις που να του υπενθυμίζουν τα κύρια στοιχεία της.

- Η εισήγηση να είναι **σύντομη** (15 με 20 λεπτά τη φορά)

- Ο προφορικός λόγος του εκπαιδευτή χρειάζεται να είναι σαφής με ξεκάθαρα μηνύματα.

- Να χρησιμοποιεί χιούμορ.

- Να αναφέρονται πολλά παραδείγματα.

- Να χρησιμοποιείται υποστηρικτικά οπτικοακουστικό υλικό (διαφάνειες, ταινίες, μουσική, εικόνες, χαρτοπίνακα κτλ), διασφαλίζοντας την ανεμπόδιστη παρακολούθηση των συμμετεχόντων.

- Ο εκπαιδευτής πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός όσον αφορά στη μη λεκτική του επικοινωνία: τον τόνο της φωνής, την ταχύτητα του λόγου, τις κινήσεις του, τις παύσεις του, την κίνησή του μέσα στο χώρο.

- Να παρατηρεί και να αναλύει ενεργητικά τη μη λεκτική επικοινωνία των συμμετεχόντων (αν προσέχουν, αν το θέμα τους φαίνεται ενδιαφέρον, αν έχουν ερωτήματα αλλά διστάζουν να διακόψουν, αν είναι αφηρημένοι κτλ).

- Να εφαρμόζεται η τεχνική της διαφραγματικής αναπνοής

έτσι, ώστε ο εκπαιδευτής να ακούγεται δυνατά και καθαρά χωρίς να κουράζεται.

- Η όλη παρουσίαση του εκπαιδευτή πρέπει να εκπέμπει αυτοπεποίθηση, σιγουριά και ενθουσιασμό για το αντικείμενο.

- Η εμφάνιση και το ντύσιμο του εκπαιδευτή να είναι κατάλληλο για το πλαίσιο της εκπαίδευσης και τον πληθυσμό – στόχο.

- Να αποφεύγονται τα «εεε» κ. τ.λ.

- Να αποφεύγεται η «ξύλινη» γλώσσα.

- Να διατηρείται οπτική επαφή με όλη την ομάδα των εκπαιδευομένων και να εφαρμόζεται η «τεχνική του φάρου» (π.χ. αν η ομάδα είναι καθισμένη σε διάταξη Π, ο εκπαιδευτής να ξεκινά την οπτική επαφή από το πρώτο μέλος που κάθεται στο αριστερό άκρο, να περνά με το βλέμμα του από το κάθε ένα μέλος ξεχωριστά και να καταλήγει στο άτομο που κάθεται πρώτο από δεξιά).

- Να ζητά ανατροφοδότηση από τους συμμετέχοντες μετά την ολοκλήρωση της εισήγησης.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 17

- Ποιες από τις παραπάνω προδιαγραφές μιας καλής εισήγησης θυμάστε να εφαρμόσε ο εισηγητής της Δραστηριότητας 15;

- Εάν έχετε ήδη εισηγηθεί κάποιο θέμα, πόσα από τα παραπάνω εφαρμόσατε;

- Στο μέλλον ποια από τα παραπάνω θα εντάξετε στην πρακτική σας, όταν θα παρουσιάσετε ένα θέμα;

- Με ποιο τρόπο τα στοιχεία αυτά θα σας βοηθήσουν να βελτιώσετε την αποτελεσματικότητα της εισήγησής σας;

Εκτός από τις προδιαγραφές για μια καλή εισήγηση που προαναφέρθηκαν, είναι σημαντικό καθ' όλη τη διάρκεια αυτής να αξιοποιούνται τεχνικές που εξασφαλίζουν την ενεργητική παρακολούθηση των εκπαιδευομένων, ώστε η επικοινωνία να μην είναι απόλυτα μονόδρομη και να μην αναπτύσσεται στους εκπαιδευόμενους μία παθητική στάση.

Εάν η συμμετοχή των εκπαιδευομένων ενεργοποιηθεί από την αρχή της εισήγησης, τότε εκείνοι θα νιώσουν ότι ο εκπαιδευτής τους έχει τη διάθεση να δημιουργήσει ένα κλίμα συνεργατικότητας και να τους εμπλέξει στην όλη διαδικασία. Κάτι τέτοιο θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του ενδιαφέροντός τους και της προσοχής τους για το αντικείμενο που θα αναπτυχθεί.

ΠΕΝΤΕ ΤΡΟΠΟΙ ΓΙΑ ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΟ ΤΗΣ ΕΙΣΗΓΗΣΗΣ

Στο βιβλίο του *Active Training: A handbook of techniques, designs, case examples, and tips*, ο Mel Silberman (1998: 67-91) αφιερώνει ένα κεφάλαιο στον εμπλουτισμό των εισηγήσεων με τεχνικές που αυξάνουν την ενεργητική συμμετοχή των

εκπαιδευομένων κατά τη διάρκεια της. Μεταξύ άλλων, αναφέρει τους παρακάτω πέντε τρόπους που ενεργοποιούν την εμπλοκή των συμμετεχόντων κατά τη διάρκεια μιας εισήγησης.

A) Ρόλος ενεργητικού ακροατή

Ανατίθεται στον εκπαιδευόμενο η ευθύνη της ενεργητικής ακρόασης.

Στο τέλος της εισήγησης η εκπαιδευόμενη ομάδα (ατομικά ή ομαδικά) θα πρέπει να παρουσιάσει τα σημεία με τα οποία συμφωνεί ή διαφωνεί, ερωτήματα με τα οποία θα ζητούνται περαιτέρω διευκρινήσεις για το αντικείμενο της εισήγησης, μια σύνοψη του περιεχομένου της, ένα κουίζ ή ερωτήσεις που θα θέσουν αναμεταξύ τους οι εκπαιδευόμενοι.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 8

Εκπαιδευτής στη Θεματική Ενότητα Τεχνολογίες Πληροφορικής – Επικοινωνιών, κατά την έναρξη της Εισήγησής του, που είχε θέμα «Οι έξι στρατηγικές της οργάνωσης και επικοινωνίας της πληροφόρησης» (ο ορισμός, η κατάταξη, το παράδειγμα, η ανάλυση διεργασίας, η σύγκριση και αντίθεση, και η αιτία και το αποτέλεσμα), ζήτησε από τους εκπαιδευόμενους να ακούσουν προσεκτικά την περιγραφή της καθεμίας από τις στρατηγικές και στο τέλος, να παρουσιάσουν μία σύνοψη στο διπλανό τους.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 9

Μία εκπαιδευτρια κατά την έναρξη μιας παραδοσιακής και βαρετής εισήγησης με θέμα «Η στατιστική της αγοράς εργασίας» (ποσοστά αποχώρησης εργαζομένων, κόστος αντικατάστασης υπαλλήλων κ.ά.), δίνει στους συμμετέχοντες έναν κατάλογο με ερωτήματα τα οποία θα έπρεπε να απαντήσουν ατομικά κατά τη διάρκεια της ανάλυσης που θα έκανε για τη διαρκώς μεταβαλλόμενη αγορά. Ζητώντας από τους εκπαιδευόμενους να αναζητήσουν πληροφόρηση που θα καλυπτόταν από την εισήγηση, η εκπαιδευτρια κατάφερε να τραβήξει ενεργητικά το ενδιαφέρον των ακροατών της.

B) Καθοδηγούμενη καταγραφή σημειώσεων

Παρέχονται οδηγίες ή διανέμεται σχετικό έντυπο που καθοδηγεί τους συμμετέχοντες για τον τρόπο με τον οποίο θα κρατούν σημειώσεις κατά τη διάρκεια της Εισήγησης.

Ο εκπαιδευτής σταματά περιστασιακά για να δώσει την ευκαιρία στους εκπαιδευόμενους να σημειώσουν τις απόψεις τους για το θέμα.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 10

Στο σεμινάριο «Διαχείριση Έργου» ο εκπαιδευτής έκανε μία εισήγηση που αφορούσε στη διαδικασία διαχείρισης κόστους, τον οικονομικό προγραμματισμό, την είσπραξη οφειλών και την οργάνωση και ανάλυση πραγματικού κόστους για την επίτευξη των οικονομικών στόχων ενός έργου. Στο εγχειρίδιο των συμμετεχόντων υπήρχε φύλλο εργασίας με διαφορετικά πεδία που το καθένα είχε τίτλο μιας από τις εξής έννοιες: εισροές, επεξεργασία, εκροές και ανατροφοδότηση. Αφού ο εκπαιδευτής ανέλυσε καθεμία από τις παραπάνω έννοιες, ζήτησε από τους εκπαιδευομένους να ανακαλέσουν τις πληροφορίες που αφορούσαν στο κάθε ένα πεδίο του φύλλου εργασίας και να σημειώσουν επάνω στο έντυπο τις όποιες ερωτήσεις τους ή σχετικές διευκρινήσεις.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 11

Κατά την εισήγηση σε σεμινάριο «Ανάθεση Εργασιών», που απευθυνόταν σε Εκπαιδευτές Ενηλίκων, ο εκπαιδευτής διένειμε έντυπο με τίτλο «Τα Ναι και τα Όχι στην Ανάθεση εργασιών». Το έντυπο ήταν χωρισμένο σε δύο στήλες. Στην αριστερή στήλη υπήρχε ο τίτλος *ΑΝΑΘΕΤΩ* και στη δεξιά στήλη ο τίτλος *ΔΕΝ ΑΝΑΘΕΤΩ*. Κατά τη διάρκεια της εισήγησης οι εκπαιδευόμενοι κρατούσαν σημειώσεις επάνω στο έντυπο συμπληρώνοντας αναλόγως τις δύο στήλες.

Γ) Περιστασιακή Πρόκληση

Περιστασιακά διακόπεται η Εισήγηση και ζητείται από τους συμμετέχοντες να δώσουν παραδείγματα των εννοιών που παρουσιάστηκαν μέχρι εκείνη τη στιγμή ή να απαντήσουν, εν συντομία, σε σχετικές ερωτήσεις.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 12

Πριν από την έναρξη εισήγησης με θέμα «Η Συνέντευξη Πρόσληψης», η εκπαιδύτρια εξήγησε στους συμμετέχοντες ότι θα σταματούσε περιστασιακά την εισήγηση για να συγκεντρώσει τις απόψεις του ακροατηρίου. Στη συνέχεια ανέλυσε τα κριτήρια με βάση τα οποία οι ερωτήσεις που τίθενται σε μία συνέντευξη για πρόσληψη χωρίζονται σε:

- α) κατάλληλες και νόμιμες,**
- β) μερικώς κατάλληλες και**
- γ) ακατάλληλες και μη νόμιμες.**

Έπειτα, η εκπαιδύτρια χρησιμοποίησε ένα πραγματικό έντυπο συνέντευξης για πρόσληψη που περιείχε ερωτήσεις και των τριών κατηγοριών. Διέκοψε την εισήγηση και ζήτησε από τους εκπαιδευομένους να κατατάξουν τις ερωτήσεις του έντυπου στις τρεις διαφορετικές κατηγορίες.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 13

Η εισήγηση ενός εκπαιδευτή σε θέματα κοινωνικού αποκλεισμού είχε θέμα «Τα δικαιώματα των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες που ζουν σε κοινοτικές κατοικίες». Στο τέλος κάθε ενότητας της εισήγησης, δίνουμε έντυπο ερωτήσεων πολλαπλών επιλογών προκειμένου να ελέγξει κατά πόσο οι εκπαιδευόμενοι είχαν κατανοήσει το περιεχόμενο της εισήγησης. Πριν προχωρήσει στην επόμενη ενότητα οι σωστές απαντήσεις ανακοινώνονταν στην ολομέλεια.

Δ) Συνεργατική Μάθηση

Παροχή διαφορετικών δεδομένων σε διαφορετικούς συμμετέχοντες.

Οι εκπαιδευόμενοι, σε συνδυασμό με την παρακολούθηση εισήγησης, παροτρύνονται να ανταλλάξουν τις σημειώσεις τους και να εκπαιδεύσει ο ένας τον άλλον.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 14

Σε πρόγραμμα με θέμα «Διεργασίες Ομάδας» ο εκπαιδευτής χώρισε τους εκπαιδευόμενους σε δύο ομάδες. Ζήτησε από την πρώτη ομάδα να μεταφερθεί σε διπλανή αίθουσα και να μελετήσει ένα κείμενο σχετικά με τους *συναισθηματικούς ρόλους* που αναλαμβάνονται σε αποτελεσματικές ομάδες. Την ίδια στιγμή, η δεύτερη ομάδα παρακολουθούσε εισήγηση σχετικά με τους *ρόλους έργου* που αναλαμβάνονται σε αποτελεσματικές ομάδες. Στη συνέχεια, η πρώτη ομάδα επέστρεψε στην αρχική αίθουσα προκειμένου να παρακολουθήσει μία εισήγηση επάνω στο θέμα που μόλις είχε επεξεργαστεί. Ακολούθως, η δεύτερη ομάδα μεταφέρθηκε στη διπλανή αίθουσα για να μελετήσει ένα κείμενο που αφορούσε την εισήγηση που είχε προηγουμένως παρακολουθήσει. Έπειτα, μέλη και από τις δύο ομάδες, αφού σχημάτισαν ζεύγη, τους ζητήθηκε να επινοήσουν τρόπους για να εκπαιδεύσει το ένα το άλλο στο αντικείμενο στο οποίο μόλις είχαν εκπαιδευτεί.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 15

Σε πρόγραμμα Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας με θέμα «Ασφαλιστικά πακέτα για Επιχειρήσεις» μία από τις ενότητες αφορούσε την «Έκθεση σε Ζημιές» και την επίδρασή τους στο ενεργητικό της επιχείρησης, τα εισοδήματα και το κεφάλαιο. Η εκπαιδευόμενη ομάδα (20 μέλη συνολικά) χωρίστηκε σε δύο υποομάδες (των 10 μελών η καθεμία). Η **πρώτη** υποομάδα θα παρακολουθούσε μία **εισήγηση** που αφορούσε τις παρακάτω τέσσερις κατηγορίες ζημιών, χωρίς να της δοθούν παραδείγματα.

Κατηγορίες Ζημιών:

1. Εξωτερικές
2. Νόμιμες

3. Εσωτερικές
4. Κυβερνητικές

Την ίδια στιγμή η **δεύτερη** υποομάδα σε ξεχωριστή αίθουσα θα πραγματοποιούσε την ακόλουθη **δραστηριότητα**. Σε όλα τα μέλη της δόθηκε το παρακάτω κείμενο και τους ζητήθηκε να το μελετήσουν σε δυάδες (5 ζεύγη).

Είδη Ζημιών

1. *Απρόοπτα, συνήθως βίαια περιστατικά, στα οποία όλες οι επιχειρήσεις εκτίθενται καθημερινά, όπως φωτιά, πλημμύρα, θύελλα, βανδαλισμοί, παγετός, καταστροφή σωληνώσεων.*

2. *Απώλεια επαγγελματικής στέγης, λειτουργικότητας, αξιοπιστίας προϊόντος, αξιοπιστίας επιχείρησης κ. τ.λ.*

3. *Ανέντιμες πράξεις υπαλλήλων, εργατικά ατυχήματα, απώλεια λογισμικού.*

4. *Πρόστιμα, διακοπή λειτουργίας εργασιών, ποινικές διώξεις, επιπρόσθετο κόστος κατασκευής και φορολογικά τέλη.*

Όταν οι δύο υποομάδες ολοκλήρωσαν το έργο τους (η α' υποομάδα να παρακολουθήσει την εισήγηση και η β' υποομάδα να μελετήσει σε ζεύγη το σχετικό κείμενο που της δόθηκε), τότε τα μέλη και των δύο υποομάδων ενώθηκαν και δημιούργησαν 10 νέα ζεύγη ως εξής: κάθε ένα μέλος της δεύτερης υποομάδας θα αντάλλαζε τα παραδείγματα που είχε μελετήσει και τις απόψεις του με ένα άλλο μέλος της πρώτης υποομάδας. Μοιράστηκαν τις γνώσεις που ο καθένας είχε λάβει (ο ένας από την εισήγηση και ο άλλος από τη μελέτη του κειμένου) και στη συνέχεια συζήτησαν στην ολομέλεια όσα είχαν μάθει με συνεργατικό τρόπο.

Ε) Άσκηση Διευκρίνισης

Κατά τη διάρκεια της εισήγησης πραγματοποιείται μία σύντομη δραστηριότητα ή άσκηση στόχος της οποίας είναι η διευκρίνιση των πληροφοριών, ιδεών και ικανοτήτων που εξετάζονται.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 16

Κάποια εκπαιδεύτρια κατά τη διεξαγωγή μιας σύντομης εισήγησης σε σεμινάριο «Ανάπτυξη Κοινωνικών Δεξιοτήτων στο Χώρο Εργασίας» συνόψιζε τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι επιχειρήσεις, όπως χαμηλή παραγωγικότητα, παροχή χαμηλής ποιότητας εξυπηρέτησης, άγχος και χαμηλή υποκίνηση. Η εκπαιδεύτρια τόνισε ότι οι παραδοσιακές μέθοδοι διοίκησης τείνουν να χρησιμοποιούν μία προσέγγιση η οποία, όπως στο μύθο της Λερναίας Ύδρας, συχνά ενεργοποιεί δύο άλλα προβλήματα για κάθε ένα που επιλύει. Στη συνέχεια πρότεινε μία νέα περισσότερο αποτελεσματική προσέγγιση την οποία ονόμασε «Οραματίζομαι την ιδανική εικόνα». Στο σημείο αυτό, η εκπαιδεύτρια διέκοψε την εισήγηση για να πραγματοποιηθεί

η ακόλουθη άσκηση: ζήτησε από τους εκπαιδευομένους να δημιουργήσουν ζεύγη επιλέγοντας κάποιον με παρόμοιο ύψος και βάρος. Στο ένα μέλος ζητήθηκε να απλώσει οριζοντίως στο πλάι το βραχίονά του, ενώ στο άλλο ζητήθηκε να προσπαθήσει να τον λυγίσει. Οι περισσότερα βραχίονες λύγισαν με ευκολία. Έπειτα η εκπαιδεύτρια ζήτησε από τα μέλη που θα άπλωναν το βραχίονα να τον φανταστούν σαν έναν αστάλινο σωλήνα και να διατηρήσουν την εικόνα αυτή σε όλη τη διάρκεια της προσπάθειας του δεύτερου μέλους να τον λυγίσει. Αυτή τη φορά οι περισσότεροι βραχίονες παρέμειναν αλύγιστοι για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα παρά την αυξημένη προσπάθεια που κατέβαλλε το άλλο μέλος. Η εκπαιδεύτρια συνέχισε την εισήγηση λέγοντας ότι: «Καλύτερα αποτελέσματα μπορούν να επιτευχθούν με μικρότερη προσπάθεια. Το κλειδί βρίσκεται στο αντικείμενο της εστίασης. Στην πρώτη περίπτωση το κάθε ένα μέλος ατομικά προσπάθησε να επιτύχει δύο αντιφατικά αποτελέσματα. από τη μία πλευρά να κρατήσει το βραχίονά του αλύγιστο και από την άλλη να αντισταθεί στο λύγισμά του. Στη δεύτερη περίπτωση εστίασε μόνο στο επιθυμητό αποτέλεσμα». Στο τέλος, η εκπαιδεύτρια παρουσίασε τα τέσσερα βασικά στοιχεία που πλαισιώνουν την προσέγγιση του Οραματισμού για την επίλυση εργασιακών προβλημάτων.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 17

Κάποιος εκπαιδευτής σε θέματα ομαδικότητας, προκειμένου να βοηθήσει τους εκπαιδευόμενους να κατανοήσουν τα διάφορα χαρακτηριστικά μιας αποτελεσματικής ομάδας που ανέλυε κατά τη διάρκεια της εισήγησής του, διέκοψε για λίγο για να χρησιμοποιήσει μία άσκηση με τίτλο «Η Μηχανή της Ομάδας». Οι οδηγίες που δόθηκαν στους συμμετέχοντες αναφέρονται στη συνέχεια.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΗΧΑΝΗ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ

- Σηκώστε το δεξί σας χέρι και κουνήστε το σαν να προσπαθείτε να χειροκροτήσετε. Υπάρχει ήχος χειροκροτήματος;
- Σηκώστε το αριστερό σας χέρι και χειροκροτήστε με τα δυο σας χέρια. Εάν ο στόχος σας είναι το χειροκρότημα, δεν είναι καλύτερα να χρησιμοποιήσετε όλους τους διαθέσιμους πόρους για να το πετύχετε;
- Αυτό είναι ένα παράδειγμα για το πώς λειτουργεί το ανθρώπινο σύστημα σε ατομικό επίπεδο. Κάθε άτομο έχει διάφορα μέλη τα οποία συνεργάζονται μεταξύ τους για την επίτευξη διάφορων εργασιών.
- Υπάρχουν και άλλα είδη συστημάτων. Φανταστείτε ένα εξακύλινδρο αυτοκίνητο, με μία καλά συγχρονισμένη μηχανή. Ο κάθε κύλινδρος λειτουργεί με μία σειρά προκειμένου το αυτοκίνητο να κινηθεί.
- Φανταστείτε το ίδιο αυτοκίνητο να λειτουργεί μόνο με τέσσερις ή πέντε κυλίνδρους. Ποια η επίδραση στην ισχύ του αυτοκινήτου; Τι θα συνέβαινε αν συνδέατε τα μπουζί λάθος;

- Ο ομάδες που συγκροτούνται στα πλαίσια ενός οργανισμού λειτουργούν ακριβώς όπως το ανθρώπινο σύστημα ή όπως ένα

αυτοκίνητο. Λειτουργούν αποτελεσματικά όταν αξιοποιούνται όλοι οι πόροι, όταν υπάρχει ένα οργανωμένο σύστημα και όταν συντονίζονται όλες οι λειτουργίες.

- Ας πειραματιστούμε. Ας φτιάξουμε μία μηχανή ομάδας. (Ζητά από κάποιον συμμετέχοντα να σηκωθεί και να έρθει μπροστά). Φτιάξε έναν ήχο, άπλωσε το χέρι σου μπροστά και κάνε με αυτό μία συγκεκριμένη κίνηση.

- (Ζητά από τους υπόλοιπους συμμετέχοντες να έρθει ένας ένας μπροστά και να σχηματίσουν κύκλο.) Ζητά από το κάθε μέλος τα εξής: Κάνε ένα διαφορετικό ήχο και μία διαφορετική κίνηση, αλλά άπλωσε το χέρι σου και ακούμπησε τον ώμο του μπροστινού σου.

- Με κάποιο τρόπο συντονιστήκατε και βρήκατε έναν ενιαίο ρυθμό.

- Τα θέματα που προκύπτουν για συζήτηση και χρειάζεται να σας προβληματίσουν είναι:

α) Δημιουργήσαμε κάποιο σύστημα λειτουργίας στο οποίο όλοι είχαμε μία προσωπική συνεισφορά;

β) Συντονιστήκαμε;

γ) Υπάρχει κάποιο σύστημα, μεγαλύτερο και πιο περίπλοκο από τον κάθε ένα από εμάς ατομικά;

- Έτσι δημιουργήσαμε ένα σύστημα λειτουργίας. Αυτό είναι το χαρακτηριστικό γνώρισμα μιας αποτελεσματικής ομάδας!

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 18

Τώρα που μελετήσατε τους πέντε παραπάνω τρόπους ενεργοποίησης της συμμετοχής των εκπαιδευόμενων κατά τη διάρκεια μιας εισήγησης, σχεδιάστε ένα δικό σας παράδειγμα για καθέναν από αυτούς. Στη συνέχεια επιλέξτε μία από τις πέντε αυτές πρακτικές και προσαρμόστε την σε μία εισήγηση που σκέφτεστε να κάνετε στο μέλλον.

Εκτός από τις παραπάνω τεχνικές εμπλουτισμού μιας εισήγησης, στη συνέχεια του κεφαλαίου θα εξοικειωθείτε με άλλες εκπαιδευτικές τεχνικές ενεργητικής φύσεως που αξιοποιούν τη συμμετοχικότητα και τις εμπειρίες των εκπαιδευόμενων και αυξάνουν την αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού προγράμματος.

3.3.2. Καταιγισμός Ιδεών

Η τεχνική του Καταιγισμού Ιδεών («brainstorming» στην αγγλόφωνη βιβλιογραφία) προτείνεται στην πολυεπίπεδη εξέταση ενός ζητήματος ή μιας κεντρικής έννοιας μέσω της παρακίνησης των εκπαιδευόμενων να προβούν σε ελεύθερη, αυθόρμητη έκφραση ιδεών. Ο εκπαιδευτής ζητάει από τους εκπαιδευόμενους

να προτείνουν ατομικά όσο περισσότερες ιδέες μπορούν σε μία ερώτηση που τους θέτει. Τους ενθαρρύνει να εκφραστούν με γρήγορο ρυθμό, αυθόρμητα, ο ένας μετά τον άλλον, υπό μορφή «καταιγισμού». Δεν έχει σημασία αν γνωρίζουν το θέμα. Ζητούμενο είναι να συμβάλουν στην εξέταση του ζητήματος με όποια ιδέα έρχεται στο μυαλό τους, έστω και αν μοιάζει φανταστική ή απραγματοποίητη (Κόκκος, 2005: 44).

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 18

Κάποιος εκπαιδευτής σε Κέντρο Εκπαίδευσης Ενηλίκων, στη Θεματική Ενότητα Ελληνική Γλώσσα – Ιστορία, και στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα *Δημιουργική Γραφή: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης*, έχει στόχο να γίνει επεξεργασία της έννοιας «Δημιουργικότητα» με τη χρήση της τεχνικής του Καταιγισμού Ιδεών. Ζητά από τους εκπαιδευόμενους να αναφέρουν τις λέξεις που αυθόρμητα έρχονται στο νου τους, όταν ακούν αυτήν την έννοια. Οι απαντήσεις που πήρε είναι:

*Φαντασία
Ποικιλία
Έκπληξη
Έργο
Ελευθερία
Πρωτοτυπία
Ταλέντο
Παιχνίδι
Κατασκευή
Χρώμα
Ρεπορτάζ
Όνειρο*

Αν και δεν είναι όλες οι λέξεις σχετικές, οι περισσότερες από αυτές είναι ιδιαίτερα αξιοποιήσιμες διότι συνθέτουν την έννοια «Δημιουργικότητα». Ο εκπαιδευτής γράφει όλες αυτές τις λέξεις στον πίνακα χωρίς να σχολιάζει, να διακόπτει ή να τις τροποποιεί. Στη συνέχεια προχωρά σε βαθύτερη επεξεργασία των λέξεων που αναφέρθηκαν και τις κατατάσσει σε κατηγορίες. Ακολουθώντας, εξηγεί τη σχέση της κάθε κατηγορίας με την έννοια της Δημιουργικότητας και προσθέτει σε κάθε κατηγορία και κάποιες δικές του λέξεις. Τέλος, κάνει μία σύνθεση και ανακεφαλαίωση, ώστε να συνδέσει την τεχνική αυτή με την επόμενη δραστηριότητα και το θέμα που θα εξεταστεί.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 19

Για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που επιλέξατε κατά την εκπόνηση της Δραστηριότητας 2, σχεδιάστε έναν «Καταιγισμό Ιδεών».

- Ποιοι θα ήταν οι εκπαιδευτικοί στόχοι της τεχνικής;
- Ποια θα ήταν η ερώτηση που αρχικά θα θέτατε για να ενεργοποιήσετε τη δημιουργική και αυθόρμητη έκφραση των ιδεών των εκπαιδευομένων;

- Ποιες πιστεύετε είναι οι απαντήσεις που θα σας έδιναν;
- Σε ποιες κατηγορίες θα τις ταξινομούσατε;

ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΙΓΙΣΜΟΥ ΙΔΕΩΝ

- Δε γίνεται κριτική όσο παρουσιάζονται οι ιδέες.
- Ο εκπαιδευτής πρέπει να φροντίσει να αισθανθούν όλοι οι εκπαιδευόμενοι άνετα ώστε να συμμετάσχουν στη συζήτηση.
- Ο εκπαιδευτής πρέπει να προσέξει να μην πλατειάσει ο καταϊγισμός και να μη διολισθήσει σε επίδειξη φαντασίας ή μη δημιουργική παράθεση ιδεών.
- Ο εκπαιδευτής δεν ξεχνά να ζητήσει αργότερα από τους εκπαιδευομένους να σχολιάσουν τις απόψεις που κατέθεσαν.
- Σημειώνει τις ιδέες στον πίνακα πιστά, χωρίς να υποδεικνύει τίποτα.
- Εξετάζει τις γραμμένες λέξεις και προσπαθεί να τις ταξινομήσει σε κατηγορίες
- Αξιοποιεί τις ερωτήσεις – απαντήσεις ή σχετική συζήτηση προκειμένου να οδηγήσει την ομάδα σε σχολιασμό των κατηγοριών που προέκυψαν.
- Ο εκπαιδευτής, στο τέλος, πρέπει να προβεί σε σύνθεση όσων συζητήθηκαν (Κόκκος, 2005: 44 - 45).

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 19

Κατά την έναρξη οποιουδήποτε εκπαιδευτικού προγράμματος και για την αποσαφήνιση των στόχων του προτείνεται η διεξαγωγή Καταιγισμού Ιδεών με την παρακάτω περιγραφή της εφαρμογής του.

Μέσα – υλικά:

Αρκετά μικρά κομμάτια χαρτί, μολύβια, ένα καλάθι ή κουτί.

Οδηγίες:

1ο στάδιο (χρόνος 5') «Σας προτείνω να πάρετε μερικά χαρτιά. Γράψτε σε διαφορετικό χαρτί από μία επιθυμία που έχετε γι' αυτή την ομάδα που σας έρχεται αυτόματα στο μυαλό. Τα χαρτιά θα είναι ανώνυμα. Έχετε 5' χρόνο».

2ο στάδιο (χρόνος 10') «Βάλτε τα χαρτιά σας μέσα στο καλάθι και ας τα διαβάσει κάποιος».

3ο στάδιο (χρόνος 15') «Ας συζητήσουμε αυτά που ακούσαμε».

Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή:

* Συμμετέχει και ο εκπαιδευτής.

* Ερωτήσεις για τη συζήτηση:

- Παρατηρείτε κάποιες κοινές επιθυμίες;

-Υπάρχουν επιθυμίες που μπορούν να πραγματοποιηθούν άμεσα ή μακροπρόθεσμα;

* Ο Καταιγισμός Ιδεών με τη μορφή που προτείνουμε σε αυτή την άσκηση μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για άλλα θέματα γιατί βοηθάει να εκφραστούν ιδέες, επιθυμίες, λύσεις κ. τ.λ.

Παραλλαγές:

Ιδέες ανά τρεις: Γράφουν ανά τρεις σε μεγάλα χαρτιά και τα παρουσιάζουν στην ομάδα.

Φωναχτά: Λένε τις επιθυμίες τους προφορικά, όλοι μαζί, και κάποιος γράφει σε ένα μεγάλο χαρτί (Αρχοντάκη & Φιλίππου, 2003: 107).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 20

Σε ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης εκπαιδευτών γίνεται επεξεργασία του ζητήματος «Η παρακίνηση των εκπαιδευομένων για ενεργητική συμμετοχή».

- Ποια ερώτηση θα θέτατε για να ενεργοποιήσετε «Καταιγισμό Ιδεών»;

- Ποιες απαντήσεις πιστεύετε θα δώσουν οι εκπαιδευόμενοι;

- Πώς θα αξιοποιήσετε στη συνέχεια τις απαντήσεις των εκπαιδευομένων;

Η δική μας απάντηση δίνεται στο Παράδειγμα που ακολουθεί.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 20

Στο πρόγραμμα «Εκπαίδευση Εκπαιδευτών», που απευθύνεται σε έμπειρους εκπαιδευτές ενηλίκων, ο εκπαιδευτής θέλει η ομάδα να επεξεργαστεί το ζήτημα της παρακίνησης μιας ομάδας εκπαιδευομένων προκειμένου να συμμετέχουν ενεργητικά στην εκπαίδευση. Για να ξεκινήσει έναν «Καταιγισμό Ιδεών», θέτει την εξής ερώτηση: «Για ποιους λόγους μία ομάδα εκπαιδευομένων αρνείται να συμμετέχει ενεργητικά στην εκπαιδευτική διαδικασία; Εκφράστε τις ιδέες σας συνειρμικά, αυθόρμητα, όπως σας έρχονται στο νου». Μερικές από τις απαντήσεις, που ενδέχεται να καταθέσουν οι εκπαιδευόμενοι, είναι οι ακόλουθες:

Βαριούνται.

Δεν ταιριάζει στο προσωπικό μαθησιακό τους στυλ.

Νιώθουν ότι η συμμετοχή τους δε θα αξιοποιηθεί.

Δεν έχει δημιουργηθεί το κατάλληλο κλίμα.

Υπάρχουν στην ομάδα προστριβές.

Η αίθουσα δεν είναι κατάλληλα διαμορφωμένη.

Αντιμετωπίζουν εσωτερικά εμπόδια στο καινούριο.

Έχουν συνηθίσει σε πιο παραδοσιακές μεθόδους, π.χ. εισήγηση.

Δεν κατανοούν το σκοπό της συμμετοχής τους.

Δεν κατανοούν τι τους ζητά ο εκπαιδευτής να κάνουν κ. τ.λ.

Στη συνέχεια ο εκπαιδευτής ζητά από τους εκπαιδευομένους να χωριστούν σε μικρές ομάδες, προκειμένου να κατηγοριοποιηθούν οι απαντήσεις που δόθηκαν. Όταν κάθε ομάδα δώσει τις απαντήσεις της, ο εκπαιδευτής κάνει σύνθεση όσων συζητήθηκαν και αναφέρει τη δική του κατηγοριοποίηση. Με την ολοκλήρωση της κατηγοριοποίησης ο εκπαιδευτής κάνει ανακεφαλαίωση και συνδέει το θέμα που ακολουθεί.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 21

Τι πιστεύετε ότι επιτυγχάνεται με τη χρήση της τεχνικής «Καταιγισμός Ιδεών»; Ποια είναι τα πλεονεκτήματά της; Μια απάντηση παρουσιάζεται στη συνέχεια.

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΙΓΙΣΜΟΥ ΙΔΕΩΝ

- Απελευθερώνεται η σκέψη των συμμετεχόντων.
- Η ατμόσφαιρα γίνεται πιο χαλαρή.
- Υπάρχει χώρος για εκπλήξεις, χιούμορ, ελεύθερη έκφραση.
- Οι συμμετέχοντες νιώθουν πιο άνετα και αναπτύσσεται μεταξύ τους οικειότητα και εμπιστοσύνη.
- Οι συμμετέχοντες διερευνούν σε βάθος το εξεταζόμενο ζήτημα βασιζόμενοι σε μεγάλο βαθμό στις δικές τους δυνάμεις.
- Αξιοποιούνται η δημιουργικότητα και η εμπειρία της ομάδας.
- Αναπτύσσεται η κριτική σκέψη των συμμετεχόντων.
- Τα ζητήματα εξετάζονται από νέες και πολλαπλές οπτικές γωνίες, πράγμα που ευνοεί το μετασχηματισμό ορισμένων στερεότυπων πεποιθήσεων (Κόκκος, 2005: 97).

3.3.3. Εργασία σε Ομάδα

Η Εργασία σε Ομάδες είναι η τεχνική κατά την οποία η εκπαιδευόμενη ομάδα χωρίζεται σε υποομάδες (3-5 περίπου μελών), προκειμένου να εκπονήσει κάποια άσκηση ή να συζητήσει ένα θέμα. Έπειτα, κάθε υποομάδα ανακοινώνει στην ολομέλεια –μέσω εκπροσώπου της που έχει ήδη καθορίσει– το αποτέλεσμα της, ενώ ο εκπαιδευτής συντονίζει μία συζήτηση μεταξύ των ομάδων. Η τεχνική ολοκληρώνεται με σύνθεση και σχολιασμό από τον εκπαιδευτή και διασύνδεση με τον ή τους εκπαιδευτικούς στόχους, τους οποίους εξυπηρετούσε η συγκεκριμένη εργασία σε ομάδες.

Σε πρόγραμμα Συμβουλευτικής Τσιγγάνων και στην ενότητα «Αποτελεσματική διεκδίκηση των δικαιωμάτων μου», ένας από τους γενικότερους στόχους είναι η ανάπτυξη των επικοινωνιακών δεξιοτήτων των εκπαιδευομένων για την αποτελεσματικότερη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους. Για την επίτευξη του στόχου αυτού εξετάζεται το θέμα του αποτελεσματικού χειρισμού των συγκρούσεων που μπορεί να προκύψουν κατά την επαφή με δημόσιους φορείς και υπηρεσίες. Σε αυτό το σημείο ο εκπαιδευτής θέλει να ξεκινήσει το θέμα των συγκρούσεων με τη διερεύνηση των τριών ειδών συμπεριφοράς (παθητική, επιθετική και

δυναμική). Στόχος της εργασίας σε ομάδες είναι να αναγνωρίζουν οι εκπαιδευόμενοι τα βασικά χαρακτηριστικά και τις διαφορές των τριών ειδών συμπεριφοράς. Χωρίζει την ολομέλεια σε τρεις ομάδες και καθεμία ομάδα εκπροσωπεί ένα είδος συμπεριφοράς. Έργο κάθε ομάδας είναι μέσα από τη συζήτηση να βρει τουλάχιστον πέντε χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς που αναλύει και εν συνεχεία να τα περιγράψει στην ολομέλεια. Δίνεται 15 λεπτά χρόνος στις ομάδες για να εργαστούν. Ακολούθως, κάθε ομάδα περιγράφει στην ολομέλεια (για 5 λεπτά) τη συμπεριφορά που είχε αναλάβει να διερευνήσει. Ο εκπαιδευτής σημειώνει σε πίνακα που έχει ήδη προετοιμάσει και χωρίζει σε τρεις στήλες (μία στήλη για κάθε ένα είδος συμπεριφοράς) τις απόψεις της ομάδας. Όταν και οι τρεις ομάδες ολοκληρώσουν τις παρουσιάσεις τους, ο εκπαιδευτής κάνει μία ανακεφαλαίωση με βάση αυτά που σημείωσε στον πίνακα, προσθέτει οποιεσδήποτε δικές τους απόψεις και ολοκληρώνει με μία μικρή εισήγηση την περιγραφή των τριών ειδών συμπεριφοράς.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 22

Σε πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που διεξάγεται σε Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας στην ενότητα «Καταστροφή του Περιβάλλοντος», ο εκπαιδευτής θέλει να αναδυθούν τα στοιχεία εκείνα που απειλούν το περιβάλλον και οδηγούν σταδιακά στην καταστροφή του. Χωρίζει την ολομέλεια σε υποομάδες και αφού μοιράσει χρωματιστούς μαρκαδόρους, χαρτιά και κολλητική ταινία, ζητάει από κάθε ομάδα να ζωγραφίσει έναν μικρό πίνακα που θα απεικονίζει το περιβάλλον έτσι όπως φαντάζεται ότι θα είναι σε 20 χρόνια από σήμερα. Οι ομάδες έχουν 20 λεπτά για να συζητήσουν μεταξύ τους και να καταλήξουν στη ζωγραφική του πίνακα. Όταν οι ομάδες τελειώσουν, αναρτούν τους πίνακες στον τοίχο. Κάθε ομάδα επισκέπτεται τους πίνακες που έχουν ζωγραφίσει οι άλλες σχολιάζοντας το θέμα τους και προσπαθώντας να εντοπίσουν ποια είναι τα σημεία που θίγονται στον πίνακα. Στη συνέχεια εκπρόσωπος κάθε ομάδας παρουσιάζει το δικό της πίνακα και περιγράφει τα στοιχεία εκείνα που η ομάδα θεωρεί καταστροφικά για το μέλλον του περιβάλλοντος. Αφού παρουσιάσουν τους πίνακες όλες οι ομάδες, ο εκπαιδευτής κάνει μία σύνθεση και μία μικρή εισήγηση, αναφερόμενος στους βασικότερους κινδύνους που απειλούν τον πλανήτη μας και συνδέοντας το επόμενο θέμα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 22

Τώρα που γνωρίζετε τι είναι και πώς λειτουργεί η τεχνική Εργασία σε Ομάδες, επιστρέψτε στο πρόγραμμα που επιλέξατε στη Δραστηριότητα 2. Δημιουργήστε μία άσκηση που θα εφαρμοστεί στα πλαίσια ομάδων.

- Περιγράψτε τους εκπαιδευτικούς στόχους που εξυπηρετεί η συγκεκριμένη τεχνική.
- Πόσο χρόνο θα διαθέσετε στις υποομάδες για να

εργαστούν;

- Πώς θα αξιοποιήσετε στη συνέχεια το προϊόν της εργασίας τους;
- Σε ποια χρονική στιγμή του προγράμματος θα εντάξετε την εργασία σε ομάδες;
- Με ποιο τρόπο θα χωρίσετε τις ομάδες;

Οι Ομάδες Εργασίας μπορούν να πραγματοποιηθούν οποιαδήποτε στιγμή μέσα στη διάρκεια του προγράμματος. Ωστόσο, είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικές σε στιγμές όπου η εκπαιδευόμενη ομάδα παρουσιάζει σημάδια κόπωσης (π.χ. αργά το απόγευμα ή μετά το μεσημεριανό φαγητό) και χρειάζεται να ενεργοποιηθεί το ενδιαφέρον των εκπαιδευομένων. Ο προσδιορισμός των ομάδων (πώς θα χωριστούν, πόσα μέλη σε κάθε ομάδα) μπορεί να γίνει είτε από τον εκπαιδευτή, είτε τυχαία, είτε με προσωπική επιλογή των εκπαιδευομένων. Ας σημειωθεί ότι η σύσταση των ομάδων δεν πρέπει να είναι η ίδια σε ένα μεγάλης διάρκειας πρόγραμμα, λ.χ. αφού τέσσερα-πέντε άτομα εργαστούν τρεις ή τέσσερις φορές μαζί, μετά καλό θα είναι να ανακατανομηθούν σε άλλες ομάδες. Έτσι, αναπτύσσεται οικειότητα και δίνονται ευκαιρίες συνεργασίας μεταξύ περισσότερων μελών της εκπαιδευόμενης ομάδας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 23

Σε πρόγραμμα εκμάθησης της ελληνικής ως ξένης γλώσσας, που απευθύνεται σε μετανάστες και στη διδακτική ενότητα «Δράσεις στην Καθημερινή Ζωή» ο εκπαιδευτής επιθυμεί να εξασκηθούν οι εκπαιδευόμενοι στην αναζήτηση κατοικίας για ενοικίαση. Μπορείτε να εντάξετε την τεχνική Εργασία σε Ομάδες έτσι, ώστε να εξυπηρετεί αυτό το σκοπό; Περιγράψτε το θέμα της εργασίας που θα αναθέτατε στις ομάδες. Πόσο χρόνο θα τους διαθέτατε για να το επεξεργαστούν;

Μία δική μας πρόταση δίνεται στο Παράδειγμα που ακολουθεί.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 23

Στο πλαίσιο προγράμματος εκμάθησης της ελληνικής ως ξένης γλώσσας που απευθύνεται σε κοινωνικές ομάδες, όπως παλιννοστούντες, μετανάστες, πρόσφυγες, που διατρέχουν κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού, υπάρχει διδακτική ενότητα με τίτλο «**Δράσεις στην καθημερινή ζωή**» που έχει διάρκεια 15 διδακτικές ώρες και την ακόλουθη θεματολογία.

Θεματολογία

1. Περιγραφή εσωτερικού χώρου.
2. Αναζητώντας σπίτι (Μικρές Αγγελίες).
3. Ζητώ πληροφορίες τηλεφωνικά.
4. Μετακόμιση.

Η δεύτερη υποενότητα *Αναζητώντας σπίτι (Μικρές Αγγελίες)* είναι διάρκειας τριών διδακτικών ωρών και έχει τους παρακάτω εκπαιδευτικούς στόχους.

Γνώσεις

1. Να καταλαβαίνει το γραπτό λόγο σε αυθεντικά κείμενα (όπως μικρές αγγελίες στις εφημερίδες ή στο διαδίκτυο και ενοικιαστήρια) που αφορούν την ενοικίαση σπιτιού.

2. Να καταλαβαίνει την ελλειπτική σύνταξη και τις συντμήσεις που χρησιμοποιούνται στα ενοικιαστήρια και στις μικρές αγγελίες.

3. Να κατανοεί και να παράγει προφορικό λόγο, ώστε να συζητά με κάποιον τρίτο σχετικά με το πώς είναι το σπίτι που προσφέρεται για ενοικίαση.

Ικανότητες

4. Να διαβάζει τις μικρές αγγελίες των εφημερίδων ή του διαδικτύου, καθώς και τα ενοικιαστήρια για την ανεύρεση κατοικίας.

5. Να συντάσσει ένα ενοικιαστήριο ή μια μικρή αγγελία ενοικίασης σπιτιού.

Στάσεις

6. Να απομυθοποιήσει τις δυσκολίες που προέρχονται από την κατανόηση και τη σύνταξη μικρών αγγελιών.

Η ολομέλεια χωρίζεται σε 4 ομάδες για να επεξεργαστούν μία άσκηση που ικανοποιεί τους στόχους 1, 2, 3 και 4. Σε κάθε ομάδα μοιράζονται αυθεντικές αγγελίες που έχουν δημοσιεύει σε εφημερίδες και αφορούν την ενοικίαση διαμερίσματος. Ο εκπαιδευτής ανακοινώνει ότι κάθε ομάδα έχει διαφορετική οπτική γωνία, π.χ. μια ομάδα υποδύεται πολυμελή οικογένεια, μια άλλη έναν εργένη κτλ. Βασικό έργο των ομάδων είναι καθεμία από αυτές να αποφασίσει, ποια από τις αγγελίες που έχει στα χέρια της εξυπηρετεί καλύτερα τις ανάγκες του ενδιαφερομένου που υποδύεται. Όλες οι ομάδες εργάζονται ταυτόχρονα και έχουν 15 λεπτά για να επεξεργαστούν το θέμα. Στη συνέχεια εκπρόσωπος κάθε ομάδας ανακοινώνει στην ολομέλεια ποια ή ποιες αγγελίες θεωρεί ότι ταιριάζουν στο ρόλο που είχε αποδοθεί στην ομάδα. Ο εκπαιδευτής συντονίζει τη συζήτηση και, τέλος, συνοψίζει τα συμπεράσματα που προέκυψαν, τις ερμηνείες των ελληνικών όρων και των εννοιών που αναδύθηκαν και ανακοινώνει τις δικές του επιλογές ή απαντήσεις (Ε. Χατζηευσταθίου, Εκπαιδευτής Ενηλίκων)³.

³ Φοιτητής στη Θεματική Ενότητα «Μεθοδολογία Εκπαίδευσης Ενηλίκων» του μεταπτυχιακού προγράμματος Εκπαίδευση Ενηλίκων του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου. Το παράδειγμα παρουσιάστηκε σε μικροδιδασκαλία που πραγματοποίησε ο φοιτητής κατά τη διάρκεια Ομαδικής Συμβουλευτικής Συνάντησης.

Στο πρόγραμμα Νέες Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών που διεξάγεται σε Κέντρα Δια Βίου Εκπαίδευσης και αφορά την κατάρτιση τεχνικών δικτύων στην ενότητα «Εισαγωγή στις Επικοινωνίες και τα Δίκτυα Υπολογιστών» προτείνεται η αξιοποίηση της τεχνικής Εργασία σε Ομάδες για την ενεργοποίηση των εκπαιδευομένων. Συγκεκριμένα, πρόκειται για μία εισαγωγική δραστηριότητα στις τοπολογίες των δικτύων με τους παρακάτω στόχους.

- *Γνώσεις:* Να γνωρίζουν τις διαφορετικές τοπολογίες τοπικών δικτύων και τα χαρακτηριστικά τους.

- *Ικανότητες:* Να εντοπίζουν τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των διαφορετικών τοπολογιών.

- *Στάση:* Να αντιληφθούν τη σημασία του εντοπισμού της κατάλληλης τοπολογίας ανάλογα με τις απαιτήσεις δημιουργίας του δικτύου.

Αρχικά γίνεται προετοιμασία των ομάδων εξηγώντας τους ότι θα λάβουν ένα φάκελο μέσα στον οποίο θα βρουν υλικά (όπως σκοινιά, φωτογραφίες, κολλητική ταινία, χαρτί), για να σχεδιάσουν ένα δίκτυο με βάση το όνομά του. Έτσι οι εκπαιδευόμενοι χωρίζονται σε τρεις ομάδες (μία για κάθε τοπολογία: Αστέρας, Δακτύλιος, Αρτηρία) και λαμβάνουν το φάκελό τους, χωρίς να εξηγείται τίποτα περισσότερο σε σχέση με το πώς ακριβώς θα συνδέσουν τα υλικά που τους δίνονται. Ο φάκελος περιέχει έντυπο με οδηγίες, το οποίο επισυνάπτεται στις επόμενες σελίδες, καθώς και τα υλικά που περιγράφονται σε αυτό. Δίνεται 15 λεπτά χρόνος στις ομάδες για να κατασκευάσουν το δίκτυό τους και στη συνέχεια γίνεται παρουσίαση των δικτύων που κατασκεύασε η κάθε ομάδα και συζήτηση στην ολομέλεια (15 λεπτά συνολικά και για τις τρεις ομάδες). Βασικοί στόχοι της συζήτησης στην ολομέλεια είναι να εντοπίσουν: α) αν κατάφεραν οι ομάδες να σχεδιάσουν το σωστό δίκτυο και β) τα βασικά χαρακτηριστικά του κάθε δικτύου. Ο εκπαιδευτής μετά την παρουσίαση των ομάδων ολοκληρώνει με μία σύντομη παρουσίαση του κάθε δικτύου.

Το συγκεκριμένο θέμα είναι θεωρητικό και ενδέχεται, αν δε γίνει με συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές, να μη διατηρήσει την προσοχή των εκπαιδευομένων ζωντανή. Έτσι, εφόσον έχουν ήδη κάνει κάποιες προηγούμενες εισαγωγικές ενότητες σχετικά με το υλικό των ηλεκτρονικών υπολογιστών, τους δίνονται υλικά και, χωρίς καμία άλλη ένδειξη, εκτός από την ονομασία της τοπολογίας δικτύου, προσπαθούν να το κατασκευάσουν μόνοι τους. Αυτό το παιχνίδι θα διαμορφώσει ένα ευχάριστο, δημιουργικό κλίμα και θα ενεργοποιήσει το ενδιαφέρον τους. Με αυτόν τον τρόπο θα είναι έτοιμοι αργότερα με την εισήγηση να συμπληρώσουν όσα στοιχεία από μόνοι τους ανακάλυψαν. Έπειτα, και πάλι στις ομάδες τους, θα προσπαθήσουν να εντοπίσουν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του δικτύου που έχουν αναλάβει. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορέσουν να κατανοήσουν τις τοπολογίες των δικτύων σε μεγαλύτερο βάθος, ξεκινώντας από γνώσεις και ιδέες που ήδη έχουν από προηγούμενες εμπειρίες και εκπαίδευση και ολοκληρώνοντάς τες μέσα από τις παραπάνω

ασκήσεις.

Τα εκπαιδευτικά μέσα που έχουν επιλεγεί σχετίζονται άμεσα με την υλοποίηση της Εργασίας σε Ομάδες. Έχουν επιλεγεί οι φωτογραφίες και τα σχοινιά (όχι απλώς να σχεδιάσουν το δίκτυό τους σε μία κόλλα χαρτί), ώστε να έχουν την ευκαιρία να δοκιμάσουν διαφορετικές συνδέσεις μέχρι να καταλήξουν στην τελική μορφή.

Οδηγίες προς τους εκπαιδευομένους – ομάδες εργασίας

Στόχος της άσκησης αυτής είναι να σχεδιάσετε στην κόλλα που σας έχει δοθεί το δίκτυο που αντιστοιχεί στην ομάδα σας με τα διαθέσιμα υλικά.

Ο φάκελος περιέχει:

- 1 σχοινί που θα σας χρησιμεύσει για να συνδέσετε τους υπολογιστές μεταξύ τους.
- 1 κολλητική ταινία για να κολλήσετε το σχοινί και τις φωτογραφίες.
- φωτογραφίες πέντε υπολογιστών, ενός εκτυπωτή και μιας μονάδας εξυπηρέτησης.
- 1 ψαλίδι σε περίπτωση που χρειαστεί να κόψετε το σχοινί.
- 1 κόλλα για να κολλήσετε το δίκτυό σας.
- 1 μαρκαδόρο για τη δεύτερη φάση της άσκησης.

Για να εξοικονομήσετε χρόνο, πριν αρχίσετε να χρησιμοποιείτε τα υλικά, δοκιμάστε να σχεδιάσετε το δίκτυό σας σε ένα πρόχειρο χαρτί (Μ. Καρατζά, Εκπαιδεύτρια Ενηλίκων, Τράπεζα Κύπρου).

ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΕ ΟΜΑΔΕΣ

- Πριν ξεκινήσουν οι ομάδες να εργάζονται, ο εκπαιδευτής πρέπει να έχει εξηγήσει τι αναμένεται από τις ομάδες.
- Προκειμένου να αποφευχθούν τα λάθη, οι οδηγίες μπορεί να δοθούν γραπτώς στις ομάδες ή να αναγραφούν στον πίνακα.
- Θα πρέπει να διευκρινιστεί ο χρόνος που έχουν στη διάθεσή τους οι ομάδες για να επεξεργαστούν το ζήτημα που τους δόθηκε.
- Θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι κάθε ομάδα θα επιλέξει τον εκπρόσωπό της, ο οποίος σε επαρκές χρονικό διάστημα (που θα καθοριστεί από τον εκπαιδευτή) θα παρουσιάσει το προϊόν των προβληματισμών της.
- Εάν η ολομέλεια δυσκολεύεται να χωριστεί σε υποομάδες (στην περίπτωση που αυτές δεν έχουν προσδιοριστεί από τον εκπαιδευτή), τότε ο εκπαιδευτής πρέπει να τη βοηθήσει για να προχωρήσει γρήγορα στο διαχωρισμό και να ξεκινήσει το έργο της.
- Ιδανικός αριθμός μελών σε κάθε υποομάδα είναι τα πέντε

άτομα. Σε ομάδα των τριών ατόμων υπάρχει ο κίνδυνος να εξαντληθεί σύντομα η ανταλλαγή των απόψεων. Στα τέσσερα μέλη μπορεί να δημιουργηθεί αδιέξοδος σε μία διαφωνία (δύο εναντίον δύο). Σε μεγαλύτερες των πέντε ατόμων ομάδες υπάρχει ο κίνδυνος να μη δοθεί σε όλους η ευκαιρία να εκφράσουν τις απόψεις τους.

- Ο εκπαιδευτής πρέπει να διευκολύνει την κατανομή μέσα στο χώρο, βοηθώντας τις υποομάδες να μετακινήσουν τραπέζια και θέσεις.

- Ο εκπαιδευτής, κατά τη διάρκεια που οι υποομάδες εργάζονται, είναι καλό να μην αναμειγνύεται στο έργο τους. Ωστόσο, είναι σημαντικό να παραμείνει σε τέτοιο σημείο, ώστε να είναι ορατός σε περίπτωση που κάποια ομάδα τον χρειαστεί.

- Λίγο πριν από τη λήξη του διαθέσιμου χρόνου, ο εκπαιδευτής επισκέπτεται τις ομάδες για να υπενθυμίσει ότι πλησιάζει η στιγμή ολοκλήρωσης της εργασίας τους και της ανακοίνωσης των αποτελεσμάτων από τους εκπροσώπους.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 24

Παρακολουθήστε ξανά το Παράδειγμα 1 (*Η Γλώσσα του σώματος*) από τις Μικροδιδασκαλίες που παρουσιάζονται στο DVD που περιλαμβάνει το εκπαιδευτικό σας υλικό. Ποιες από τις προδιαγραφές της Εργασίας σε Ομάδες που προαναφέρονται εφαρμόζει η εκπαιδευτήρια του παραδείγματος;

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 25

Πολλοί μελετητές της Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Paterson, R., 1970, Elsdon, K.T., 1975, Boyle, P.G., 1981, Freire, P., 1978) θεωρούν ότι η Εργασία σε Ομάδες αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της εκπαίδευσης ενηλίκων (Κόκκος, 2005: 52).

Μπορείτε να σκεφτείτε μερικά βασικά πλεονεκτήματα της τεχνικής αυτής που να την καθιστούν ιδιαίτερα σημαντική για τη μαθησιακή διεργασία;

Τη δική μας απάντηση θα τη βρείτε στη συνέχεια.

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΕ ΟΜΑΔΕΣ

- Οι εκπαιδευόμενοι μαθαίνουν μέσω πράξης.
- Αναπτύσσεται η αυτονομία των εκπαιδευομένων.
- Έχει ευρεία χρήση σε όλα τα γνωστικά πεδία.
- Επιτυγχάνονται αποτελεσματικά οι εκπαιδευτικοί στόχοι όλων των επιπέδων και κυρίως των ικανοτήτων και στάσεων.
- Εξασφαλίζεται η ενεργητική συμμετοχή όλων των εκπαιδευομένων· δεδομένου ότι ακόμη και αν κάποιος δε νιώθει άνετα να συμμετέχει στην ολομέλεια, στα πλαίσια της μικρότερης υποομάδας θα του δοθεί η ευκαιρία να εκφραστεί.

- Ενισχύεται η διαδικασία του κριτικού στοχασμού.
- Ενισχύεται η αυτοπεποίθηση των εκπαιδευομένων ύστερα από την επιτυχημένη εκπόνηση της εργασίας που ανέλαβαν στα πλαίσια της υποομάδας.
- Αναπτύσσεται κλίμα αλληλεγγύης και συνεργατικότητας μεταξύ των εκπαιδευομένων.
- Κρατάει υψηλό το ενδιαφέρον των εκπαιδευομένων.
- Μπορεί να εξοικονομηθεί πολύς χρόνος, ιδιαίτερα αν οι ομάδες εργάζονται ταυτόχρονα επάνω σε διαφορετικά θέματα.

3.3.4. Μελέτη Περίπτωσης

Η Μελέτη Περίπτωσης είναι τεχνική που μοιάζει με την Εργασία σε Ομάδες κυρίως στο ότι η ολομέλεια προκειμένου να μελετήσει ένα σενάριο χωρίζεται σε μικρότερες ομάδες. Ωστόσο, κύριο χαρακτηριστικό της είναι ότι πρόκειται για μία σύνθετη άσκηση για την οποία απαιτείται πολύ περισσότερος χρόνος για να ολοκληρωθεί, εφόσον η διερεύνηση του θέματος-προβλήματος συνήθως χρειάζεται να είναι πολύπλευρη. Ένα άλλο σημείο στο οποίο διαφέρει από την Εργασία σε Ομάδες είναι πως δεν ενδείκνυται να εφαρμόζεται στην αρχή του προγράμματος (ενώ η Εργασία σε Ομάδες μπορεί να πραγματοποιηθεί σε οποιαδήποτε στιγμή του προγράμματος) αλλά κυρίως όταν έχει διερευνηθεί ένα θέμα και οι εκπαιδευόμενοι έχουν ήδη αναπτύξει τις πρώτες γνώσεις για το γνωστικό αντικείμενο. Κατά τη μελέτη περίπτωσης προετοιμάζεται και δίνεται στους εκπαιδευομένους ένα περιστατικό, πραγματικό ή φανταστικό, που σχετίζεται με το θέμα που εξετάζεται στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Οι εκπαιδευόμενοι συγκροτούν ομάδες προκειμένου να διερευνήσουν σε βάθος το σενάριο και να προτείνουν λύσεις ή να απαντήσουν σε συγκεκριμένα ερωτήματα που έχουν τεθεί ή και να ασκήσουν κριτική σε λύσεις που ήδη παρουσιάζονται και να προτείνουν τις δικές τους λύσεις για το εξεταζόμενο πρόβλημα.

Σε πρόγραμμα που απευθύνεται σε άτομα με ειδικές ανάγκες και συγκεκριμένα σε εκπαιδευόμενους με ελαφρά νοητική στέρηση, διεξάγεται μία Μελέτη Περίπτωσης με στόχο να αναπτυχθεί η ικανότητα των εκπαιδευομένων να χρησιμοποιούν το Μετρό για τις μετακινήσεις τους. Ο εκπαιδευτής χρησιμοποιώντας εικόνες από το Μετρό (με διαφάνειες, χάρτες γραμμών, σήματα κτλ) εξηγεί τι σημαίνει «γραμμή του Μετρό», πόσες «γραμμές» υπάρχουν και συνδέει με προηγούμενη εμπειρία των εκπαιδευομένων από πραγματικές επισκέψεις στο Μετρό. Στη συνέχεια χωρίζει την ολομέλεια σε μικρές ομάδες και τους δίνει τα στοιχεία μιας συγκεκριμένης περίπτωσης, π.χ. πώς από το σταθμό της Δάφνης μπορούμε να πάμε στο Μέγαρο Μουσικής. Δίνει στις υποομάδες τις εξής οδηγίες:

- Ποια είναι η «γραμμή της Δάφνης», τι χρώμα έχει, πού

βρίσκεται ο σταθμός του Μεγάρου, τι χρώμα έχει, γιατί, τι σημαίνει αυτό, πώς αλλάζουμε γραμμή;

- Περιγράψε προφορικά από πού θα ξεκινήσεις, ύστερα από πόσες στάσεις θα κατέβεις για να αλλάξεις γραμμή, πώς θα βρεις την άλλη γραμμή, σε ποιο σταθμό θα κατέβεις και από ποια έξοδο;

Οι ομάδες εργάζονται μία ώρα και, όταν ολοκληρώσουν, εξετάζουν όλοι μαζί με τη βοήθεια του εκπαιδευτή τις απαντήσεις που έχουν δοθεί. Στο τέλος, ο εκπαιδευτής παρουσιάζει τη σωστή διαδρομή και τις επιμέρους σωστές απαντήσεις (Σταυρακοπούλου, 2006: 284).

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 26

Σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης» στο θεματικό πεδίο Ελληνική Γλώσσα – Δημιουργική Γραφή, αν, για παράδειγμα, εκπαιδευτικός στόχος μας είναι η ανάλυση του γραπτού λόγου στη δημοσιογραφία και οι ποικίλες προεκτάσεις που μπορεί να έχει στη διαμόρφωση στάσεων και αντιλήψεων, μπορούμε να συγκεντρώσουμε όλα τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων μιας ημέρας που αφορούν ένα σημαντικό γεγονός. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις και αναλύσεις κάθε εφημερίδας για το συμβάν μάς επιτρέπουν να έχουμε μία «φωτογράφιση» από πολλές οπτικές γωνίες (Λιοναράκης, 2006: 81-82).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 26

Σχεδιάστε μία δική σας Μελέτη Περίπτωσης που θα παρουσιάζατε στο πρόγραμμα της Δραστηριότητας 2. Ποιοι είναι οι στόχοι της; Σε πόσο χρόνο θα πρέπει να ολοκληρωθεί; Ποια ερωτήματα θα θέτατε προκειμένου να γίνει μια σφαιρική διερεύνηση του προβλήματος;

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 27

Για το πρόγραμμα του Παραδείγματος 20 σχεδιάστε μία Μελέτη Περίπτωσης που να αφορά το ζήτημα της υποκίνησης μιας ομάδας εκπαιδευομένων προκειμένου να συμμετέχουν ενεργητικά στην εκπαίδευση. Περιγράψτε τις οδηγίες που θα δίνετε στην εκπαιδευόμενη ομάδα και το χρόνο που θα χρειαζόταν για την επεξεργασία.

Μία δική μας πρόταση θα βρείτε στο Παράδειγμα που ακολουθεί.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 27

Στο πρόγραμμα «Εκπαίδευση Εκπαιδευτών», που απευθύνεται σε έμπειρους εκπαιδευτές ενηλίκων, ο εκπαιδευτής θέλει η ομάδα να επεξεργαστεί το ζήτημα της υποκίνησης μιας ομάδας εκπαιδευομένων προκειμένου να συμμετέχουν ενεργητικά στην εκπαίδευση. Έχει σχεδιάσει για το σκοπό αυτό την ακόλουθη μελέτη περίπτωσης:

- Δίνει σε κάθε εκπαιδευόμενο δύο βιντεοσκοπημένες Μικροδιδασκαλίες που πραγματοποιήθηκαν σε πλαίσιο εκπαίδευσης ενηλίκων.

- Ζητά από κάθε εκπαιδευόμενο να παρακολουθήσει ατομικά στο δικό του χώρο τις Μικροδιδασκαλίες και να κρατήσει σημειώσεις για τον τρόπο που ο/η εκπαιδευτής/τρια κάθε Μικροδιδασκαλίας προσπάθησε να υποκινήσει την εκπαιδευόμενη ομάδα του να συμμετέχει ενεργητικά στην εκπαιδευτική διεργασία. Κατά τη διάρκεια της παρακολούθησης της βιντεοταινίας ο εκπαιδευόμενος σημειώνει ζητήματα, όπως: Ποιες μεθόδους εφάρμοσε ο εκπαιδευτής για την ενεργοποίηση των εκπαιδευομένων; Πώς ανταποκρίθηκαν εκείνοι; Συμμετείχαν όλοι ή μερικά μόνο μέλη; Γιατί; Ποιος μιλούσε περισσότερο, ο εκπαιδευτής ή οι εκπαιδευόμενοι; κτλ. Εκτός από την ανάλυση κάθε Μικροδιδασκαλίας, οι εκπαιδευόμενοι χρειάζεται να κάνουν και μία σύγκριση των δύο Μικροδιδασκαλιών στο ζήτημα της υποκίνησης. Σημειώνεται ότι η μία Μικροδιδασκαλία αποτελεί θετικό παράδειγμα υποκίνησης των εκπαιδευομένων και η άλλη αρνητικό παράδειγμα.

- Όταν οι εκπαιδευόμενοι επιστρέψουν την επόμενη φορά στην αίθουσα εκπαίδευσης, συγκροτούν ομάδες προκειμένου να συζητήσουν τις σημειώσεις που ατομικά ο καθένας κράτησε κατά την παρακολούθηση των βιντεοσκοπημένων Μικροδιδασκαλιών. Επιπλέον, η καθεμία ομάδα χρειάζεται να βρει λύσεις σχετικά με το πώς θα βελτιωθεί το αρνητικό παράδειγμα που παρακολούθησαν. Εργάζονται συνολικά μία ώρα.

- Εκπρόσωπος της κάθε ομάδας παρουσιάζει στην ολομέλεια τις απόψεις στις οποίες κατέληξαν τα μέλη της.

- Ο εκπαιδευτής συντονίζει στην ολομέλεια τις παρουσιάσεις των εκπροσώπων αλλά και τις συζητήσεις που προκύπτουν (για τις οποίες αφιερώνεται μία ώρα).

- Τέλος, συνοψίζει και ολοκληρώνει με την κατάθεση της δικής του θέσης.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 28

Το παρακάτω κείμενο περιέχει μία Μελέτη Περίπτωσης που δόθηκε σε διδασκόμενους σε ένα πρόγραμμα σπουδών μάρκετινγκ, με στόχο να τους βοηθήσει να εμπεδώσουν όσα ήδη έμαθαν για τη διαδικασία σχεδιασμού μονάδας μάρκετινγκ.

Σ υ γ χ α ρ η τ ή ρ ι α ! Ύστερα από 20χρονη υπηρεσία στην πολυεθνική εταιρεία Χ, τοποθετηθήκατε στη θέση του Διευθυντή της μονάδας Χ1, ο οποίος συνταξιοδοτήθηκε.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΟΝΑΔΑΣ

- Η μονάδα λειτουργεί από το 1966.
- Στεγάζεται στο ισόγειο και στον α' όροφο ιδιόκτητου διώροφου ακινήτου επί της οδού Πατησίων – δίπλα σε άκτιστο οικόπεδο.
- Η είσοδος της μονάδας βρίσκεται σε εσοχή που κρύβεται από τα δένδρúλλια του Δήμου, μπροστά στο φωτεινό σηματοδότη.
- Η μονάδα έχει δυναμικό 20 ατόμων, εκ των οποίων 3 είναι άτομα με ειδικές ανάγκες και 2 αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα υγείας.
- Κατέχει το 45% της σχετικής αγοραστικής κίνησης της περιοχής.

ΕΙΚΟΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

- Κυρίαρχη χρήση της περιοχής δράσης της μονάδας είναι η κατοικία.
- Το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων είναι μισθωτοί και συνταξιούχοι μέτριων εισοδημάτων.
- Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων της περιοχής –εμπορικές επιχειρήσεις μικρού μεγέθους– βρίσκονται συγκεντρωμένες επί της οδού Πατησίων. Βιοτεχνίες, οικογενειακής μορφής, κυρίως, παρουσιάζονται διάσπαρτες στην ευρύτερη περιοχή.
- Σε εξέλιξη βρίσκεται η ανάπλαση του χώρου του κτιρίου ΦΙΞ (Πατησίων και Καυταντζόγλου) σε Κέντρο Πολλαπλών Χρήσεων.

ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

- Δε δημιουργούσε ιδιαίτερα προβλήματα μέχρι τη στιγμή της εισβολής της ανταγωνιστικής εταιρίας Ψ (εδώ και 2 μήνες) με νέα υπερσύγχρονη μονάδα και επιθετική πολιτική δραστηριοτήτων.

Παρακαλούμε εντοπίστε:

- A)** τα δυνατά και
- B)** τα αδύνατα χαρακτηριστικά της μονάδας προς μελέτη,
- Γ)** τις ευκαιρίες που διαθέτει αλλά και
- Δ)** τις απειλές που αντιμετωπίζει.

Γράψτε τρία τουλάχιστον σημεία για καθένα από τα παραπάνω ζητήματα.

Κατόπιν, σχεδιάστε τη στρατηγική της μονάδας και γράψτε ένα κείμενο μιας σελίδας, που να περιέχει τους στόχους και τις ενέργειες που πρέπει να γίνουν.

Σημείωση: Το παραπάνω κείμενο με τις προδιαγραφές της μελέτης περίπτωσης δίνεται στους διδασκόμενους μαζί με το σχεδιάγραμμα της περιοχής. Αφού οι διδασκόμενοι εκπονήσουν την άσκηση, τους δίνονται γραπτά οι απαντήσεις του διδάσκοντος, ώστε να μπορούν να ελέγξουν και να εμπλουτίσουν όσα έγραψαν (Λιοναράκης, 1998: 202-203).

Μία ομάδα ενηλίκων, που βρίσκονται στο στάδιο της κοινωνικής επανένταξης, με ιστορικό κατάχρησης ψυχοτρόπων ουσιών παρακολουθεί πρόγραμμα προκατάρτισης στα τουριστικά επαγγέλματα. Το παράδειγμα της Μελέτης Περίπτωσης που ακολουθεί αφορά την ενότητα τουριστικό μάρκετινγκ και το θέμα της είναι «Σχεδιασμός διαφημιστικού φυλλαδίου για ξενοδοχειακή μονάδα». Η ομάδα χωρίζεται σε υποομάδες και καθεμία από αυτές λαμβάνει έντυπα με πληροφορίες που αφορούν τα ακόλουθα.

- Χαρακτηριστικά της μονάδας.
- Χαρακτηριστικά των τουριστών που θα την επισκέπτονται.
- Έτος λειτουργίας.
- Περιοχή λειτουργίας.
- Γενικότερα χαρακτηριστικά της ευρύτερης περιοχής.
- Πλησιέστερα αξιοθέατα.
- Δραστηριότητες που παρέχει το ξενοδοχείο.

Παράλληλα, οι υποομάδες λαμβάνουν διαφημιστικά φυλλάδια άλλων ξενοδοχείων της ίδιας περιοχής καθώς και μία διαφάνεια ή έντυπο στο οποίο αναγράφονται τα χαρακτηριστικά ενός καλού διαφημιστικού εντύπου. Εκτός από το έντυπο υλικό οι υποομάδες λαμβάνουν και άλλα υλικά, όπως ψαλίδι, περιοδικά, φωτογραφίες, χάρτες της περιοχής, χρωματιστοί μαρκαδόροι, κολλητική ταινία, κόλλα κτλ.

Η κάθε υποομάδα σε διάστημα δύο ωρών πρέπει να πραγματοποιήσει τα παρακάτω:

- Να σχεδιάσει – δημιουργήσει το διαφημιστικό φυλλάδιο.
- Να περιγράψει τα στάδια σχεδιασμού για την παραγωγή του διαφημιστικού φυλλαδίου.
- Να προσδιορίσει τις μεθόδους προώθησης του φυλλαδίου.
- Να προσδιορίσει τα σημεία διανομής – διαφήμισης του φυλλαδίου.
- Να σχεδιάσει παρουσίαση όλων των παραπάνω στην ολομέλεια.

Εκπρόσωπος κάθε ομάδας παρουσιάζει στην ολομέλεια. Ο εκπαιδευτής συντονίζει τις παρουσιάσεις των υποομάδων, συντονίζει μία συζήτηση γύρω από τα αποτελέσματα της εργασίας των ομάδων. Ολοκληρώνει, συνοψίζοντας τα βασικά σημεία του θέματος.

ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

- Το σενάριο είναι ρεαλιστικό και κατά προτίμηση αληθινό.
- Το σενάριο εξυπηρετεί τους εκπαιδευτικούς στόχους.
- Τα στοιχεία και τα δεδομένα είναι σαφή, περιεκτικά και παρουσιάζονται με μία λογική σειρά.

- Η ποσότητα των δεδομένων είναι επαρκής έτσι, ώστε να μπορεί να επιλυθεί το πρόβλημα ή το ζητούμενο.
- Το ζητούμενο είναι αρκετά σύνθετο ώστε να χρειάζεται μία επισταμένη μελέτη και προσπάθεια από πλευράς των εκπαιδευομένων προκειμένου να καταλήξουν σε λύσεις και προτάσεις.
- Το περιστατικό εμπεριέχει στοιχεία και δεδομένα για τα οποία απαιτείται να γίνει σύγκριση και βαθιά ανάλυση ή μελέτη.
- Αποφεύγονται περιττά δεδομένα που δεν είναι χρήσιμα κατά την ανάλυση των επιμέρους στοιχείων του περιστατικού ή που μπορεί να δημιουργήσουν σύγχυση στους εκπαιδευομένους.
- Το σενάριο προς μελέτη και ανάλυση δεν απαιτεί μία μοναδική και συγκεκριμένη προσέγγιση, αλλά είναι ανοικτής μορφής και μπορεί να επιδέχεται παραπάνω από μία λύσεις.
- Το σενάριο που μελετάται είναι ικανό να εγείρει έντονες συζητήσεις ή και διαφωνίες κατά την ανάλυσή του στην ολομέλεια.
- Παρέχεται αρκετός χρόνος για τη μελέτη της περίπτωσης.
- Αφιερώνεται αρκετός χρόνος για συζήτηση στην ολομέλεια (Eitington, 1996: 366).

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

- Ενισχύεται η κριτική και αναλυτική ικανότητα των εκπαιδευομένων.
- Αναπτύσσεται η δημιουργική και καινοτόμος σκέψη.
- Υποκινείται η διερευνητική πορεία προς τη μάθηση.
- Συνήθως εξετάζονται αληθινά σενάρια και προβλήματα για τα οποία προκύπτουν λύσεις που έχουν άμεση εφαρμογή.
- Διασυνδέεται η σχετική εμπειρία με το μελετώμενο θεωρητικό πλαίσιο.
- Δίνει τη δυνατότητα μιας σφαιρικής αντίληψης του εξεταζόμενου προβλήματος.
- Οι εκπαιδευόμενοι ευαισθητοποιούνται για τη δυνατότητα ανεύρεσης ποικίλων λύσεων σε κάθε πρόβλημα.
- Μέσω της εξέτασης συγκεκριμένων στοιχείων και λύσεων αναπτύσσεται εξειδικευμένη παρά γενικευμένη γνώση για το εκπαιδευτικό αντικείμενο.
- Προωθείται η ανάπτυξη ικανοτήτων συνεργασίας και αποτελεσματικής επικοινωνίας μεταξύ των μελών της υποομάδας.

3.3.5. Παιχνίδι Ρόλων

Το Παιχνίδι Ρόλων είναι μια από τις τεχνικές που μπορεί να χρησιμοποιήσει ένας εκπαιδευτής προκειμένου να εξασφαλίσει τη συμμετοχή των εκπαιδευομένων του κατά τη διάρκεια της μαθησιακής διεργασίας. Στο Παιχνίδι Ρόλων οι εκπαιδευόμενοι εισέρχονται σε μία «θεατρική κατάσταση», η οποία παρέχει την ευκαιρία να «παιχτούν» και να «βιωθούν» αληθινές καθημερινές περιστάσεις σε ένα προστατευμένο εκπαιδευτικό περιβάλλον, μέσα στο οποίο επιτρέπονται η δοκιμή, τα λάθη και η εξάσκηση. Το Παιχνίδι Ρόλων μέσω της ανατροφοδότησης που παρέχει στους «ηθοποιούς», αφού το παίξουν, και η οποία δίνεται από τους συνεκπαιδευόμενους, τον εκπαιδευτή αλλά και από τους ίδιους, εμπειριέχει εκπαιδευτικά οφέλη που στοχεύουν στη βελτίωση και ανάπτυξη των επιθυμητών συμπεριφορών και ικανοτήτων που εξετάζονται στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Κατά το Παιχνίδι Ρόλων οι εκπαιδευόμενοι υποδύονται ρόλους, που συνδέονται με μία εξεταζόμενη κατάσταση στον επαγγελματικό ή στον κοινωνικό τομέα, ώστε να κατανοήσουν βαθύτερα τόσο την κατάσταση όσο και τις αντιδράσεις τους απέναντί της. Η εκπαιδευτική αυτή τεχνική εφαρμόζεται, κυρίως, όταν επιδιώκεται η ανάλυση προβληματικών ή συγκρουσιακών καταστάσεων, που αφορούν τις ικανότητες, τις στάσεις, την επικοινωνία, τη συμπεριφορά (Κόκκος, 1998: 205).

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 30

Σε πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης νέων που αποχωρούν πρόωρα από την εκπαίδευση πραγματοποιείται η διδακτική ενότητα «Οργάνωση Εργαστηρίου Τροφοδοσίας (catering)». Η θεματική της ημέρας αφορά τους κανόνες υγιεινής και ασφάλειας στους χώρους εργασίας. Ο εκπαιδευτής εξηγεί ότι υπάρχουν θεσπισμένοι κανόνες από το Υπουργείο Εργασίας και ότι γίνονται έλεγχοι από αρμόδιους επιθεωρητές. Βέβαια, οι κανόνες πρέπει να τηρούνται για το καλό των εργαζομένων και των πελατών πριν από όλα, αλλά και οι επιπτώσεις ενός πιθανού ελέγχου είναι ένας λόγος που κάνει τους εργοδότες να μεριμνούν για την τήρησή τους. Ο εκπαιδευτής ζητά δύο εθελοντές. Ο ένας κάνει τον επιθεωρητή και παίρνει στα χέρια του ένα φυλλάδιο με τους κανόνες. Ο άλλος κάνει έναν εργοδότη που η επιχείρησή του έχει πολλές ατέλειες και κάνει παραβιάσεις. Ο επιθεωρητής ρωτά ένα ένα τα ζητήματα και σημειώνει. Ο εργοδότης προσπαθεί να δικαιολογηθεί για τις ελλείψεις του ή να πει ότι έχει παραγγείλει αυτά που χρειάζονται να πάρει κτλ. Στο τέλος, ο επιθεωρητής πρέπει να του απαγγείλει κάποιο πρόστιμο. Με τον τρόπο αυτό, οι κανόνες του Υπουργείου Εργασίας γίνονται πολύ περισσότερο κατανοητοί και ευκολομνημόνευτοι από τους εκπαιδευόμενους (Μόσχος, 2006: 260).

Μία ομάδα πέντε νεαρών γυναικών – ηλικίας 20-30 ετών – με ιστορικό μακρόχρονης εξάρτησης από ψυχοτρόπες ουσίες έχει αποφοιτήσει από τη Θεραπευτική Κοινότητα και παρακολουθεί πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης στις γραφικές τέχνες και τη λιθογραφία. Καμιά από τις εκπαιδευόμενες δε διέθετε προηγούμενη εκπαιδευτική ή επαγγελματική εμπειρία σχετική με το χώρο της τυπογραφίας. Για τους λόγους αυτούς το εκπαιδευτικό τους πρόγραμμα ήταν εντατικό και προέβλεπε διεξοδική θεωρητική κατάρτιση και δομημένη πρακτική άσκηση. Παρόλα αυτά και κυρίως λόγω της παρατεταμένης ανεργίας τους, οι συμμετέχουσες αντιμετωπίζουν με δέος την προοπτική της αναζήτησης εργασίας και τις δυσκολίες που αυτή συνεπάγεται.

Προκειμένου, λοιπόν, να εξοικειωθούν με τη διαδικασία της αποστολής βιογραφικού σημειώματος (η σύνταξη βιογραφικού σημειώματος αποτέλεσε αντικείμενο προηγούμενου εκπαιδευτικού κύκλου) και της συνέντευξης με τον εργοδότη, ο βασικός εκπαιδευτής του προγράμματος πρότεινε να παίξουν Παιχνίδι Ρόλων σε ζευγάρια, υποδυόμενες την εργοδότη και την υποψήφια για την εργασία. Ορίστηκαν πέντε ζευγάρια, ώστε όλες οι εκπαιδευόμενες να έχουν την ευκαιρία να υποδυθούν την άνεργη που αναζητεί εργασία. Ο εκπαιδευτής εξηγεί ότι πρόκειται για μία εκπαιδευτική τεχνική που δεν έχει ως μόνο σκοπό την εξοικείωση με τη διαδικασία της συνέντευξης αλλά και τον εντοπισμό των αδυναμιών και την εκμάθηση συγκεκριμένων δεξιοτήτων. Η κάθε «συνέντευξη» διαρκούσε 20 λεπτά και στη συνέχεια οι λοιποί εκπαιδευόμενοι κατέθεταν τις παρατηρήσεις τους και την άποψή τους για τον τρόπο με τον οποίο η συμμετέχουσα παρουσίασε τα βιογραφικά της στοιχεία. Το μάθημα έκλειναν κάθε φορά αυτές που συμμετείχαν στο παίξιμο ρόλων με μία καταγραφή των χειρισμών εκείνων που κατά τη γνώμη τους ήταν αποτελεσματικοί και αυτών που χρειάζονταν βελτίωση (Παπανδρέου, 2006: 202).

Θα πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι ορισμένοι μελετητές υποστηρίζουν ότι, αν και τα Παιχνίδια Ρόλων μπορεί να αποτελούν υπέροχες δραστηριότητες χαλάρωσης ή δημιουργίας, δε χρησιμοποιούνται τόσο εύκολα για την εκμάθηση πιο τεχνικών θεμάτων, όπως π.χ. ενός λογισμικού (Courau, 2000: 71).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 28

Αντίθετα με την άποψη της Sophie Courau που μόλις αναφέρθηκε, υπάρχει και η άποψη ότι θα μπορούσε κανείς να εντάξει ένα Παιχνίδι Ρόλων σε ένα παραδοσιακά τεχνικής φύσεως πρόγραμμα, όπως για παράδειγμα «Ο σχεδιασμός ιστοσελίδας». Ποια η δική σας άποψη για το θέμα; Μπορείτε να περιγράψετε ένα Παιχνίδι Ρόλων που θα μπορούσε να ενταχθεί στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα;

Μία δική μας πρόταση βρίσκεται στο Παράδειγμα που ακολουθεί.

Σε πρόγραμμα εκπαίδευσης άνεργων προγραμματιστών ηλεκτρονικών υπολογιστών οι εκπαιδευόμενοι καταρτίζονται στη σχεδίαση ιστοσελίδων. Ένα από τα προβλήματα που μπορεί να συναντήσουν στην πράξη είναι το κατά πόσο μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του οργανισμού – πελάτη για τον οποίο σχεδιάζουν την ιστοσελίδα. Κυρίως η δυσκολία βρίσκεται στην επικοινωνία τους με το φορέα και ιδιαιτέρως, στο σημείο που χρειάζεται να κατανοήσουν τι ζητάει ακριβώς και πώς εκείνοι πρέπει να το υλοποιήσουν. Επίσης, είναι σημαντικό να μπορούν να παρουσιάζουν στο φορέα – οργανισμό ένα σχέδιο/μελέτη με κατανοητό τρόπο. Οι στόχοι αυτοί μπορούν να επιτευχθούν με την εφαρμογή της τεχνικής Παιχνίδι Ρόλων. Οι στόχοι του συγκεκριμένου παιχνιδιού ρόλων είναι:

Σε επίπεδο Ικανοτήτων:

- Να σχεδιάζουν και να παρουσιάζουν αποτελεσματικά τις προτάσεις τους προς τον πελάτη.
- Να ερμηνεύουν τις ιδέες του πελάτη σε απαιτήσεις για το σύστημα που θα σχεδιάσουν.
- Να προτείνουν λύσεις που είναι υλοποιήσιμες και πρακτικές.

Σε επίπεδο Στάσεων:

- Να αντιληφθούν τη σημασία της ενεργητικής ακρόασης και ευελιξίας στην επικοινωνία με τον πελάτη.
- Να ευαισθητοποιηθούν για τις ιδιαίτερες ανάγκες και τις απαιτήσεις του φορέα οργανισμού για τον οποίο θα σχεδιαστεί η ιστοσελίδα.

ΣΤΑΔΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ ΡΟΛΩΝ:

A) Οι εκπαιδευόμενοι χωρίζονται σε 4 ομάδες. Οι δύο ομάδες εκπροσωπούν τους οργανισμούς που ζητούν το σχεδιασμό μιας συγκεκριμένης ιστοσελίδας. Οι άλλες δύο ομάδες εκπροσωπούν τους σχεδιαστές της ιστοσελίδας που θα προτείνουν μία συγκεκριμένη λύση.

B) Οι ομάδες λαμβάνουν καρτέλες ρόλων στις οποίες αναγράφονται λεπτομέρειες για τα χαρακτηριστικά τους και τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να δράσουν. Συγκεκριμένα, οι ομάδες που εκπροσωπούν τον «οργανισμό-φορέα» μπορεί να εκπροσωπούν μία οποιαδήποτε μικρή επιχείρηση, π.χ. εμπορικό κατάστημα ένδυσης, υπόδησης, ηλεκτρονικών ειδών, ειδών τέχνης ή κάποιο μικρό ξενοδοχείο, εστιατόριο κτλ. Η επιλογή του συγκεκριμένου οργανισμού από τον εκπαιδευτή για τη διαμόρφωση της καρτέλας ρόλων θα πρέπει να γίνει με βάση τους πιθανούς πελάτες των εκπαιδευομένων του και επομένως ανάλογα με την περιοχή στην οποία θα δραστηριοποιηθούν. Επιπρόσθετα,

θα πρέπει να δοθούν και κάποια χαρακτηριστικά σχετικά με τις γνώσεις των ιδιοκτητών της. Μπορεί, για παράδειγμα, να μην γνωρίζουν πολλά για την ορολογία του διαδικτύου, να έχουν δει κάποιες ιστοσελίδες εντυπωσιακές όσον αφορά το σχεδιασμό τους και την παρουσίασή τους και να θέλουν κάτι παρόμοιο, ή μπορεί να έχουν φοβίες σε σχέση με το διαδίκτυο και να μην περιμένουν κάτι σημαντικό από την ιστοσελίδα, οπότε δε θέλουν να πληρώσουν πολλά. Εκτός από την περιγραφή του οργανισμού-φορέα, στην καρτέλα ρόλου του θα πρέπει να περιλαμβάνονται κάποια στοιχεία για τις απαιτήσεις τους από την ιστοσελίδα. Για παράδειγμα, να αναφέρεται ότι υπάρχει η ανάγκη για ασφάλεια, ποιες είναι οι απαιτούμενες δυνατότητες επικοινωνίας, ποιο το ηλεκτρονικό κατάστημα ή να χρειάζεται να παρουσιαστούν κάποιοι κατάλογοι προϊόντων ή να υπάρχει χρονικό περιθώριο μέσα στο οποίο θα πρέπει να ολοκληρωθεί.

Από την άλλη πλευρά, οι δύο ομάδες που εκπροσωπούν τους σχεδιαστές και θα προτείνουν τη λύση, θα έχουν και αυτές τις αντίστοιχες οδηγίες. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για μία ομάδα νέων ανθρώπων που γνωρίζει καλά από τεχνολογίες διαδικτύου. Οι νέοι είναι ενθουσιώδεις για την εφαρμογή του, προτείνουν πάντα ολοκληρωμένες λύσεις και πιστεύουν ότι οι υπηρεσίες του διαδικτύου μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στη βελτίωση των υπηρεσιών του φορέα- οργανισμού. Η προσπάθειά τους είναι να πείσουν το φορέα να κάνει πλήρες ηλεκτρονικό κατάστημα για να διευρύνει την πελατεία του.

Γ) Η «θεατρική παράσταση» που θα πλαισιώνει το Παιχνίδι Ρόλων περιγράφεται ως εξής: Πρόκειται για την πρώτη συνάντηση του φορέα- οργανισμού με τον προγραμματιστή κατά την οποία θα γίνει μία πρώτη συζήτηση για να κατανοηθούν οι απαιτήσεις του φορέα και να οριστικοποιηθεί η εφαρμογή της ιστοσελίδας.

Δ) Οι εκπαιδευόμενοι που δε θα παίξουν αλλά θα παρακολουθούν τη διεξαγωγή του Παιχνιδιού Ρόλων θα πρέπει να παρατηρήσουν στοιχεία, όπως:

- Ικανότητες αποτελεσματικής επικοινωνίας, πειθούς και διαπραγμάτευσης.

- Κατά πόσο εφαρμόστηκαν οι κανόνες της ενεργητικής ακρόασης του προγραμματιστή (έχει προηγηθεί ενότητα σχετική με την ενεργητική ακρόαση), προς τις απαιτήσεις και τις ανάγκες του πελάτη.

- Κατά πόσο κατάφεραν να εκμειύσουν τις πληροφορίες που χρειάζονται για να κάνουν μία σωστή πρόταση.

Ε) Στη συζήτηση που θα ακολουθήσει μετά τη λήξη του παιχνιδιού, πέρα από την ανατροφοδότηση που θα δώσουν οι συνεκπαιδευόμενοι και την αυτοκριτική που θα κάνουν οι παίκτες-«σχεδιαστές», πολύ σημαντική θα είναι και η συμβολή των παικτών- οργανισμών, σχετικά με το πώς είδαν τα πράγματα από την πλευρά του φορέα- οργανισμού και το αν αυτό τους βοηθάει να δουν διαφορετικά και πιο αποτελεσματικά την επικοινωνία τους μαζί του.

ΣΤ) Στη συνέχεια μπορεί το παιχνίδι να συνεχιστεί με αλλαγή ρόλων ή να δοθεί χρόνος στους εκπαιδευόμενους για να

συντάξουν, με τη μορφή γραπτής εργασίας, την τελική πρόταση, να τη φέρουν στον πελάτη και να παιχτεί ένα νέο Παιχνίδι Ρόλων που να αφορά τη δεύτερη συνάντηση φορέα-σχεδιαστή (Καρατζά, Μ., Εκπαιδευτρια Ενηλίκων, Τράπεζα Κύπρου).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 29

Στο Παράδειγμα 25 περιγράψαμε ένα πρόγραμμα που απευθύνεται σε άτομα με ειδικές ανάγκες και συγκεκριμένα σε εκπαιδευόμενους με ελαφρά νοητική στέρηση. Διατηρώντας το γενικότερο εκπαιδευτικό σκοπό (να αναπτυχθεί η ικανότητα των εκπαιδευομένων να χρησιμοποιούν το Μετρό για τις μετακινήσεις τους) σχεδιάστε ένα σχετικό Παιχνίδι Ρόλων.

Μία δική μας πρόταση θα βρείτε στο Παράδειγμα που ακολουθεί.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 33

Σε πρόγραμμα που απευθύνεται σε άτομα με ειδικές ανάγκες και συγκεκριμένα, σε εκπαιδευόμενους με ελαφρά νοητική στέρηση και τους εκπαιδεύει στην ανάπτυξη ικανοτήτων χρήσης του Μετρό για τις καθημερινές τους μεταφορές, ένας από τους εκπαιδευόμενους εκφράζει την ανησυχία για το πώς θα καταφέρει να βγάλει εισιτήριο (του δημιουργεί άγχος η συνομιλία με τον υπάλληλο στην πώληση των εισιτηρίων). Ο εκπαιδευτής προτείνει το ακόλουθο Παιχνίδι Ρόλων.

Εκπαιδευτικοί στόχοι

α) Επίπεδο ικανοτήτων: Να συναλλάσσονται αποτελεσματικά κατά την αγορά εισιτηρίων.

β) Επίπεδο στάσεων: Να απαλλαγούν από το άγχος και να αντιμετωπίζουν θετικά την περίπτωση να ζητήσουν βοήθεια από τους υπαλλήλους, όταν δεν τα καταφέρνουν σε κάποια φάση της διαδικασίας.

Για το Παιχνίδι Ρόλων δίνονται οι ακόλουθες οδηγίες.

Ο ένας παίκτης είναι ο Γιάννης, ο επιβάτης που θέλει να αγοράσει το εισιτήριο. Ο δεύτερος είναι ο Στέλιος, ο υπάλληλος του Μετρό που θα πουλήσει το εισιτήριο. Ο Γιάννης πρέπει να πάει στο ταμείο και να ζητήσει δύο εισιτήρια από τον υπάλληλο. Ο Στέλιος θα του δώσει τα εισιτήρια, αλλά ο Γιάννης δε γνωρίζει πόσα χρήματα πρέπει να δώσει. Θα ζητήσει από το Στέλιο να του πει τι κέρματα πρέπει να δώσει, καθώς, επίσης, και να του εξηγήσει πόσο κάνει κάθε εισιτήριο και πόσο και τα δύο μαζί. Αντίστοιχα, ο Στέλιος θα προσπαθήσει να καθησυχάσει το Γιάννη, θα του δώσει χρόνο να σκεφτεί και θα του εξηγήσει τα σχετικά με τα ρέστα. Τέλος, για καλύτερη εμπέδωση της διαδικασίας μπορούν να αντιστρέψουν τους ρόλους (Σταυρακοπούλου, 2006: 284-285).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 30

Στη Δραστηριότητα 23 σας είχε ζητηθεί να εντάξετε την τεχνική Εργασία σε Ομάδες σε ένα πρόγραμμα εκμάθησης της ελληνικής ως ξένης γλώσσας, που απευθύνεται σε μετανάστες και συγκεκριμένα στη διδακτική ενότητα «Δράσεις στην Καθημερινή Ζωή». Ένας από τους στόχους της ενότητας ήταν να εξασκηθούν οι εκπαιδευόμενοι στην αναζήτηση κατοικίας για ενοικίαση. Στην ίδια ενότητα και για την εξυπηρέτηση του ίδιου στόχου μπορείτε να δημιουργήσετε ένα Παιχνίδι Ρόλων; Περιγράψτε το σενάριο και τις καρτέλες των ρόλων που θα υποδυθούν οι «ηθοποιοί».

Μία δική μας πρόταση θα βρείτε στο Παράδειγμα που ακολουθεί.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 34

Στη διδακτική ενότητα «Δράσεις στην Καθημερινή Ζωή», σε πρόγραμμα εκμάθησης της ελληνικής ως ξένης γλώσσας που απευθύνεται σε μετανάστες, ο εκπαιδευτής θεωρεί ότι το Παιχνίδι Ρόλων αποτελεί μία πολύτιμη ενεργητική τεχνική που σε αυτό το πρόγραμμα έχει **διπλό** χαρακτήρα. Αφενός, επιτρέπει να αναδυθούν στάσεις και συμπεριφορές τις οποίες οι εκπαιδευόμενοι θα είχαν αναστολές να εκφράσουν, αφετέρου αυτή η τεχνική έχει και ένα γενεσιουργό χαρακτήρα λεκτικής παραγωγής, όταν ο ρόλος αγγίζει τα ενδιαφέροντα, τις εμπειρίες και την καθημερινότητα των εκπαιδευομένων, ώστε να εξασφαλιστεί η εμπλοκή και η δυνατότητά τους για συμμετοχή. Πιο κάτω παρουσιάζονται οι καρτέλες ρόλων που έχει ετοιμάσει ο εκπαιδευτής για να παιχτεί το Παιχνίδι Ρόλων σε δυάδες. Όλη η ομάδα χωρίζεται σε ζεύγη και κάθε ζεύγος παίζει το παιχνίδι. Όταν ολοκληρωθεί, οι ρόλοι αντιστρέφονται μέσα στη δυάδα. Ο εκπαιδευτής κυκλοφορεί μέσα στην αίθουσα και παρατηρεί το ταυτόχρονο Παιχνίδι Ρόλων. Στο τέλος γίνεται συζήτηση και σχολιασμός και εξάγονται συμπεράσματα.

Παιχνίδι Ρόλων Α): Υπερβολικό Ενοίκιο

1ος Ρόλος

Είστε ο ιδιοκτήτης του σπιτιού που νοικιάζετε. Πιστεύετε ότι η ιδιοκτησία σας αξίζει και πρέπει να ενοικιαστεί με ένα... τσουχτερό μίσθωμα. Προσπαθείτε να δικαιολογήσετε την άποψή σας στον υποψήφιο ενοικιαστή.

2ος Ρόλος

Είστε ο υποψήφιος ενοικιαστής του σπιτιού. Πηγαίνετε στον ιδιοκτήτη και διαπιστώνετε ότι το ενοίκιο που ζητάει είναι υπερβολικό γι' αυτά που προσφέρει. Διαφωνείτε και προσπαθείτε να υποστηρίξετε την άποψή σας.

Παιχνίδι Ρόλων Β): Ανεπιθύμητος Ενοικιαστής

1ος Ρόλος

Είστε ο ιδιοκτήτης του σπιτιού. Σας τηλεφωνεί ένας υποψήφιος ενοικιαστής. Από την προφορά του καταλαβαίνετε γρήγορα ότι είναι ξένος. Αφού διαπιστώσετε τη χώρα προέλευσής του, δείχνετε επιφύλαξη και αρνητισμό στο να του ενοικιάσετε την ιδιοκτησία σας.

2ος Ρόλος

Είστε ο υποψήφιος ενοικιαστής του σπιτιού. Τηλεφωνείτε στον ιδιοκτήτη και ζητάτε πληροφορίες για το σπίτι. Μόλις διαπιστώνετε την επιφυλακτικότητά του να σας ενοικιάσει το σπίτι εξαιτίας της χώρας προέλευσής σας, αντιδράτε και προσπαθείτε να τον πείσετε να αλλάξει γνώμη.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 31

Από τη μελέτη των παραπάνω παραδειγμάτων θα έχετε ίσως παρατηρήσει ότι, προκειμένου να πραγματοποιηθεί με επιτυχία το Παιχνίδι Ρόλων, πρέπει να ακολουθηθούν κάποια συγκεκριμένα στάδια. Μπορείτε να τα εντοπίσετε και να τα περιγράψετε συνοπτικά;

Η δική μας απάντηση παρατίθεται στη συνέχεια.

ΣΤΑΔΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ ΡΟΛΩΝ

1. Δημιουργία του σεναρίου που θα παιχτεί. Ο εκπαιδευτής έχει προετοιμάσει ένα ξεκάθαρο σενάριο ή ιστορία στο οποίο περιγράφονται με σαφήνεια οι στόχοι που εξυπηρετεί αλλά και το γενικότερο πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται. Σε αυτό το σενάριο περιγράφονται και οι ρόλοι που θα υποδυθούν οι παίκτες.

2. Προετοιμασία της εκπαιδευόμενης ομάδας. Πριν από την έναρξη του Παιχνιδιού Ρόλων, ο εκπαιδευτής χρειάζεται να προετοιμάσει και να εμπυχωσει την ομάδα για την εφαρμογή της τεχνικής αυτής. Θα παρουσιάσει το γενικότερο πλαίσιο και τους στόχους του παιχνιδιού, θα μοιράσει σε όλους ένα έντυπο με το σενάριο και την περιγραφή των ρόλων που θα υποδυθούν οι παίκτες, θα ξεκαθαρίσει τυχόν αδιευκρίνιστα σημεία. Εάν υπάρχουν δισταγμοί για τη συμμετοχή στο παίξιμο, θα προσπαθήσει να βοηθήσει να ξεπεραστούν και να δημιουργηθεί μία ζεστή και άνετη ατμόσφαιρα.

3. Επιλογή των παικτών. Σε αυτό το στάδιο θα πρέπει να επιλεχθούν ποιοι εκπαιδευόμενοι θα αναλάβουν τους ρόλους που θα παιχτούν και ποιοι θα λειτουργήσουν ως παρατηρητές. Εδώ υπάρχουν διάφορες παραλλαγές. Μπορεί οι ρόλοι να επιλεχθούν εθελοντικά ή με κλήρωση ή μπορεί να καθορίσει ο εκπαιδευτής ποιοι θα είναι οι παίκτες. Αυτό εξαρτάται από την ομάδα αλλά

και από τους εκπαιδευτικούς στόχους. Σε κάθε περίπτωση καλό είναι οι ρόλοι να υποδύονται από άτομα που επιθυμούν να τους αναλάβουν και να νιώθουν άνετα. Κάθε ρόλος μπορεί να παίζεται από παραπάνω από ένα άτομο (ανάλογα με τη μορφή του παιχνιδιού). Μπορεί, για παράδειγμα, το παιχνίδι να διεξαχθεί σε δυάδες και να ακολουθήσει αντιστροφή των ρόλων, ώστε όλοι οι εκπαιδευόμενοι να υποδυθούν κάποιο από τα πρόσωπα της ιστορίας.

4. Προετοιμασία των παικτών. Δίνεται χρόνος στους «ηθοποιούς» να προετοιμαστούν για τους ρόλους που θα υποδυθούν. Κάθε παίκτης προετοιμάζεται σε απομονωμένο χώρο. Παίρνει μία καρτέλα στην οποία περιγράφεται το «πρόσωπο» που υποδύεται, τα χαρακτηριστικά του, η θέση του και άλλα σχετικά στοιχεία που θα τον βοηθήσουν να κατανοήσει ποια συμπεριφορά θα επιδείξει και ποια στάση θα κρατήσει απέναντι στον ή στους άλλους ρόλους που εμπλέκονται στο παιχνίδι.

5. Προετοιμασία των παρατηρητών. Όταν οι παίκτες προετοιμάζονται για τους ρόλους τους σε ξεχωριστή αίθουσα, την ίδια στιγμή στην άλλη αίθουσα (στην οποία θα διεξαχθεί το παιχνίδι) ο εκπαιδευτής εξηγεί στους παρατηρητές τη σημαντικότητα του δικού τους ρόλου και τους αναθέτει συγκεκριμένα καθήκοντα. Τους ζητά κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού να κρατούν σημειώσεις με τις παρατηρήσεις τους, ώστε να μπορούν να ανατροφοδοτήσουν τους παίκτες και να συζητήσουν στην ολομέλεια όταν θα ολοκληρωθεί το παιχνίδι. Εξηγεί τι θα πρέπει να παρατηρήσουν και ότι δε θα πρέπει να επέμβουν κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού. Μπορεί ακόμα να χωρίσει τους παρατηρητές σε διάφορες ομάδες, για παράδειγμα, μία ομάδα να εντοπίσει τα θετικά στοιχεία των συμπεριφορών που αναδύθηκαν, μία άλλη ομάδα να κρατά σημειώσεις για το τι θα μπορούσε να βελτιωθεί κτλ.

6. Οι παίκτες υποδύονται τα πρόσωπα της ιστορίας. Εκτυλίσσεται το παιχνίδι χωρίς να διακόπτεται από σχόλια ή κριτική, μέχρις ότου η κατάσταση που εξετάζεται να φτάσει σε ένα φυσικό τέλος ή η συγκρουσιακή κατάσταση να επιλυθεί. Με τη λήξη του παιχνιδιού ο εκπαιδευτής ευχαριστεί τους παίκτες για τη συμβολή τους. (Το παιχνίδι μπορεί να βιντεοσκοπείται, προκειμένου να μπορέσουν και οι ίδιοι οι παίκτες να δουν πώς υποδύθηκαν τους ρόλους τους και έτσι να προκύψουν αντικειμενικά συμπεράσματα για όλους).

7. Οι παίκτες βγαίνουν από τους ρόλους τους (derolling). Δίνεται χρόνος στους παίκτες να βγουν από τους ρόλους τους πριν ξεκινήσει ο σχολιασμός του παιχνιδιού από τους παρατηρητές και τον εκπαιδευτή. Αυτό μπορεί να γίνει δίνοντας πρώτα το λόγο στους παίκτες να σχολιάσουν τα συναισθήματα που ένιωσαν κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, τα πρώτα συμπεράσματά τους για αυτό που βίωσαν, για το πώς «είδαν» τον εαυτό τους να υποδύεται το ρόλο που ανέλαβαν.

8. Σχολιασμός του παιχνιδιού ρόλων στην ολομέλεια. Ο εκπαιδευτής ζητά από τους παρατηρητές να παρουσιάσουν τις παρατηρήσεις τους με βάση το έντυπο παρατήρησης που είχαν λάβει πριν από το παιχνίδι ή τις σημειώσεις που κράτησαν κατά τη διάρκειά του. Τα σχόλια πρέπει να αφορούν άμεσα τους βασικούς

στόχους που εξυπηρετεί το παιχνίδι και να μην ξεφεύγουν από το αντικείμενο της εκπαίδευσης. Αφού οι παρατηρητές και οι παίκτες ολοκληρώσουν το σχολιασμό τους, ο εκπαιδευτής μπορεί να εκφράσει τις δικές του απόψεις, να δώσει ανατροφοδότηση για τις συμπεριφορές που αναδύθηκαν και να συνοψίσει τα κύρια σημεία ή τα συμπεράσματα που προέκυψαν από το παιχνίδι.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 32

Επιστρέψτε στο πρόγραμμα της Δραστηριότητας 2 και προσπαθήστε να σχεδιάσετε ένα Παιχνίδι Ρόλων. Γράψτε το σενάριο, επιλέξτε τα πρόσωπα-ρόλους που θα συμμετέχουν, δημιουργήστε καρτέλες ρόλων που θα περιγράφουν τον κάθε ρόλο ξεχωριστά. Ποιους εκπαιδευτικούς στόχους εξυπηρετεί το παιχνίδι αυτό μέσα στο συνολικό πρόγραμμα;

ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΤΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ ΡΟΛΩΝ

- Το «σενάριο», οι κανόνες του παιχνιδιού και οι οδηγίες που θα δοθούν τόσο στους παίκτες όσο και στους παρατηρητές πρέπει να είναι ακριβείς και ξεκάθαρες.
- Το παιχνίδι πρέπει να είναι στενά συνδεδεμένο με τους εκπαιδευτικούς στόχους.
- Η εκπαιδευόμενη ομάδα πρέπει να έχει «δεθεί», δηλαδή να έχει ήδη δημιουργηθεί ένα κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών της και ο εκπαιδευτής να γνωρίζει καλά τα μέλη της, για παράδειγμα, δεν προτείνεται να εφαρμοστεί Παιχνίδι Ρόλων κατά την εναρκτήρια συνάντηση ή στην πρώτη διδακτική ενότητα ενός μονοήμερου εκπαιδευτικού προγράμματος.
- Η κατάσταση- πλαίσιο μέσα στο οποίο θα εξελιχθεί το παιχνίδι πρέπει να είναι αρκετά κοντά στα ενδιαφέροντα και τις αληθινές εμπειρίες των εκπαιδευομένων, ώστε να εξασφαλιστεί η εμπλοκή τους και η δυνατότητά τους για συμμετοχή.
- Οι «ηθοποιοί» πρέπει να παροτρυνθούν από τον εκπαιδευτή να αντιδράσουν αυθόρμητα κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού ανάλογα με την εξέλιξή του και ανάλογα με τις αντιδράσεις των άλλων «ηθοποιών» με τους οποίους συναλλάσσονται.
- Ο εκπαιδευτής χρειάζεται να διαθέτει τις βασικές γνώσεις εμπύχωσης και καθοδήγησης της ομάδας.
- Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού δεν πρέπει να διακόπτεται η ροή του από σχόλια των παρατηρητών ή των παικτών.
- Είναι καλό το παιχνίδι να εφαρμόζεται σε ώρες της ημέρας που οι εκπαιδευόμενοι είναι ξεκούραστοι και μπορούν να αποδώσουν.

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ ΡΟΛΩΝ

- Αποτελεί μία από τις πιο ενεργητικές τεχνικές εκπαίδευσης ενηλίκων.
- Εφαρμόζεται σε εκπαιδευόμενους κάθε επιπέδου.
- Μέσω του άμεσου βιώματος ενισχύεται η μαθησιακή ικανότητα των εκπαιδευομένων.
- Οδηγεί σε δημιουργική αλληλεπίδραση μεταξύ των εκπαιδευομένων.
- Επιτρέπει να αναδυθούν στάσεις και συμπεριφορές τις οποίες οι εκπαιδευόμενοι ίσως σε άλλες περιπτώσεις να είχαν αναστολές να εκφράσουν ή να μην τις συνειδητοποιούσαν.
- Είναι μία από τις καλύτερες τεχνικές για την επίτευξη των στόχων στο επίπεδο των στάσεων, εφόσον βοηθά τους εκπαιδευομένους να στοχαστούν κριτικά τις αντιλήψεις και συμπεριφορές τους.
- Βοηθά τον εκπαιδευτή να αξιολογήσει την πρόοδο των εκπαιδευομένων σε σχέση με τα προσδοκώμενα εκπαιδευτικά αποτελέσματα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 33

Εκτός από τα πλεονεκτήματα που αναφέρονται παραπάνω, μπορείτε να σκεφτείτε κι εσείς άλλα οφέλη που μπορεί να αποκομίσει ο εκπαιδευόμενος αλλά και ο εκπαιδευτής από την εφαρμογή του Παιχνιδιού Ρόλων;

3.3.6. Προσομοίωση

Η Προσομοίωση αποτελεί ένα είδος Παιχνιδιού Ρόλων, όμως διαφέρει στο ότι οι εκπαιδευόμενοι δεν εισέρχονται σε μία «θεατρική κατάσταση». Δεν υποδύονται κάποια πρόσωπα, όπως στο Παιχνίδι Ρόλων, αλλά απλώς συμμετέχουν σε μία νοητή και, κατά το δυνατόν, ρεαλιστική αναπαράσταση μιας κατάστασης, προσπαθώντας να σκεφτούν όπως θα σκέφτονταν τα «πραγματικά» πρόσωπα που αφορά η κατάσταση (λ.χ. οι εκπαιδευόμενοι καλούνται να εξετάσουν καταστάσεις και να εκφέρουν απόψεις σαν να ήταν στελέχη επιχειρήσεων, μηχανικοί, διπλωμάτες, κ.ά.). Κατά τα άλλα, τα στάδια και οι κανόνες λειτουργίας της Προσομοίωσης είναι τα ίδια με εκείνα του Παιχνιδιού Ρόλων (Κόκκος, 1999: 39).

Μία άλλη διαφορά της Προσομοίωσης από το Παιχνίδι Ρόλων έγκειται στο ότι η Προσομοίωση, ειδικά όταν αφορά την εκπαίδευση για τη χρήση κάποιου μηχανήματος (π.χ. προσομοιωμένη πτήση σε πιλοτήριο αεροσκάφους ή τραπεζική συναλλαγή σε προσομοιωμένο

ταμείο τραπεζικού καταστήματος ή προσομοιωμένες ασκήσεις κατά την εκπαίδευση για χρήση υπολογιστή), μπορεί να γίνει από κάθε εκπαιδευόμενο ξεχωριστά (Courau, 2000: 75).

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 35

Πρόγραμμα ελληνικής γλώσσας για εργαζόμενους μετανάστες που το επίπεδό τους είναι αρκετά προχωρημένο, έχει ως γενικότερο σκοπό τη μεγαλύτερη εμπάθυνση και επεξεργασία των γλωσσικών γνώσεων που κατέχουν ήδη οι εκπαιδευόμενοι και τη μελέτη στοιχείων της ελληνικής ιστορίας, πολιτισμού και καθημερινής ζωής. Ο εκπαιδευτής χωρίζει την εκπαιδευόμενη ομάδα σε υποομάδες. Σε κάθε υποομάδα δίνεται με τη μορφή σκίτσων η περιγραφή μιας ιστορίας με ένα γεγονός που συνέβη (άλλες ομάδες παίρνουν μία ιστορία από την αρχαιότητα, άλλες από τη σημερινή ελληνική ζωή και άλλες ομάδες από κάποιο σημαντικό ιστορικό γεγονός, π.χ. την ελληνική επανάσταση). Τα σκίτσα δεν έχουν συμπληρωμένα το πεδίο με τις συνομιλίες των χαρακτήρων. Ο εκπαιδευτής ζητά από τα μέλη κάθε υποομάδας να μαντέψουν την ιστορία, να καταλάβουν πώς συμπεριφέρονται οι εμπλεκόμενοι, να εκπροσωπήσουν έναν από τους χαρακτήρες των σκίτσων και να φανταστούν ποιες θα είναι οι φράσεις ή συνομιλίες που γίνονται αναμεταξύ τους, ποια είναι τα ανάλογα συναισθήματα κτλ. Στη συνέχεια γίνεται στην ολομέλεια επεξεργασία της ιστορίας που κάθε υποομάδα είχε αναλάβει και εξάγονται σχετικά συμπεράσματα.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 36

Ένα παράδειγμα αναλυτικού σχεδιασμού μιας άσκησης Προσομοίωσης παρουσιάζεται στη συνέχεια.

Ας υποθέσουμε ότι ένα τουριστικό πρακτορείο επιχειρεί να προωθήσει κάποιο νέο τουριστικό προϊόν, όπως διακοπές σε ορεινή περιοχή. Ο εκπαιδευτής περιγράφει αναλυτικά την περίπτωση. Μοιράζει καρτέλες ρόλων. Κατόπιν, καλεί μία ομάδα εκπαιδευομένων να επεξεργαστεί το ζήτημα από την πλευρά του τουριστικού πράκτορα (να καταγράψει πέντε βασικά χαρακτηριστικά του προϊόντος, να τα συσχετίσει με χαρακτηριστικά των πελατών στους οποίους αυτό απευθύνεται και επίσης να τα συσχετίσει με ωφέλειες που προκύπτουν για τους πελάτες, όπως χαμηλό κόστος, ευκολίες πληρωμής, ευέλικτες ημερομηνίες κ.ά.). Ο εκπαιδευτής καλεί μία άλλη ομάδα εκπαιδευομένων να επεξεργαστεί το ζήτημα από την πλευρά των δυνητικών πελατών (κατά πόσο προσελκύονται από το προϊόν και τις ωφέλειες που τους προτείνονται). Όταν εργάζονται οι δύο ομάδες, ο εκπαιδευτής προετοιμάζει τους υπόλοιπους εκπαιδευόμενους να γίνουν σχολιαστές. Τους δίνει κριτήρια με βάση τα οποία θα αξιολογήσουν όσα θα αναφερθούν από την πλευρά του τουριστικού πράκτορα και από την πλευρά των πελατών.

Στη συνέχεια και οι δύο ομάδες παρουσιάζουν τις απόψεις

τους, οι οποίες καταγράφονται σε δύο μέρη του πίνακα. Ο εκπαιδευτής ζητάει τις απόψεις των σχολιαστών. Ακολουθεί γενική συζήτηση, σύνθεση απόψεων και εξαγωγή συμπερασμάτων.

ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗΣ

- Οι στόχοι πρέπει να είναι προσδιορισμένοι με σαφήνεια.
- Η ιστορία και οι οδηγίες πρέπει να είναι ξεκάθαρες.
- Η ιστορία και η ροή της άσκησης πρέπει να είναι τέτοια ώστε να καλύπτει όλες τις βασικές πτυχές του αντικειμένου που εξετάζεται.
- Πρέπει να έχει δημιουργηθεί κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών της ομάδας.
- Ο εκπαιδευτής πρέπει να αναπτύξει τη δέσμευση των εκπαιδευομένων ως προς την επίτευξη των στόχων της άσκησης.
- Σκόπιμο είναι να έχουν δημιουργηθεί συγκεκριμένες καρτέλες ρόλων.
- Οι παρατηρητές πρέπει να έχουν συγκεκριμένο έργο παρατήρησης.
- Τα χρονικά όρια διάρκειας της άσκησης πρέπει να είναι καθορισμένα και να γνωστοποιηθούν στους εκπαιδευομένους.
- Πρέπει να δοθεί ο κατάλληλος χρόνος στην ομάδα για να «βγει» από την προσομοιωμένη κατάσταση.
- Πρέπει να αφιερωθεί αρκετός χρόνος στον κριτικό σχολιασμό της άσκησης, ώστε να προκύψουν συμπεράσματα και να συνδεθούν με τους στόχους που εξυπηρετεί.

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗΣ

- Όλα τα πλεονεκτήματα που αναφέρθηκαν και για την τεχνική του Παιχνιδιού Ρόλων.
- Οι νέες γνώσεις, ικανότητες και στάσεις που αναπτύσσονται έχουν άμεση σχέση με την καθημερινότητα των εκπαιδευομένων.
- Οι εκπαιδευόμενοι μπορούν να εξασκηθούν σε ένα περιβάλλον ήρεμο, με χαμηλό ρίσκο και να εκπαιδευτούν για το χειρισμό καταστάσεων που ενέχουν περισσότερο άγχος και κίνδυνο (π.χ. η προσομοίωση μιας φωτιάς σε ένα κτήριο και η εκπαίδευση των υπαλλήλων για το πώς να λειτουργήσουν κάτω από τέτοιες δύσκολες συνθήκες).
- Παρέχεται η δυνατότητα του λάθους και η μάθηση μέσα από αυτό, χωρίς τις συνέπειες που μπορεί να έχει ένα αντίστοιχο λάθος σε πραγματικό περιβάλλον.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 34

Τώρα που έχετε σχηματίσει μία καλή εικόνα της τεχνικής της Προσομοίωσης, προσπαθήστε και εσείς να σχεδιάσετε μία δική σας για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Δραστηριότητας 2. Περιγράψτε τους εκπαιδευτικούς στόχους που αυτό εξυπηρετεί. Γράψτε ποια είναι τα στάδιά της. Προετοιμάστε τις καρτέλες για τους ρόλους που θα μοιράσετε. Περιγράψτε πώς θα χωριστεί η εκπαιδευόμενη ομάδα. Αναφέρετε πόσος χρόνος θα αφιερωθεί στο κάθε στάδιο.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι οι τεχνικές «Μελέτη Περίπτωσης», «Παιχνίδι Ρόλων» και «Προσομοίωση» ενθαρρύνουν σε ιδιαίτερα μεγάλο βαθμό την ανταλλαγή απόψεων, την επεξήγηση συναισθημάτων, θέσεων, αξιών και πεποιθήσεων, την ανάπτυξη κοινωνικών, πολιτικών, ψυχολογικών και εκπαιδευτικών εννοιών, δηλαδή όλα εκείνα τα στοιχεία που συνθέτουν την Επικοινωνιακή Μάθηση (Mezirow, 1997: 75), αναπτύσσοντας έτσι την κριτική σκέψη και το μετασχηματισμό των παραδοχών μας ⁴.

3.3.7. Επίδειξη

Κατά την τεχνική της Επίδειξης ο εκπαιδευτής επιδεικνύει ο ίδιος στην πράξη τα δεδομένα του γνωστικού αντικειμένου που εξετάζεται (π.χ. μια έννοια, ένα εργαλείο, μια συσκευή, μια διαδικασία, πληροφοριακό υλικό, κτλ) . Κατά τη διάρκεια της επίδειξης ή αμέσως μόλις την ολοκληρώσει, ο εκπαιδευτής φροντίζει να εμπλέξει ενεργά τους εκπαιδευόμενους έτσι, ώστε και οι ίδιοι να αισθανθούν, να δουν, να ακούσουν ή να αγγίξουν το σχετικό αντικείμενο της εκπαίδευσης επαναλαμβάνοντας τα όσα βήματα έχουν εξεταστεί.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 37

Ο εκπαιδευτής σε πρόγραμμα εκπαίδευσης στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές παρουσιάζει στους εκπαιδευόμενους τις διάφορες λειτουργίες (οθόνης και πληκτρολογίου)· πώς ανοίγει κάποιος την οθόνη, πώς μπαίνει και βγαίνει από το σύστημα. Ακολουθεί εφαρμογή από τους εκπαιδευόμενους (ατομικά ή ανά δύο). Γίνεται ανακεφαλαίωση (Κόκκος, στο Κόκκος, Λιοναράκης, 1998: 218).

⁴ Για τη θεωρία της Μετασχηματίζουσας Μάθησης του J. Mezirow, βλ. και Διδακτική Ενότητα. 1, Κεφάλαιο 2.

Σε πρόγραμμα συμβουλευτικής γονέων με στόχο την εκπαίδευσή τους σε θέματα ενδοοικογενειακής επικοινωνίας και συμμετοχής των μελών της σε κοινωνικές δραστηριότητες, ο εκπαιδευτής έχει σχεδιάσει το απόγευμα της τρίτης ημέρας του πενθήμερου σεμιναρίου να μελετηθεί το ζήτημα της οικογενειακής διαπερατότητας* και συγκεκριμένα το πώς μία οικογένεια σχετίζεται με τον έξω κόσμο. Ξεκίνησε με μία μικρή εισήγηση στην οποία εξηγούσε ότι καμία οικογένεια δεν είναι απόλυτα αυτόνομη και πως όλοι χρειαζόμαστε την υποστήριξη και την επαφή με άλλους ανθρώπους και άλλες οικογένειες. Ωστόσο, κάθε οικογένεια χρειάζεται να βασίζεται αρκετά και στα ίδια τα μέλη της, εφόσον η υπερβολική εξάρτηση από τους άλλους και την κοινωνία μπορεί να οδηγήσει στη μείωση της ακεραιότητάς της. Σε αυτό το σημείο ο εκπαιδευτής θεώρησε ότι δε θα ήταν αποτελεσματικό να συνεχίσει την εισήγηση. Συνεπώς, προκειμένου να εξετάσει τις απόψεις των εκπαιδευόμενων σχετικά με το πόσο «ανοικτή προς έκθεση» αφήνουν την οικογένειά τους κατά τη διάρκεια των κοινωνικών τους επαφών, ζήτησε την εθελοντική συμμετοχή μιας εκπαιδευόμενης για να της πάρει συνέντευξη για θέματα που αφορούσαν τη δική της οικογένεια. Τη συνέντευξη θα παρατηρούσε η ολομέλεια. Οι ερωτήσεις που της έθεσε ήταν, π.χ. «Πόσο χρόνο αφιερώνετε στην οικογένεια και πόσο σε φίλους; », «Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των παιδιών σας γίνεται από εσάς ή από ειδικούς; », «Μοιράζεστε με άλλους οικογενειακά προβλήματα που αντιμετωπίζετε; », «Η οικογένειά σας έχει επαφές με άτομα άλλης θρησκείας ή κουλτούρας; ». Η συνομιλία τους ήταν μία εξαιρετική *επίδειξη* του πόσο ανοικτά μιλά κανείς για τις απόψεις και τις πεποιθήσεις που χαρακτηρίζουν τον ίδιο και την οικογένειά του για διάφορα κοινωνικά ζητήματα (Silberman, 1998: 94).

* Το μέτρο σύμφωνα με το οποίο η κάθε οικογένεια επιτρέπει την έκθεση και τη διείσδυση σε καταστάσεις που προκύπτουν μέσα στα δικά της οικογενειακά πλαίσια στην υπόλοιπη κοινωνία.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 35

Σχεδιάστε μία Επίδειξη για το πρόγραμμα του Παραδείγματος 25. Περιγράψτε την και αναφέρετε ποιους στόχους εξυπηρετεί.

ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΔΕΙΞΗΣ

● Όλοι οι εκπαιδευόμενοι πρέπει να εμπλακούν ενεργά (να αγγίξουν, να νιώσουν, να χρησιμοποιήσουν κτλ) είτε κατά τη διεξαγωγή της επίδειξης είτε αμέσως μόλις αυτή ολοκληρωθεί. Ο εκπαιδευτής χρειάζεται να φροντίσει ώστε να μη μείνουν κάποιοι ανενεργοί χωρίς να κάνουν τη σχετική εξάσκηση.

- Η τεχνική της επίδειξης να είναι κατάλληλη για το γνωστικό αντικείμενο (δεν μπορούν όλα τα θέματα να μελετηθούν με τη χρήση αυτής τεχνικής).
- Χρειάζεται να υπάρχουν τα απαραίτητα υποστηρικτικά υλικά για την υλοποίηση της επίδειξης (π.χ. Η/Υ, εργαλεία, όργανα κτλ). Τα υλικά πρέπει να φτάνουν για όλους τους εκπαιδευμένους.
- Τα υλικά ή τα αντικείμενα που θα χρησιμοποιηθούν για την επίδειξη πρέπει να είναι σε καλή κατάσταση και να λειτουργούν.
- Ο κάθε εκπαιδευόμενος έχει το δικό του ρυθμό. Άλλοι επαναλαμβάνουν γρήγορα μία διαδικασία και άλλοι χρειάζονται περισσότερο χρόνο. Ο εκπαιδευτής οφείλει να κατανοεί τους ατομικούς ρυθμούς και βοηθά στον απαραίτητο συντονισμό, ώστε η ομάδα να λειτουργήσει αποτελεσματικά.

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΙΔΕΙΞΗΣ

- Ενεργοποιεί άμεσα το ενδιαφέρον των εκπαιδευόμενων για το αντικείμενο στο οποίο εκπαιδεύονται.
- Δίνει την ευκαιρία της άμεσης πρακτικής εφαρμογής και της κατανόησης των ρεαλιστικών διαστάσεων του αντικειμένου που εξετάζεται.
- Δίνει την ευκαιρία μάθησης μέσα από «τη δοκιμή και το λάθος».
- Οι εκπαιδευόμενοι αφομοιώνουν προοδευτικά τη νέα γνώση και ικανότητα.
- Αναπτύσσουν την αυτοπεποίθησή τους, συνειδητοποιώντας τις ικανότητες αυτομόρφωσης που ενδέχεται να διαθέτουν.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 36

Παρακολουθήστε τη Μικροδιδασκαλία 2 (Αγγλικός Γραμματισμός) του DVD που περιέχεται στο εκπαιδευτικό σας υλικό. Ποιες εκπαιδευτικές τεχνικές εφαρμόζει η εκπαιδευτριά; Τηρούνται οι βασικές προδιαγραφές που αντιστοιχούν σε καθεμία τεχνική;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.4

ΕΠΟΠΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ

Η αίθουσα ή ο χώρος όπου θα διεξαχθεί ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα και τα εποπτικά μέσα που τον πλαισιώνουν είναι η πρώτη επαφή των εκπαιδευομένων με αυτό και δημιουργεί τις πρώτες εντυπώσεις για το εκπαιδευτικό γεγονός στο οποίο θα συμμετάσχουν. Επομένως, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αντανakλά την όλη φιλοσοφία με βάση την οποία έχει σχεδιαστεί το πρόγραμμα και να παρέχει όλα τα δυνατά μέσα για τη διεξαγωγή δραστηριοτήτων που καλύπτουν τις εκπαιδευτικές ανάγκες των ενήλικων εκπαιδευομένων. Ο εκπαιδευτής, λοιπόν, είναι καλό να γνωρίζει εκ των προτέρων (αν είναι δυνατόν κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού του εκπαιδευτικού προγράμματος) τις δυνατότητες του εκπαιδευτικού χώρου και των διαθέσιμων μέσων, εφόσον αυτά μπορούν να επηρεάσουν άμεσα την όλη διεξαγωγή του προγράμματος και άρα να μειώσουν ή να αυξήσουν την αποτελεσματικότητά του. Στις υποενότητες που ακολουθούν θα εμβαθύνετε σε ζητήματα όπως είναι τα είδη και η χρήση των εποπτικών μέσων που μπορεί να χρησιμοποιήσει ένας εκπαιδευτής για να υποστηρίξει τις διδακτικές μεθόδους του και να υλοποιήσει αποτελεσματικότερα το εκπαιδευτικό του πρόγραμμα και τη διάταξη της εκπαιδευτικής αίθουσας ή του χώρου.

3.4.1. Είδη εποπτικών μέσων

Εποπτικά είναι τα μέσα μετάδοσης εκπαιδευτικών μηνυμάτων που χρησιμοποιεί ο εκπαιδευτής ώστε να γίνει η διδασκαλία του παραστατική, δηλαδή να προκαλεί σύμπραξη αισθήσεων και νόησης (Βαλάκας, 1999: 92).

Κατά την εφαρμογή της τεχνικής Καταιγισμός Ιδεών, που περιγράφεται στο Παράδειγμα 18, ο εκπαιδευτής χρησιμοποιεί *χαρτοπίνακα* για να καταγράψει και στη συνέχεια να ταξινομήσει τις ιδέες των εκπαιδευομένων.

Στο Παράδειγμα 28 ο εκπαιδευτής διένειμε στους εκπαιδευομένους έντυπο που περιείχε όλες τις πληροφορίες και τα στοιχεία που χρειαζόνταν οι εκπαιδευόμενοι για να επεξεργαστούν στο πλαίσιο της ομάδας τους το θέμα προς μελέτη.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 37

Ποιες αισθήσεις των εκπαιδευομένων ενεργοποιεί το κάθε ένα από τα εποπτικά μέσα (χαρτοπίνακας, έντυπο) που παρουσιάζονται στα δύο παραπάνω παραδείγματα;

Η δική μας απάντηση παρουσιάζεται αμέσως μετά.

Ο εκπαιδευτής στο πρώτο παράδειγμα προσπαθεί να ενεργοποιήσει την όραση (συγκεντρώνει το βλέμμα και την προσοχή των εκπαιδευομένων στο χαρτοπίνακα). Στο δεύτερο παράδειγμα, εκτός από την όραση, ο εκπαιδευτής απευθύνεται και σε μία άλλη διεργασία που βοηθά στην ενδυνάμωση και την απομνημόνευση του μηνύματος, τη γραφή. Οι εκπαιδευόμενοι, ενδεχομένως, να κρατούν κάποιες σημειώσεις πάνω στα έντυπα που διένειμε ο εκπαιδευτής. Δεδομένου ότι τη στιγμή που το χέρι γράφει, το μήνυμα ενισχύεται (Nogé, Riveteau, 1999: 56), βλέπουμε ότι μία από τις λειτουργίες των εποπτικών μέσων είναι ο πολλαπλασιασμός των αισθητήριων ερεθισμάτων, γεγονός που σε μία ομάδα εκπαίδευσης βοηθά τον εκπαιδευτή να ευαισθητοποιήσει με ποικίλους τρόπους τους εκπαιδευομένους.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 38

Σκεφτείτε ένα πρόγραμμα στο οποίο συμμετείχατε είτε ως εκπαιδευόμενος είτε ως εκπαιδευτής. Μπορείτε να καταγράψετε μερικά από τα εποπτικά μέσα που χρησιμοποιήθηκαν;

Ακολουθεί κατάλογος με τα πιο διαδεδομένα είδη εποπτικών μέσων.

Τα πιο συνηθισμένα εποπτικά μέσα που μπορεί να χρησιμοποιήσει ένας εκπαιδευτής για να ενδυναμώσει τη μαθησιακή διεργασία είναι τα ακόλουθα:

- Διαφανοσκόπιο – οθόνη προβολής.
- Μηχάνημα προβολής μέσω Ηλεκτρονικού Υπολογιστή.
- Διαφάνειες.
- Χαρτοπίνακας.
- Πίνακας κιμωλίας ή μαρκαδόρου.
- Έντυπα με ασκήσεις ή σημειώσεις που θα διανεμηθούν.

- Αντικείμενα προς επίδειξη.
- Τηλεόραση / Βίντεο.
- Κάμερα.
- Κασέτες ήχου / cd.
- Εκπαιδευτικές ταινίες.

ΔΙΑΦΑΝΟΣΚΟΠΙΟ – ΟΘΟΝΗ ΠΡΟΒΟΛΗΣ

Είναι από τα πιο διαδεδομένα εποπτικά μέσα. Είναι γνωστό και με την ονομασία «ανακλαστικός προβολέας» (overhead projector). Πρόκειται για μία συσκευή (σταθερή ή φορητή) πάνω στην οποία τοποθετείται διαφάνεια και μέσω φωτισμού προβάλλεται σε οθόνη ή πανί προβολής ή σε λευκό τοίχο.

ΜΗΧΑΝΗΜΑ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΜΕΣΩ Η/Υ

Οι διαφάνειες ή τα δεδομένα που θα προβληθούν αποθηκεύονται σε αρχείο ηλεκτρονικού υπολογιστή που συνδέεται με το μηχάνημα προβολής, το οποίο προβάλλει πάλι σε οθόνη ή λευκό τοίχο τα σχετικά δεδομένα. Τόσο το μηχάνημα της προβολής όσο και ο ηλεκτρονικός υπολογιστής μπορεί να είναι φορητά ή σταθερά. Πλέον οι εξελιγμένες συσκευές έχουν τη δυνατότητα να προβάλουν και ταινίες ή βίντεο.

ΔΙΑΦΑΝΕΙΕΣ

Οι διαφάνειες είναι πλαστικές μεμβράνες μεγέθους Α4 πάνω στις οποίες τυπώνονται δεδομένα που έχουν αποθηκευτεί σε ηλεκτρονικό υπολογιστή ή μπορεί κανείς να γράψει χειρόγραφα χρησιμοποιώντας ειδικό μαρκαδόρο. Επίσης, υπάρχουν ειδικές διαφάνειες πάνω στις οποίες μπορούν να τυπωθούν στοιχεία με τη χρήση φωτοαντιγραφικού μηχανήματος. Οι διαφάνειες τοποθετούνται στο διαφανοσκόπιο προκειμένου να προβληθούν.

ΧΑΡΤΟΠΙΝΑΚΑΣ

Ο χαρτοπίνακας είναι το πιο εύχρηστο εποπτικό μέσο. Πρόκειται για μία δεσμίδα μεγάλων φύλλου χαρτιού (ή σε μορφή ρολό) που είναι τοποθετημένη σε τρίποδο. Χρησιμεύει για την αναγραφή μηνυμάτων και ιδεών, ενώ η χρηστικότητά του οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι τα φύλλα του αποσπώνται εύκολα και έτσι, μπορούν να χρησιμοποιηθούν ατομικά ή ομαδικά και να μετακινηθούν ή να αναρτηθούν σε διάφορα σημεία της αίθουσας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΙΜΩΛΙΑΣ ή ΜΑΡΚΑΔΟΡΟΥ

Πρόκειται για τους κλασικούς πίνακες (μαυροπίνακας ή ασπροπίνακας) πάνω στους οποίους γράφουμε με κιμωλία ή μαρκαδόρο. Η επιφάνειά τους είναι συνήθως αρκετά μεγάλη και δίνουν τη δυνατότητα παρουσίασης μηνυμάτων για μικρή χρονική διάρκεια, εφόσον εύκολα μπορούν να σβηστούν και να αντικατασταθούν από νέα μηνύματα.

ΕΝΤΥΠΑ

Τα έντυπα είναι όλα εκείνα που δημιουργεί ή αναπαράγει ο εκπαιδευτής προκειμένου να τα διανέμει στην εκπαιδευόμενη ομάδα για να καλύψει τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες. Μπορεί να είναι φωτοτυπημένα κείμενα, βιβλία, σενάρια για να χρησιμοποιηθούν σε μελέτες περίπτωσης, άρθρα για επεξεργασία, χάρτες, κανονισμοί και διαδικασίες, τεστ, σημειώσεις του εκπαιδευτή, καρτέλες ρόλων κτλ.

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΠΡΟΣ ΕΠΙΔΕΙΞΗ

Είναι όλα εκείνα που χρησιμοποιεί ο εκπαιδευτής βοηθητικά προκειμένου να δώσει στους εκπαιδευόμενους μια ολοκληρωμένη και ρεαλιστική εικόνα του ζητήματος στο οποίο εκπαιδεύονται. Μπορεί να είναι όργανα, εργαλεία, συσκευές, χαρτονομίσματα, παιχνίδια, καταναλωτικά προϊόντα, ιατρικά εξαρτήματα κτλ.

ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ / ΒΙΝΤΕΟ

Χρησιμοποιούνται για την προβολή εκπαιδευτικών ταινιών ή βιντεοσκοπημένων περιστατικών και την επεξεργασία του περιεχομένου τους από την εκπαιδευόμενη ομάδα. Όταν χρησιμοποιούνται με την ταυτόχρονη αξιοποίηση της συμμετοχής των εκπαιδευόμενων, τότε τα μαθησιακά αποτελέσματα μπορεί να είναι εξαιρετικά.

ΚΑΜΕΡΑ

Η κάμερα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη βιντεοσκόπηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και περιστατικών που πραγματοποιούνται κατά τη διάρκεια του προγράμματος. Ο σκοπός της βιντεοσκόπησης εξυπηρετεί συνήθως τον αναστοχασμό και την κριτική ανάλυση εμπειριών που προέκυψαν μέσα στο πρόγραμμα, π.χ. ένα Παιχνίδι Ρόλων μπορεί να βιντεοσκοπηθεί και στη συνέχεια η ολομέλεια να το παρακολουθήσει. Κατά αυτό τον τρόπο και οι «ηθοποιοί» θα έχουν την ευκαιρία να εξετάσουν το πώς υποδύθηκαν τους ρόλους τους και να επεξεργαστούν κριτικά την εμπειρία που βίωσαν.

ΚΑΣΕΤΕΣ ΗΧΟΥ / CD

Χρησιμοποιείται από τον εκπαιδευτή κατά τη διάρκεια του προγράμματος για την παρουσίαση διαλόγων, συζητήσεων, οδηγιών. Αντικαθιστά αρκετά αποτελεσματικά τη χρήση της τηλεόρασης και του βίντεο σε περίπτωση αδυναμίας χρήσης τους (Βαλάκας, 1999: 135).

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΤΑΙΝΙΕΣ

Ταινίες με εκπαιδευτικό περιεχόμενο και στόχο που μπορεί να έχουν δημιουργηθεί με βάση ένα συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο (π.χ. εκπαιδευτική ταινία με θέμα ενδοοικογενειακές σχέσεις και χειρισμός των συγκρούσεων) ή που μπορεί να παρουσιάζει κάτι μη σχετικό που όμως μπορεί να αξιοποιηθεί στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα (π.χ. η παρουσίαση ενός ντοκιμαντέρ που να ενεργοποιήσει μία συζήτηση για το περιβάλλον σε πρόγραμμα

περιβαλλοντικής εκπαίδευσης).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 39

Από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Δραστηριότητας 2 επιλέξτε μία διδακτική ενότητα διάρκειας μίας ή δύο ωρών. Ποια εποπτικά μέσα σκοπεύετε να αξιοποιήσετε σε αυτό το δίωρο; Καταγράψτε τουλάχιστον δύο. Αναφέρετε τη χρησιμότητά τους σε σχέση με κάποια δραστηριότητα που θα διεξάγετε. Με ποιο τρόπο πιστεύετε ότι θα ενισχύσουν τη μαθησιακή διεργασία και τα εκπαιδευτικά μηνύματα; Ποια τα βασικά τους πλεονεκτήματα και ποια τα μειονεκτήματά τους;

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 40

Προσπαθήστε να σκεφτείτε τα βασικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα για τα εποπτικά μέσα που παρουσιάστηκαν παραπάνω. Παρουσιάστε τις απόψεις σας συμπληρώνοντας τον παρακάτω πίνακα. Τις δικές μας απόψεις θα τις βρείτε στις σελίδες που ακολουθούν.

ΕΠΟΠΤΙΚΟ ΜΕΣΟ	ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ	ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ
Διαφανοσκόπιο - οθόνη προβολής		
Μηχανήματα προβολής μέσω Η/Υ		
Διαφάνειες		
Χαρτοπίνακας		
Πίνακας κιμωλίας ή μαρκαδόρου		
Έντυπα που θα διανεμηθούν		
Αντικείμενα προς επίδειξη		
Τηλεόραση / Βίντεο		
Κάμερα		
Κασέτες ήχου / cd		
Εκπαιδευτικές ταινίες		

ΕΠΟΠΤΙΚΟ ΜΕΣΟ	ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ	ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ
Διαφανοσκόπιο - οθόνη προβολής	<ul style="list-style-type: none"> ● Εύκολο στο χειρισμό ● Προβολή σε μεγάλες διαστάσεις ● Εύκολη επιστροφή σε κάτι που μόλις προβλήθηκε 	<ul style="list-style-type: none"> ● Παραπέμπει σε κάθετη μεταφορά γνώσης ● Η παρατεταμένη χρήση του δημιουργεί πλήξη ● Μπορεί να εμποδίζει τη δυνατότητα ορατότητας κάποιων συμμετεχόντων
Μηχανήματα προβολής μέσω Η/Υ	<ul style="list-style-type: none"> ● Προβολή δεδομένων από Η/Υ ● Προβολή βίντεο ● Σύγχρονη τεχνολογία παρουσίασης με ηχητικά εφέ και σταδιακή αποκάλυψη εικόνας ή κειμένου 	<ul style="list-style-type: none"> ● Υψηλό κόστος ● Μεγάλη εξοικείωση με Η/Υ ● Προβλήματα που μπορεί να προκύψουν στον Η/Υ επηρεάζουν άμεσα τη χρήση και λειτουργία του
Διαφάνειες	<ul style="list-style-type: none"> ● Ενεργοποιούν την προσοχή ● Διευκολύνουν τη σαφήνεια του μηνύματος ● Βοηθούν στην απομνημόνευση ● Μεταφέρονται εύκολα 	<ul style="list-style-type: none"> ● Χρειάζεται υψηλή αισθητική για την κατασκευή τους ● Χρειάζονται γνώσεις Η/Υ για την κατασκευή τους (Power-Point)
Χαρτοπίνακας	<ul style="list-style-type: none"> ● Τα μηνύματα που σημειώνονται στις σελίδες του, μπορούν να αναρτηθούν στην αίθουσα καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα μόνιμης έκθεσης πληροφοριών ● Τα μηνύματα πάνω στις σελίδες μπορούν να αποκολληθούν και να χρησιμοποιηθούν σε άλλα προγράμματα ● Σημαντική οικονομία χρόνου: Τα δεδομένα μπορεί να καταγραφούν στα φύλλα πριν την έναρξη του προγράμματος ● Ποικιλία χρωμάτων με τη χρήση μαρκαδόρων ● Διανομή φύλλων στις ομάδες για να καταγράψουν και να παρουσιάσουν τα μηνύματά τους 	<ul style="list-style-type: none"> ● Δυσκολία παρουσίασης πολύπλοκων σχημάτων κτλ. ● Κόστος ανανέωσης δεσμίδας χαρτιού ● Το μέγεθος της γραφής δεν εξασφαλίζει πάντα καλή οπτική επαφή ● Τυχόν ορθογραφικά λάθη μπορούν να μειώσουν την αξιοπιστία του εκπαιδευτή

<p>Πίνακας κιμωλίας ή μαρκαδόρου</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Διαθέτει μεγάλη επιφάνεια ● Δε χρειάζεται ηλεκτρικό ρεύμα για να λειτουργήσει ● Σύνθεση των απόψεων των εκπαιδευομένων (είτε χρησιμοποιείται από τον εκπαιδευτή είτε από τους εκπαιδευόμενους) ● Ποικιλία χρωμάτων με τη χρήση μαρκαδόρων ● Μικρό κόστος 	<ul style="list-style-type: none"> ● Χαμηλή διέγερση της προσοχής ● Δυσκολία παρουσίασης πολύπλοκων σχημάτων κ.τλ. ● Πρέπει να σβηστούν οι πληροφορίες για να γραφτούν οι επόμενες ● Ξεπερασμένο εποπτικό μέσο (στην περίπτωση του πίνακα κιμωλίας) ● Ενοχλητική η σκόνη της κιμωλίας (στην περίπτωση του πίνακα κιμωλίας) ● Το μέγεθος της γραφής δεν εξασφαλίζει πάντα καλή οπτική επαφή ● Τυχόν ορθογραφικά λάθη μπορούν να μειώσουν την αξιοπιστία του εκπαιδευτή
<p>Έντυπα για διανομή</p>	<p>Παρέχουν ευκαιρίες δημιουργικής μάθησης</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Αναπτύσσουν την ακρίβεια των μηνυμάτων (π.χ. οδηγίες που δίνονται για ασκήσεις κτλ) ● Βοηθούν στην ανάκληση γνώσεων και στην απομνημόνευση νέων πληροφοριών, ενώ κωδικοποιούν την εμπειρία του εκπαιδευτικού βιώματος ● Εμπλουτίζουν παραστατικά τα εκπαιδευτικά μηνύματα ● Επεξηγούν δύσκολες έννοιες ή ορολογία 	<ul style="list-style-type: none"> ● Εάν δεν είναι καλής ποιότητας (η εκτύπωση ή το περιεχόμενο), μειώνεται η αναγνωσιμότητά τους και τη χρησιμότητά τους ● Εάν δοθούν σε ακατάλληλη στιγμή ή δεν έχει προσδιοριστεί ο εκπαιδευτικός τους ρόλος, μειώνεται ή καταργείται ολοκληρωτικά η εκπαιδευτική τους αξιοποίηση ● Εάν το κείμενο απαιτεί μεγάλο χρόνο μελέτης υπάρχει κίνδυνος μείωσης του ενδιαφέροντος των εκπαιδευομένων
<p>Αντικείμενα προς επίδειξη</p>	<p>Παραγωγή άμεσης εμπειρίας</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Παρέχουν τη δυνατότητα πρακτικής εξάσκησης ● Υψηλή διδακτική αξία ● Βοηθούν στην πλήρη κατανόηση του εκπαιδευτικού αντικειμένου και στην απομνημόνευση 	<ul style="list-style-type: none"> ● Εάν δεν έχει προγραμματιστεί ο τρόπος της επίδειξης, μπορεί να δημιουργηθεί άτακτη ατμόσφαιρα ● Απαιτείται χρόνος για να εξασκηθούν οι εκπαιδευόμενοι

<p>Τηλεόραση / Βίντεο</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Απλή τεχνολογία και χρήση ● Βοηθά στην απομνημόνευση πληροφοριών ● Υπάρχουν σχεδόν παντού 	<ul style="list-style-type: none"> ● Παθητική συμμετοχή ● Η ταχύτητα μετάδοσης περιορίζει τις δυνατότητες εμπάθυνσης σε δεύτερο επίπεδο ανάλυσης ● Η ερμηνεία της εικόνας τείνει να είναι απλή και «κοινά αποδεκτή» ● Δε μεταφέρονται εύκολα.
<p>Κάμερα</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Υψηλή εκπαιδευτική αξία, εάν χρησιμοποιηθεί σωστά ● Εξαιρετικό εργαλείο αυτοαξιολόγησης (είτε του εκπαιδευτή είτε των εκπαιδευομένων) ● Εξαιρετικό μέσο για κριτικό αναστοχασμό της εμπειρίας 	<ul style="list-style-type: none"> ● Υψηλό κόστος ● Μπορεί να αναπτύξει συναισθηματικά εμπόδια και να φέρει σε δύσκολη θέση τους εκπαιδευομένους, εάν δεν συμφωνηθεί η χρήση της κατά το εκπαιδευτικό συμβόλαιο

ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΧΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΕΠΟΠΤΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ

Τα εποπτικά μέσα μπορεί να είναι ισχυρά εργαλεία εκπαίδευσης, εφόσον χρησιμοποιηθούν σωστά και αξιοποιηθούν από τον εκπαιδευτή με φειδώ και την κατάλληλη στιγμή. Από μόνα τους δεν έχουν τη δύναμη να εκπαιδεύσουν και σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να υποκαταστήσουν το έργο του εκπαιδευτή. Επομένως, η υπερβολική χρήση τους ή η μονότονη χρήση ενός μέσου μπορεί να έχει αντίθετα από τα επιθυμητά αποτελέσματα. Προκειμένου, λοιπόν, τα εποπτικά μέσα να αποδώσουν, χρειάζεται να ακολουθούνται οι παρακάτω προδιαγραφές κατά τη χρήση τους.

- Πρέπει να υπηρετούν του εκπαιδευτικούς στόχους και τις εκπαιδευτικές τεχνικές που επιλέγει ο εκπαιδευτής.

- Πρέπει να χρησιμοποιούνται με φειδώ. Ο εκπαιδευτής δεν υποκύπτει στη γοητεία τους, που οδηγεί στην κατάχρησή τους. Για παράδειγμα, η προβολή 4-5 διαφανειών στη διάρκεια μιας τετράωρης διδακτικής ενότητας μπορεί να προσδώσει παραστατικότητα στα μηνύματα του εκπαιδευτή, αντιθέτως, η αλλεπάλληλη χρήση διαφανειών μπορεί να οδηγήσει στην υποκατάσταση του εκπαιδευτή από αυτές.

- Πρέπει να χρησιμοποιούνται, όπως και οι εκπαιδευτικές τεχνικές, με ευελιξία και εναλλακτικότητα. Με αυτόν τον τρόπο προσδίδεται ποικιλία και ενδιαφέρον στην εκπαιδευτική διεργασία.

- Πρέπει να χρησιμοποιούνται όσο πιο συχνά γίνεται, από τους ίδιους τους εκπαιδευόμενους. Οι εργασίες, οι ασκήσεις και οι παρουσιάσεις των συμμετεχόντων εκπονούνται πληρέστερα, αν συνοδεύονται από τη διαμόρφωση «φακέλων» με έντυπα, την κατασκευή διαφανειών, τη χρήση πινάκων, αντικειμένων κ.ά. (Κόκκος, 1998: 230).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 41

Παρακολουθήστε τη Μικροδιδασκαλία 3 από τα DVD του υλικού σας. Ποια εποπτικά μέσα χρησιμοποιεί η εκπαιδευτρια; Τηρούνται οι βασικές προδιαγραφές χρήσης των εποπτικών μέσων που μόλις μελετήσατε;

3.4.2. Ο εκπαιδευτικός χώρος

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 42

Στη βιβλιογραφία ο εκπαιδευτής χαρακτηρίζεται ως «οικοδεσπότης» του εκπαιδευτικού προγράμματος (Κόκκος, στο Κόκκος, Λιοναράκης, 1998: 150). Με βάση αυτή τη διάσταση του ρόλου του, ποια πιστεύετε είναι τα ζητήματα που πρέπει να φροντίσει όσον αφορά τον εκπαιδευτικό χώρο ή αίθουσα, πριν από την άφιξη των εκπαιδευομένων;

Τη δική μας απάντηση θα τη βρείτε στις σελίδες που ακολουθούν.

Ο χώρος ή το περιβάλλον μέσα στον οποίο θα διεξαχθεί ένα εκπαιδευτικό γεγονός επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τη μαθησιακή διεργασία και την αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού προγράμματος. Το εκπαιδευτικό κλίμα έχει ήδη αρχίσει να παίρνει μία συγκεκριμένη μορφή, πριν ακόμα ξεκινήσει το πρόγραμμα, από τον τρόπο που έχει διαμορφωθεί η αίθουσα ή ο χώρος μέσα στον οποίο θα διεξαχθεί. Οι εκπαιδευόμενοι κατά την άφιξή τους στο χώρο εκπαίδευσης προδιαθέτονται θετικά ή αρνητικά ανάλογα με το γενικότερο κλίμα που αποπνέει η αίθουσα και ο/η εκπαιδευτής/τρια που θα τους καλωσορίσει. Στοιχεία, όπως ο φωτισμός, η διάταξη των θέσεων, τα εποπτικά μέσα και η τοποθέτησή τους μέσα στο χώρο, μια «καλημέρα» γραμμένη στο χαρτοπίνακα, το άκουσμα μιας μουσικής κ.ά., είναι εκείνα που θα δημιουργήσουν στους εκπαιδευομένους την πρώτη εικόνα για το πρόγραμμα που θα παρακολουθήσουν.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 43

Θυμηθείτε ένα πρόγραμμα για το οποίο σας δημιουργήθηκε μία πρώτη «αρνητική» εικόνα κατά την άφιξή σας στην αίθουσα. Ποια στοιχεία σάς δημιούργησαν αυτή την εικόνα; Γράψτε 2-3 από αυτά.

Στη συνέχεια σκεφτείτε ένα πρόγραμμα το οποίο σας ενθουσίασε πριν ακόμα ξεκινήσει, από τη στιγμή που μπήκατε στην αίθουσα. Ποια στοιχεία ήταν αυτά που σας έκαναν καλή εντύπωση; Γράψτε 2-3 από αυτά.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ

Η εκπαιδευτική αίθουσα προκειμένου να κριθεί κατάλληλη για τη διεξαγωγή ενός εκπαιδευτικού γεγονότος και τη δημιουργία ενός εκπαιδευτικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο οι εκπαιδευόμενοι θα νιώσουν άνετα και θα μπορέσουν να συμμετέχουν ενεργά, είναι απαραίτητο να καλύπτει τις ακόλουθες βασικές προδιαγραφές:

- Να είναι καθαρή και τακτοποιημένη.
- Να υπάρχουν παράθυρα και σύστημα εξαερισμού.
- Να υπάρχει η κατάλληλη θερμοκρασία.
- Να υπάρχει κατάλληλος φωτισμός (ούτε έντονος ούτε

χαμηλός).

- Να υπάρχει η κατάλληλη ακουστική (δυνατότητα να ακούν όλοι, χωρίς ηχώ κτλ).
- Να υπάρχουν άνετα και επαρκή για όλους καθίσματα.
- Να είναι στις ιδανικές διαστάσεις (σε κάθε άτομο να αναλογεί 1,50 τ.μ.).
- Να διεγείρει τις αισθήσεις και να προσελκύει την προσοχή των εκπαιδευομένων
- Να δημιουργεί θετική διάθεση.
- Να διευκολύνει την αντιληπτική ικανότητα των εκπαιδευομένων.
- Να προσφέρει δυνατότητες συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευομένων.
- Να υπάρχει ευελιξία στη μετακίνηση της επίπλωσης και των καθισμάτων, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν με ποικίλους τρόπους και να διευκολύνεται η διεξαγωγή ασκήσεων κτλ.
- Να υπάρχουν τα κατάλληλα εποπτικά μέσα και ο εκπαιδευτικός εξοπλισμός ώστε να διευκολύνεται η εφαρμογή ενεργητικών εκπαιδευτικών τεχνικών.
- Ο εξοπλισμός και τα εποπτικά μέσα να είναι τοποθετημένα σε σωστές θέσεις και με τάξη.
- Να υπάρχει χώρος για διαλείμματα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 44

Θυμηθείτε το πιο πρόσφατο εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο οποίο συμμετείχατε είτε ως εκπαιδευτής/τρια είτε ως εκπαιδευόμενος/η. Ποιες από τις παραπάνω προδιαγραφές τηρούσε η αίθουσα εκπαίδευσης στην οποία πραγματοποιήθηκε; Πώς νιώσατε μέσα σε αυτήν την αίθουσα; Πώς ο χώρος επηρέασε τα συναισθήματά σας;

Η ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΗΣ ΑΙΘΟΥΣΑΣ

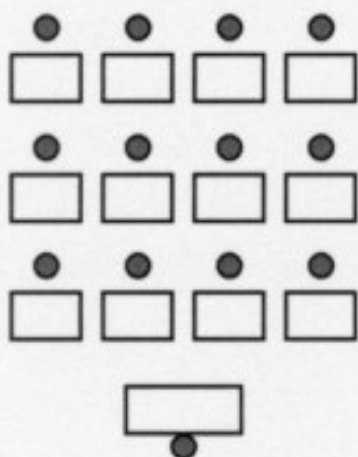
Η διάταξη της εκπαιδευτικής αίθουσας, δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο έχουν τοποθετηθεί τα καθίσματα, επηρεάζει τη διεξαγωγή του προγράμματος και το τελικό εκπαιδευτικό αποτέλεσμα. Υπάρχουν διάφορες εναλλακτικές προτάσεις τοποθέτησης καθισμάτων, καθεμία από τις οποίες οδηγεί στη διαμόρφωση διαφορετικών μοντέλων επικοινωνίας και σχέσεων μεταξύ των εκπαιδευομένων.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 45

Στο σχήμα που ακολουθεί απεικονίζονται τα πιο συνηθισμένα σχέδια διάταξης καθισμάτων σε εκπαιδευτική αίθουσα. Ποιο από αυτά συναντάτε πιο συχνά (είτε ως εκπαιδευτής, είτε ως

εκπαιδευόμενος); Μπορείτε να σκεφτείτε ποιους σκοπούς εξυπηρετεί το κάθε σχέδιο; Ποιο/ποια θεωρείτε καταλληλότερο/α για τη διεξαγωγή προγραμμάτων εκπαίδευσης ενηλίκων; Γιατί; Μία δική μας απάντηση θα βρείτε στις σελίδες που ακολουθούν.

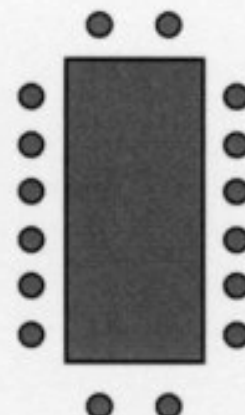
Σχέδια διαμόρφωσης αιθουσών διδασκαλίας

(1) Σχολική τάξη

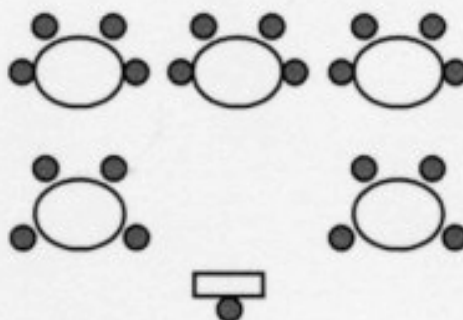
(2) Θεατρική

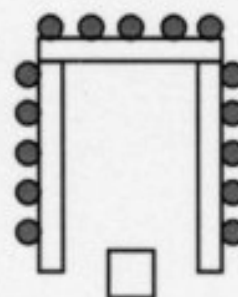
(3) Συμβουλίου

(4) Ανοιχτού κύκλου

(5) Ομαδικής συνεργασίας

(6) Παραλληλογράμμου

Σχολική τάξη	Προσφέρει το πλεονέκτημα αξιοποίησης του χώρου, ώστε να δεχθεί το μέγιστο αριθμό εκπαιδευομένων. Βασικά μειονεκτήματα είναι: α) ο εκπαιδευτής έχει άμεση επαφή μόνο με τις πρώτες θέσεις και β) οι εκπαιδευόμενοι επικοινωνούν οπτικά μόνο με τον εκπαιδευτή και όχι με τους άλλους συμμετέχοντες.
Θεατρική	Παρουσιάζει αντίστοιχα μειονεκτήματα με τη διάταξη σχολικής τάξης. Βελτίωση μπορεί να επέλθει: α) με την πρόβλεψη διαδρόμων κίνησης του εκπαιδευτή μεταξύ των καθισμάτων και β) με την υπερυψωμένη κλιμακωτή διαρρύθμιση των θέσεων.
Συμβουλίου	Κατάλληλη για μικρές ομάδες. Απαιτεί τη χρήση του τραπεζιού σε στρογγυλό ή ορθογώνιο σχήμα.
Ανοικτού κύκλου	Τονίζει τη διάθεση ανάπτυξης πνεύματος ομαδικής συνεργασίας. Χρειάζεται προσοχή ώστε οι πρώτες θέσεις στο άνοιγμα του κύκλου να έχουν ορατότητα στα εποπτικά μέσα.
Ομαδικής συνεργασίας	Υπάρχουν ανεξάρτητα στρογγυλά ή τετράγωνα τραπέζια με ελεύθερη διάταξη στο χώρο. Η διάταξη των καθισμάτων θα πρέπει να εξασφαλίζει ορατότητα στα εποπτικά μέσα και δυνατότητα οπτικής επαφής μεταξύ των μελών των διαφόρων ομάδων. Όταν η σύνθεση των υποομάδων δεν είναι σχεδιασμένη και ελεγχόμενη, υπάρχει κίνδυνος εκδήλωσης ανταγωνιστικών συμπεριφορών μεταξύ των υποομάδων.
Παραλληλόγραμμου	Η διάταξη σχήματος Π προσφέρει: α) ευκαιρίες διαπροσωπικής επικοινωνίας, αμφίδρομων σχέσεων και δημιουργίας κλίματος ομαδικής συνεργασίας και β) άμεση δυνατότητα ατομικής προσέγγισης όλων των εκπαιδευομένων από την πλευρά του εκπαιδευτή (Βαλάκας, 2006: 43).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 46

Ποια διάταξη αίθουσας εξυπηρετεί καλύτερα το πρόγραμμα της Δραστηριότητας 2; Εξηγήστε την επιλογή σας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.5

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΜΕΣΩΝ

Στα προηγούμενα κεφάλαια της τρίτης διδακτικής ενότητας εξετάσαμε μερικά από τα είδη των εκπαιδευτικών τεχνικών και εποπτικών μέσων που βοηθούν τον εκπαιδευτή να πετύχει τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα μέσα από την ενεργοποίηση της συμμετοχής των εκπαιδευομένων του, την αξιοποίηση των υφιστάμενων γνώσεών τους, την υποκίνηση της μεταξύ τους επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης και τη σύνδεση της θεωρίας με την πράξη.

Ο εκπαιδευτής ενηλίκων κατά το σχεδιασμό του εκπαιδευτικού προγράμματος και, συγκεκριμένα, στη φάση της επιλογής των εκπαιδευτικών τεχνικών και εποπτικών μέσων έρχεται αντιμέτωπος με μία σειρά ερωτημάτων που θα επηρεάσουν τις τελικές του επιλογές, όπως: Ποιες εκπαιδευτικές τεχνικές είναι καταλληλότερες για την επεξεργασία του συγκεκριμένου γνωστικού αντικείμενου; Ποιες θα βοηθήσουν στην αποτελεσματικότερη έκθεση των εκπαιδευομένων στην εμπειρία; Ποια εποπτικά μέσα θα υποστηρίξουν καλύτερα τους στόχους που θέλει να πετύχει; Πώς θα αποφασίσει αν αυτή η εκπαιδευτική τεχνική εξυπηρετεί τις μαθησιακές ανάγκες των εκπαιδευομένων περισσότερο σε σχέση με μία άλλη; Ο εκπαιδευτής πρέπει να είναι σε θέση να αποφασίσει για όλα τα παραπάνω και να μπορεί να επιλέγει ανάλογα με την περίπτωση την κατάλληλη τεχνική και το εποπτικό μέσο, συνδυάζοντάς τα μεταξύ τους. Για να καταφέρει να εναλλάσσει αποτελεσματικά μεταξύ τους όλες τις τεχνικές και τα μέσα, πρέπει να λαμβάνει υπόψη του τα κριτήρια συνδυασμού και επιλογής.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 47

Τώρα που έχετε μία ολοκληρωμένη εικόνα των εκπαιδευτικών τεχνικών που ενισχύουν την ενεργητική συμμετοχή και έχετε μελετήσει το σύνολο των πιο κοινών εποπτικών μέσων, πώς θα αποφασίσετε ποιες τεχνικές και ποια μέσα ταιριάζουν καλύτερα στο πρόγραμμα της επιλογής σας για τη Δραστηριότητα 2; Ποια κριτήρια θα λάβετε υπόψη σας για να επιλέξετε μία συγκεκριμένη τεχνική έναντι μιας άλλης; Καταγράψτε μερικά από αυτά.

Τη δική μας απάντηση θα βρείτε στη συνέχεια.

Ο Rogers (2002: 254) υποστηρίζει ότι ο καθορισμός της καταλληλότερης προσέγγισης για κάθε διδακτική – μαθησιακή κατάσταση εξαρτάται από μία σειρά παραγόντων, όπως:

- Το πεδίο της μάθησης (π.χ. πρόκειται κυρίως για δεξιότητες, γνώσεις ή στάσεις;).
- Η ανάγκη ενεργητικής εμπλοκής των εκπαιδευομένων.
- Οι μαθησιακοί τρόποι των εκπαιδευομένων.
- Οι απαιτήσεις του ίδιου του μαθησιακού αντικειμένου.
- Η διαθεσιμότητα των πόρων.

Στην παραπάνω λίστα παραγόντων οι Nougé-Pivetau (1999: 53) προσθέτουν:

- Τη διασύνδεση με τους παιδαγωγικούς στόχους.
- Το σεβασμό των αρχών εκπαίδευσης ενηλίκων.
- Τη σωστή ανάλυση του επαγγελματικού πλαισίου των μελών, των περιορισμών του χρόνου και των χρημάτων.

Συνδυάζοντας τους παραπάνω παράγοντες, ο Κόκκος (2005: 113-115) καταλήγει ότι η επιλογή των εκπαιδευτικών τεχνικών είναι αποτέλεσμα ενός συνδυασμού κριτηρίων τα οποία συνοψίζονται στα επτά ακόλουθα.

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ

1) Ο εκπαιδευτικός σκοπός του προγράμματος: Προκειμένου να επιτευχθεί ο εκπαιδευτικός σκοπός ενός προγράμματος, χρειάζεται να εφαρμοστούν συγκεκριμένες εκπαιδευτικές τεχνικές. Για παράδειγμα, αν σκοπός είναι να καλυφθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα ένα μαθησιακό αντικείμενο, η εισήγηση (σε συνδυασμό με Καταιγισμό Ιδεών ή συζήτηση) είναι πιθανότητα η ενδεδειγμένη τεχνική. Αντίθετα, αν ο σκοπός είναι να μάθουν οι εκπαιδευόμενοι να ανακαλύπτουν με τις δικές τους δυνάμεις μία γνωστική περιοχή ώστε να υπάρχει εξέλιξη της διαδικασίας της μάθησης και μετά το τέλος του προγράμματος, τότε θα προτιμηθούν οι συμμετοχικές τεχνικές.

2) Η υφή του μαθησιακού αντικειμένου: Συχνά το είδος και οι απαιτήσεις του μαθησιακού αντικειμένου καθιστούν απαραίτητη τη χρήση μίας συγκεκριμένης εκπαιδευτικής τεχνικής. Για παράδειγμα, αν το μαθησιακό αντικείμενο αφορά την παρουσίαση μεθοδολογικών οδηγιών, κατάλληλη τεχνική είναι η Εισήγηση. Αν όμως οι εκπαιδευόμενοι πρέπει να εμπεδώσουν τις θεωρητικές γνώσεις που προσέλαβαν, τότε πιο ενδεδειγμένες τεχνικές είναι λ.χ. η Μελέτη Περίπτωσης, η Επίδειξη, η Εργασία σε Ομάδες, η Προσομοίωση, το Παιχνίδι Ρόλων. Οι δύο τελευταίες τεχνικές προσφέρονται ιδιαίτερα όταν οι εκπαιδευόμενοι χρειάζεται να αναδιαμορφώσουν στάσεις σχετικά με ζητήματα συμπεριφοράς.

3) Οι μαθησιακοί τρόποι και τα εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευομένων: Ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο μαθαίνει κάθε εκπαιδευόμενος, οι εμπειρίες του και οι προτιμήσεις που έχει ο καθένας αναφορικά με τις διάφορες

εκπαιδευτικές τεχνικές, πρέπει να ληφθούν υπόψη στο σχεδιασμό της εκπαιδευτικής στρατηγικής, ώστε αυτή να αντιστοιχεί στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των συμμετεχόντων.

4) Οι ικανότητες και η στάση του εκπαιδευτή: Δεν έχουν όλοι οι εκπαιδευτές την ίδια ικανότητα εφαρμογής των διαφόρων εκπαιδευτικών τεχνικών. Για παράδειγμα, δεν μπορούν όλοι να πραγματοποιήσουν μία περιεκτική Εισήγηση ή να συντονίσουν ένα Παιχνίδι Ρόλων. Αυτό, βέβαια, δεν πρέπει να αποθαρρύνει έναν εκπαιδευτή να δοκιμάσει νέες εκπαιδευτικές τεχνικές. Μαθαίνουμε πολλά πειραματιζόμενοι και προσπαθώντας να εμπλουτίσουμε τις τεχνικές μας και, κυρίως, λαμβάνοντας υπόψη τις αξιολογικές κρίσεις των εκπαιδευομένων μας αναφορικά με τις τεχνικές που χρησιμοποιούμε.

5) Το μαθησιακό κλίμα: Δεν είναι σκόπιμο να εφαρμόζονται όλες οι τεχνικές σε κάθε φάση της ζωής της εκπαιδευόμενης ομάδας. Κάθε ομάδα έχει τα δικά της χαρακτηριστικά και διανύει μία μοναδική πορεία με διαφορετικές φάσεις και σε κάθε φάση διαμορφώνεται το ανάλογο μαθησιακό κλίμα. Για παράδειγμα, αν το κλίμα χαρακτηρίζεται από επιφυλακτικότητα, δεν είναι σκόπιμο να εφαρμοστεί το Παιχνίδι Ρόλων, αλλά είναι προτιμότερες η Μελέτη Περίπτωσης, η Επίδειξη. Αντίστροφα, αν μία ομάδα βρίσκεται σε φάση σύνθεσης, ενδείκνυται η χρήση τεχνικών, όπως το Παιχνίδι Ρόλων, η Προσομοίωση.

6) Ο διαθέσιμος χρόνος / Η χρονική στιγμή: Ο χρόνος διάρκειας ενός εκπαιδευτικού προγράμματος ή μιας διδακτικής ενότητας υπαγορεύει πολλές φορές τη χρήση ορισμένων εκπαιδευτικών τεχνικών. Για παράδειγμα, αν ο χρόνος είναι περιορισμένος, είναι σκόπιμο να αποφευχθεί μία απαιτητική Μελέτη Περίπτωσης. Προτιμότερο είναι να γίνει μία καλά προετοιμασμένη Άσκηση ή μία μεστή Εισήγηση. Μία άλλη παράμετρος είναι η χρονική στιγμή. Δεν είναι σκόπιμο να γίνει Εισήγηση μετά το μεσημεριανό φαγητό, γιατί η ικανότητα παρακολούθησης των εκπαιδευομένων είναι μειωμένη. Προτιμότερες τεχνικές είναι το Παιχνίδι Ρόλων και η Εργασία σε Ομάδες, οι οποίες ενεργοποιούν το ενδιαφέρον.

7) Οι διαθέσιμοι πόροι: Ορισμένες φορές τα όρια του προϋπολογισμού ενός εκπαιδευτικού προγράμματος αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα στην εφαρμογή κάποιων τεχνικών, π.χ. για να χρησιμοποιηθεί Επίδειξη, χρειάζεται ενδεχομένως εργαστήριο, για το σχολιασμό ενός Παιχνιδιού Ρόλων, είναι αναγκαία η βιντεοσκόπηση κ.ο.κ.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 48

Συγκρίνετε τα κριτήρια επιλογής που λάβατε υπόψη σας κατά την εκπόνηση της Δραστηριότητας 44 με αυτά που μόλις μελετήσατε. Υπάρχουν σημεία σύγκλισης;

Με βάση τα επτά κριτήρια που προαναφέρθηκαν, ποιες εκπαιδευτικές τεχνικές θα επιλέγατε για το πρόγραμμα της Δραστηριότητας 2;

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 49

Ας υποθέσουμε ότι ένας εκπαιδευτής σε Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας προγραμματίζει μία **διδασκτική ενότητα με θέμα** «Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα» (ΣΜΝ) στο μάθημα Αγωγή Υγείας. **Η διάρκεια** της ενότητας είναι δύο ώρες και ο **σκοπός** της είναι να ενημερωθούν οι εκπαιδευόμενοι για τα διάφορα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα (περιγραφή, συμπτώματα) και να ευαισθητοποιηθούν για τη μετάδοση και προφύλαξή τους από αυτά. Οι **εκπαιδευτικοί στόχοι** έχουν καθοριστεί ως εξής:

Σε επίπεδο Γνώσεων:

- Να γνωρίζουν τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα (ΣΜΝ).
- Να απαριθμούν τα συμπτώματα των διαφορετικών ΣΜΝ.
- Να καταλαβαίνουν τον τρόπο μετάδοσής τους.

Σε επίπεδο Ικανοτήτων:

- Να χρησιμοποιούν μεθόδους προφύλαξης από τα ΣΜΝ και τη μετάδοσή τους.

Σε επίπεδο Στάσεων:

- Να αισθάνονται υπεύθυνοι για την αποφυγή μετάδοσης ΣΜΝ.
- Να κινητοποιηθούν για την ανάδειξη της σημασίας προφύλαξής τους από ΣΜΝ.

Στην ενότητα **συμμετέχουν** 15 εκπαιδευόμενοι. Η διδασκτική ενότητα πραγματοποιείται σε απογευματινές ώρες. Σχεδιάστε το αναλυτικό περιεχόμενο και καταγράψτε τις εκπαιδευτικές τεχνικές που θα χρησιμοποιούσατε. Ποια κριτήρια θα λαμβάνατε υπόψη σας κατά την επιλογή των εκπαιδευτικών τεχνικών; Μια δική μας πρόταση θα βρείτε στο Παράδειγμα που ακολουθεί.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 41

Ο σχεδιασμός των επιμέρους θεμάτων και η επιλογή των εκπαιδευτικών τεχνικών έγινε λαμβάνοντας υπόψη:

- α)** ότι η διδασκτική ενότητα διεξάγεται σε απογευματινές ώρες,
- β)** ότι η εκπαιδευόμενη ομάδα βρίσκεται σε φάση σύνθεσης (γνωρίζονται καλά τα μέλη της και βρίσκονται στη μέση της χρονιάς),
- γ)** ότι καθένας μαθαίνει με διαφορετικό τρόπο και
- δ)** ότι για το συγκεκριμένο αντικείμενο η επίτευξη των στόχων στο επίπεδο των στάσεων θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ «Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα»

ΘΕΜΑ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ	ΧΡΟΝΟΣ	ΣΤΟΧΟΣ
ΕΙΔΗ ΣΜΝ	Καταιγισμός Ιδεών Εμπλουτισμένη Εισήγηση	15 '	Να γνωρίζουν τα ΣΜΝ
ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΑ ΣΜΝ	Εργασία σε Ομάδες, Εμπλουτισμένη Εισήγηση	15 '	Να απαριθμούν τα συμπτώματα των διαφορετικών ΣΜΝ
ΤΡΟΠΟΙ ΜΕΤΑΔΟΣΗΣ ΣΜΝ	Μελέτη Περίπτωσης	20 '	Να καταλαβαίνουν τον τρόπο μετάδοσης των ΣΜΝ
ΤΡΟΠΟΙ ΠΡΟΦΥΛΑΞΗΣ ΑΠΟ ΣΜΝ	Παρακολούθηση και μελέτη εκπαιδευτικής ταινίας	20 '	Να χρησιμοποιούν τρόπους προφύλαξης από τα ΣΜΝ
ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΩΝ ΣΜΝ	Προσομοίωση, Εμπλουτισμένη Εισήγηση	50 '	Να αισθάνονται υπεύθυνοι για την αποφυγή μετάδοσης ΣΜΝ Να κινητοποιηθούν για την ανάδειξη της σημασίας προφύλαξη τους από τα ΣΜΝ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 50

Σημείωση: Η δραστηριότητα αυτή έχει ως βασικό στόχο να σας βοηθήσει να συνδέσετε τη θεωρία με την πράξη και τις βασικές θεωρίες εκπαίδευσης ενηλίκων που μελετήσατε στη πρώτη διδακτική ενότητα με το σχεδιασμό της τρίτης διδακτικής ενότητας που μελετήσατε εδώ.

Κάποιος εκπαιδευτής που διεξάγει πρόγραμμα Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών και επιθυμεί να διδάξει τη «Χρήση του χαρτοπίνακα» στη διδακτική ενότητα «Λειτουργία και Χρήση εποπτικών μέσων», ποιες εκπαιδευτικές θα επιλέξει, εάν οι βασικές του αξίες ή στάση για την εκπαίδευση ενηλίκων είναι κυρίως δασκαλοκεντρικές (π.χ. θεωρεί τον εαυτό του «αυθεντία»);

Αντίστοιχα, ένας άλλος εκπαιδευτής που ασπάζεται πιο μαθητοκεντρικές θεωρίες και διακατέχεται από την αντίληψη της βιωματικής εκπαίδευσης, ποιες εκπαιδευτικές τεχνικές θα επιλέξει για να διδάξει το ίδιο θέμα;

Τη δική μας άποψη θα τη βρείτε στη συνέχεια.

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗ

Η στάση του εκπαιδευτή, όσον αφορά στην εκπαιδευτική διαδικασία αλλά και το ρόλο που ο ίδιος θα υιοθετήσει μέσα σε αυτήν, επηρεάζει άμεσα τη γενικότερη στρατηγική του σχετικά με την επιλογή των εκπαιδευτικών τεχνικών και των εποπτικών μέσων. Επομένως, αν ο εκπαιδευτής υιοθετήσει έναν παραδοσιακό ρόλο (του «καταθέτη» γνώσεων και της «αυθεντίας») είναι πιθανόν να λειτουργήσει ως «εισηγητής» και «ειδικός» και θα προσπαθήσει μέσα από μονόλογο να μεταδώσει τις σχετικές γνώσεις, χρησιμοποιώντας εποπτικά μέσα που θα ενισχύσουν την «καταθετική» του διάθεση. Οι εκπαιδευόμενοι με τη σειρά τους θα είναι παθητικοί αποδέκτες, απόλυτα εξαρτημένοι από αυτόν, κρατώντας αναλυτικές σημειώσεις των νέων γνώσεων που μεταδίδονται από τα διάφορα εποπτικά μέσα. Αντίθετα, ένας εκπαιδευτής που έχει υιοθετήσει τη φιλοσοφία του εμπυχωτή ή συντονιστή θα προσπαθήσει να ενεργοποιήσει τη συμμετοχή των εκπαιδευομένων, εφαρμόζοντας τεχνικές που θα αναδεικνύουν τις προϋπάρχουσες γνώσεις τους και θα αξιοποιούν τις υφιστάμενες εμπειρίες τους.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 42

Εάν οι βασικές αξίες ή η στάση του εκπαιδευτή της Δραστηριότητας 47 για την εκπαίδευση ενηλίκων είναι κυρίως δασκαλοκεντρικές, τότε οι τεχνικές που θα εφαρμόσει θα είναι η Εισήγηση και, ενδεχομένως, η Επίδειξη. Συνεπώς, θα προσπαθήσει να αναλύσει ο ίδιος τη λειτουργία του χαρτοπίνακα, θα δείξει πώς χρησιμοποιείται και θα κάνει μία εισήγηση για τα βασικά του πλεονεκτήματα ή και μειονεκτήματα. Αντίθετα, ένας εκπαιδευτής που ασπάζεται πιο μαθητοκεντρικές θεωρίες και διακατέχεται από την αντίληψη της βιωματικής εκπαίδευσης, θα εφαρμόσει κυρίως μία ενεργητική τεχνική, όπως Εργασία σε Ομάδες (π.χ. θα χωρίσει την αίθουσα σε ομάδες, θα ζητήσει από τα μέλη της κάθε ομάδας να καταγράψουν σε φύλλα από το χαρτοπίνακα τις απόψεις τους σχετικά με θέματα που θα τους έχει αναθέσει, θα ζητήσει από εκπροσώπους να παρουσιάσουν τις απόψεις τους στο χαρτοπίνακα και εν τέλει, η ολομέλεια θα σχολιάσει κριτικά την εμπειρία που μόλις βίωσε κατά τη χρήση του χαρτοπίνακα). Ο εκπαιδευτής ενδέχεται στο τέλος να κάνει μία σύνθεση των βασικών χαρακτηριστικών και της λειτουργίας του χαρτοπίνακα εφαρμόζοντας σύντομη Εισήγηση. Με αυτόν τον τρόπο θα έχει αξιοποιήσει το μοντέλο του «κύκλου της μάθησης» στην εκπαιδευτική πράξη.

Ο εκπαιδευτής που προσεγγίζει την εκπαιδευτική διεργασία στηριζόμενος στις αρχές της ενήλικης μάθησης, που ασπάζεται το δικαίωμα των εκπαιδευομένων να διαφωνήσουν, που ενθαρρύνει

το δημιουργικό διάλογο, την ελευθερία επιλογών και τον κριτικό στοχασμό της εμπειρίας, των πεποιθήσεων και των παραδοχών, αναμένεται ότι θα καθορίσει για το πρόγραμμα και τους συμμετέχοντες μία ανάλογη εκπαιδευτική πορεία. Μία πορεία που θα διευκολύνει τη δράση, την ολοκληρωμένη κατανόηση εμπειριών, την επίλυση προβλημάτων και την αποτίμηση προσωπικών θεωρήσεων (όλα χαρακτηριστικά της Μετασχηματίζουσας μάθησης) και θα αποτελεί μία ολοκληρωμένη και οργανωμένη προσπάθεια ανάπτυξης νέων γνώσεων, ικανοτήτων και στάσεων. Ένας τέτοιος εκπαιδευτής ενδέχεται να χρησιμοποιήσει εκείνες τις τεχνικές που υποκινούν διεργασίες, όπως ο κριτικός στοχασμός και η μετασχηματίζουσα μάθηση. Από τις τεχνικές που αναλύθηκαν σε αυτή τη διδακτική ενότητα, καταλληλότερες γι' αυτό το σκοπό θεωρούνται οι «Εργασία σε Ομάδες», «Μελέτη Περίπτωσης», «Παιχνίδι Ρόλων» και η «Προσομοίωση». Η καταλληλότητά τους μέσα στα πλαίσια μιας Μετασχηματίζουσας μαθησιακής διεργασίας οφείλεται στο ότι με τις τεχνικές αυτές δίνεται η ευκαιρία στους εκπαιδευόμενους να επεξεργαστούν σε βάθος και να αναλύσουν από διαφορετικές οπτικές γωνίες και μέσα από διάλογο τα θέματα προς μελέτη.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 43

Σε σεμινάριο «*Εκπαίδευση Εκπαιδευτών*» και στη διδακτική ενότητα «Ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων», ο εκπαιδευτής (που ασπάζεται τη θεωρία και τις πρακτικές της Μετασχηματίζουσας μάθησης), αποφασίζει να διεξάγει μία Μελέτη Περίπτωσης διάρκειας δυόμιση ωρών η οποία αποτελείται από τις παρακάτω φάσεις:

A) Οι εκπαιδευόμενοι *ατομικά περιγράφουν γραπτώς* σε δύο παραγράφους πώς οι ίδιοι βλέπουν το ρόλο του εκπαιδευτή ενηλίκων (10 λεπτά).

B) Οι εκπαιδευόμενοι λαμβάνουν ένα σχετικό κείμενο από τον εκπαιδευτή στο οποίο παρατίθενται αποσπάσματα από τη σχετική βιβλιογραφία που περιγράφουν το ρόλο του εκπαιδευτή ενηλίκων. Ο εκπαιδευτής ζητά από τους συμμετέχοντες *να συγκρίνουν το δικό τους γραπτό με το κείμενο που έλαβαν*. Να εντοπίσουν κοινές απόψεις ή και διαφορές. Στη συνέχεια *σε ζεύγη συζητούν* τα ευρήματά τους (30 λεπτά).

Γ) Εκφράζονται οι *απόψεις των δυάδων στην ολομέλεια* και γίνεται *διάλογος* για το ρόλο του εκπαιδευτή ενηλίκων (45 λεπτά).

Δ) Παρουσιάζεται *βίντεο - συνέντευξη* με γνωστό θεωρητικό της εκπαίδευσης ενηλίκων από τη Μεγάλη Βρετανία ο οποίος θέτει την άποψή του για το ρόλο του εκπαιδευτή ενηλίκων (10 λεπτά).

Ε) Ο εκπαιδευτής ζητά και πάλι από τους συμμετέχοντες *να γράψουν εκ νέου την προσωπική τους άποψη* για το ρόλο του εκπαιδευτή ενηλίκων, λαμβάνοντας υπόψη το κείμενο που μελέτησαν, το διάλογο που έγινε στα πλαίσια της δυάδας αλλά και της ολομέλειας καθώς και τη συνέντευξη που παρακολούθησαν στο βίντεο (10 λεπτά).

ΣΤ) Ο εκπαιδευτής *σε ανοικτή συζήτηση στην ολομέλεια* ζητά

από τους συμμετέχοντες να αναφέρουν τυχόν διαφοροποιήσεις που εντόπισαν στις απόψεις που κατέθεσαν τη δεύτερη φορά (30 λεπτά).

Ζ) Ο εκπαιδευτής κάνει μία ανακεφαλαίωση των συμπερασμάτων που προέκυψαν από τις δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν και *μια μικρή εισήγηση* για το ρόλο του εκπαιδευτή ενηλίκων (15 λεπτά).

Με τις παραπάνω επιμέρους δραστηριότητες –στα ευρύτερα πλαίσια της τεχνικής Μελέτη Περίπτωσης– ο εκπαιδευτής έδωσε την ευκαιρία στους συμμετέχοντες να σκεφτούν ατομικά και συλλογικά και να συζητήσουν δημιουργικά το ζήτημα του ρόλου του εκπαιδευτή ενηλίκων, ενώ δημιούργησε ευκαιρίες σύγκρισης και αντιπαραβολής διάφορων θέσεων. Έτσι, υποκίνησε τον κριτικό στοχασμό πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα.

Συμπερασματικά, καταλήγουμε ότι η κρίση του εκπαιδευτή για το ποια είναι η καταλληλότερη τεχνική για την περίπτωση και την εκπαιδευόμενη ομάδα είναι καθοριστικής σημασίας. Θα πρέπει να μπορεί να εναλλάσσει αποτελεσματικά τις τεχνικές και να επιλέγει τις καταλληλότερες ανάλογα με την πορεία του προγράμματος. Επιπρόσθετα, παρατηρούμε ότι τα επτά κριτήρια επιλογής που προαναφέρθηκαν δεν αρκούν από μόνα τους για να οδηγήσουν τον εκπαιδευτή σε μία αποτελεσματική στρατηγική αξιοποίησης των τεχνικών, κυρίως γιατί ο τρόπος που ο εκπαιδευτής χρησιμοποιεί τα κριτήρια, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει τις απρόβλεπτες καταστάσεις καθορίζονται από τη φιλοσοφία που υιοθετεί, από τη βασική του στάση απέναντι στην εκπαίδευση ενηλίκων, στους ίδιους τους εκπαιδευόμενους και στο δικό του ρόλο. Με βάση αυτή τη στάση ο εκπαιδευτής διαμορφώνει την αξιωματική του θέση και κατά συνέπεια, τη στρατηγική του σε ό,τι αφορά στη χρήση των διάφορων τεχνικών (Κόκκος, 2005: 116). Αυτό που, εν τέλει, έχει σημασία, είναι ο εκπαιδευτής να υιοθετεί στάση υπέρ της συμμετοχικής εκπαίδευσης, αξιοποιώντας κατάλληλες τεχνικές, εμπλουτίζοντας τυχόν εισηγήσεις του και χρησιμοποιώντας με μέτρο τα εποπτικά του μέσα.

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ

Όπως η επιλογή των εκπαιδευτικών τεχνικών επηρεάζεται από κάποιους σημαντικούς παράγοντες, έτσι και η επιλογή των εκπαιδευτικών μέσων γίνεται βάση συγκεκριμένων κριτηρίων. Η ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών μηνυμάτων μέσα από τη χρήση εποπτικών μέσων εύκολα μπορεί να αναιρεθεί, εάν δε ληφθούν υπόψη τα παρακάτω κριτήρια.

1. Η χρήση ενός εποπτικού μέσου χρειάζεται **να εξυπηρετεί ένα συγκεκριμένο σκοπό** που θα στηρίζει με τη σειρά του ένα συγκεκριμένο εκπαιδευτικό στόχο. Για παράδειγμα, ένας εκπαιδευτής σε πρόγραμμα «Εκπαίδευση Εκπαιδευτών» και στην

ενότητα «Χρήση εποπτικών μέσων» που θέλει να εκπαιδεύσει την ομάδα για τη χρήση του χαρτοπίνακα, το καταλληλότερο εποπτικό μέσο είναι ο ίδιος ο χαρτοπίνακας. Με αυτόν τον τρόπο οι εκπαιδευόμενοι θα δουν την πρακτική του αξία, θα βιώσουν τη λειτουργικότητά του, θα ανακαλύψουν τα πλεονεκτήματά του και τα ενδεχόμενα μειονεκτήματά του και θα εξοικειωθούν γενικότερα με τη χρήση του.

2. Η αίθουσα εκπαίδευσης και ο εκπαιδευτικός χώρος. Η διάταξη των καθισμάτων, το μέγεθος της αίθουσας, η ακουστική του χώρου κτλ, είναι όλα στοιχεία που μπορούν να επηρεάσουν την καταλληλότητα ενός εποπτικού μέσου. Για παράδειγμα, η χρήση ταινίας ήχου (κασέτας) σε μία μεγάλη αίθουσα που δε διαθέτει ηχητική εγκατάσταση, μπορεί να είναι η πλέον ακατάλληλη λόγω του ότι ενέχει τον κίνδυνο κάποιοι εκπαιδευόμενοι να μην μπορούν να ακούσουν το μήνυμα που εκπέμπεται.

3. Το στάδιο το οποίο διανύει η ομάδα. Η βιντεοσκόπηση δεν ενδείκνυται να εφαρμοστεί στο στάδιο της Διαμόρφωσης, Σύγκρουσης ή Ρύθμισης⁵. Αντίθετα, όταν τα μέλη της ομάδας έχουν γνωριστεί καλά μεταξύ τους και βρίσκονται στο στάδιο της Δράσης και έχει αναπτυχθεί ένα κλίμα εμπιστοσύνης και δημιουργικής αλληλεπίδρασης, τότε η χρήση βιντεοκάμερας ή η μαγνητοφώνηση μπορεί να λειτουργήσει δυναμικά στην επίτευξη των εκπαιδευτικών στόχων του προγράμματος.

4. Τα μαθησιακά πρότυπα⁶ των εκπαιδευομένων. Η επιλογή των εποπτικών μέσων μπορεί να επηρεαστεί από τον τρόπο με τον οποίο προτιμούν να μαθαίνουν τα μέλη της εκπαιδευόμενης ομάδας. Επομένως, κατά το στάδιο της προετοιμασίας του εκπαιδευτή και τη μελέτη των χαρακτηριστικών των μελών που απαρτίζουν την εκπαιδευόμενη ομάδα, αν εντοπιστεί ότι το μεγαλύτερο μέρος των εκπαιδευομένων ανήκουν στην κατηγορία των «Θεωρητικών», τότε η χρήση διαφανειών και η εφαρμογή μιας μεστής εισήγησης είναι μάλλον η καταλληλότερη για τη μετάδοση των εκπαιδευτικών μηνυμάτων μιας συγκεκριμένης ενότητας. Αν, αντίθετα, οι περισσότεροι εκπαιδευόμενοι ανήκουν στην κατηγορία των «Στοχαστών», τότε χρειάζεται η εκπαιδευτική διεργασία να υποστηριχθεί από εποπτικά μέσα που θα δίνουν την ευκαιρία στους συμμετέχοντες να μελετήσουν σε βάθος ένα θέμα, να στοχαστούν πάνω σε αυτό και να καταλήξουν σε ομαδικά συμπεράσματα. Επομένως, η χρήση φύλλων χαρτοπίνακα για την καταγραφή των συμπερασμάτων τους ή η μελέτη ενός κειμένου που θα διανεμηθεί προκειμένου να συζητηθεί στα πλαίσια μιας υποομάδας, θα εξυπηρετεί καλύτερα το μαθησιακό τους πρότυπο.

⁵ Για τη Δυναμική της Ομάδας και τα Στάδια που διανύει η εκπαιδευόμενη ομάδα βλ. Διδακτική ενότητα 2, Κεφάλαιο 1.

⁶ Κάθε άτομο αναπτύσσει μέσω της εμπειρίας του έναν ή περισσότερους μαθησιακούς τρόπους που προτιμά. Οι τέσσερις βασικές κατηγορίες προτιμώμενων μαθησιακών τρόπων είναι οι Θεωρητικοί, Ενεργητικοί, Στοχασζόμενοι και οι Πραγματιστές (πειραματιζόμενοι), Rogers, 2002: 155-157.

5. Οι διαθέσιμοι πόροι. Κάποιες αίθουσες παρέχουν μόνο βασικό εξοπλισμό και τα διαθέσιμα εποπτικά μέσα μπορεί να είναι ένας πίνακας και διαφανοσκόπιο. Ο εκπαιδευτής χρειάζεται να γνωρίζει τι θα έχει στη διάθεσή του προκειμένου να αποφασίσει τα εποπτικά μέσα που θα εντάξει στη διδασκαλία του. Είναι ανώφελο, για παράδειγμα, να προγραμματίζει χρήση εκπαιδευτικής ταινίας, αν η αίθουσα δε διαθέτει βίντεο και τηλεόραση.

6. Τα «πλεονεκτήματα» και τα «μειονεκτήματα» που χαρακτηρίζουν κάθε ένα από τα εποπτικά μέσα έτσι όπως αυτά περιγράφονται στο συνοπτικό πίνακα που παρουσιάζεται στο κεφάλαιο 3.4.1 της παρούσας διδακτικής ενότητας. Το να γνωρίζει ο εκπαιδευτής τα βασικά πλεονεκτήματα ενός εποπτικού μέσου ή τους περιορισμούς που μπορεί να του θέσει, θα τον βοηθήσει να πάρει την τελική απόφαση για το ποιο εποπτικό μέσο θα λειτουργήσει περισσότερο αποτελεσματικά.

7. Η άνεση του εκπαιδευτή όσον αφορά στη χρήση των εποπτικών μέσων. Κάποιοι εκπαιδευτές είναι πιθανό να μην έχουν εξοικειωθεί με τη χρήση της τεχνολογίας, π.χ. την προβολή διαφανειών μέσω Η/Υ. Είναι προτιμότερο σε μία τέτοια περίπτωση να χρησιμοποιηθεί ένα διαφανοσκόπιο.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Είναι γεγονός ότι ο σχεδιασμός ενός προγράμματος και η επιλογή του εκπαιδευτή για τις τεχνικές και τα μέσα που θα επιλέξει να εφαρμόσει αποτελεί μία δύσκολη διαδικασία και επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τις θέσεις και αντιλήψεις που έχει υιοθετήσει γενικότερα ο εκπαιδευτής για το ρόλο του και την όλη μαθησιακή διεργασία. Πολλοί, ίσως, υποστηρίζουν ότι οι συμμετοχικές τεχνικές που εστιάζουν στην αξιοποίηση των προσωπικών εμπειριών χρειάζονται περισσότερο χρόνο σε σχέση με μία μεστή εισήγηση. Άλλοι πάλι ίσως αμφισβητούν την ομαδική εργασία και εστιάζουν περισσότερο στο άτομο και στην ανάδυση εξατομικευμένων αναγκών. Σε κάθε περίπτωση πάντως, κατά το σχεδιασμό και τη διεξαγωγή προγραμμάτων που απευθύνονται σε ενήλικες, αυτό που χρειάζεται να λαμβάνουμε υπόψη είναι τόσο η εμπειρία των εκπαιδευομένων μας (σε σχέση με το γνωστικό αντικείμενο αλλά και με τη διεργασία της μάθησης) όσο και η ανάγκη τους να προωθείται ενεργά η συμμετοχή τους αλλά και ο κριτικός στοχασμός τους πάνω στη μάθηση που πραγματοποιείται.

Η ανάπτυξη του κριτικού στοχασμού και η επικοινωνιακή –παρά εργαλειακή– μάθηση είναι ένα θέμα που συζητήθηκε ήδη στη πρώτη διδακτική ενότητα, στην οποία επισημάνθηκε ότι η Μετασχηματίζουσα μάθηση αναγνωρίζει τις δυνατότητες του ατόμου για θετική προσωπική αλλαγή και δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην αξιοποίηση των εμπειριών των ενήλικων εκπαιδευομένων για κριτικό στοχασμό. Κατά συνέπεια, ο εκπαιδευτής ενηλίκων δεν καλείται να κάνει μόνο μία απλή επιλογή ενεργητικών εκπαιδευτικών τεχνικών και να φροντίσει για την αυστηρή τήρηση των βασικών τους προδιαγραφών. Κάτι τέτοιο θα οδηγούσε απλά σε συσσώρευση γνώσεων. Αντιθέτως, αυτό που κυρίως αναλαμβάνει είναι να εμπλέξει τους εκπαιδευομένους σε μία διεργασία η οποία θα τους βοηθήσει να αναδιαμορφώσουν τις αντιλήψεις τους και να δουν μία νέα οπτική στα θέματα που εξετάζουν.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 51

Στα πλαίσια αυτής της συζήτησης θα προσπαθήσουμε και εμείς να σας εμπλέξουμε ενεργά και κυρίως «κριτικά» σε μία συγκριτική μελέτη τριών κειμένων (τα οποία θα βρείτε στο Παράρτημα 1 στο τέλος αυτής της διδακτικής ενότητας), τα οποία αναφέρονται στο ρόλο του εκπαιδευτή ενηλίκων. Το πρώτο είναι γραμμένο από τους Didier Noyé & Jacques Piveteau, το δεύτερο από τον Paulo Freire και το τρίτο από τον Jack Mezirow. Αυτό που επιθυμούμε είναι να κάνετε και εσείς τις δικές σας σκέψεις με βάση αυτά τα κείμενα και να προσπαθήσετε να εντοπίσετε τα χαρακτηριστικά και το ρόλο του εκπαιδευτή ενηλίκων έτσι όπως περιγράφεται σε καθένα από αυτά. Διαπιστώνετε κάποιες διαφορές στο περιεχόμενό τους; Αν ναι, ποιες είναι αυτές; Ποια θεωρία μάθησης φαίνεται να ασπάζεται το κάθε κείμενο;

Πιστεύουμε ότι μέσα από αυτή τη συγκριτική μελέτη θα καταφέρετε να δείτε από μια άλλη οπτική τη διαδικασία κατανόησης και ερμηνείας ενός θεωρητικού κειμένου και ταυτόχρονα, να αντιληφθείτε πόσο η στάση του εκπαιδευτή και οι αντιλήψεις του επηρεάζουν τις επιλογές που θα κάνει είτε κατά τη διάρκεια του σταδίου του σχεδιασμού είτε κατά τη διεξαγωγή του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Η δική μας άποψη βρίσκεται στο τέλος του Παραρτήματος 1.

Σημεία – Κλειδιά της Διδακτικής Ενότητας

Στο τέλος της τρίτης διδακτικής ενότητας θα πρέπει να είστε σε θέση να:

- Σχεδιάζετε εκπαιδευτικά προγράμματα και να τα δομείτε σε διδακτικές ενότητες.
- Σχεδιάζετε εκπαιδευτικούς στόχους στα τρία διαφορετικά επίπεδα (γνώσεις, ικανότητες και στάσεις).
- Περιγράφετε τις κυριότερες εκπαιδευτικές τεχνικές που προωθούν τη συμμετοχικότητα των εκπαιδευομένων και την ενεργητική μάθηση.
- Εφαρμόζετε τις εκπαιδευτικές τεχνικές με βάση τις προδιαγραφές για σωστή και αποτελεσματική χρήση τους.
- Περιγράφετε τη λειτουργία των κυριότερων εποπτικών μέσων.
- Σταθμίζετε τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των κυριότερων εποπτικών μέσων.
- Εφαρμόζετε τα κριτήρια επιλογής εκπαιδευτικών τεχνικών και εποπτικών μέσων.

ΣΥΝΟΨΗ

Στην τρίτη διδακτική ενότητα μελετήθηκε η διαδικασία σχεδιασμού διδακτικής ενότητας και η δημιουργία των εκπαιδευτικών στόχων στα τρία διαφορετικά επίπεδα. Στη συνέχεια αναλύθηκαν οι βασικές εκπαιδευτικές τεχνικές που ενισχύουν τη συμμετοχικότητα των εκπαιδευομένων και αναπτύσσουν την ευρετική πορεία προς τη μάθηση. Παρουσιάστηκαν τα βασικά εποπτικά μέσα που μπορούν να ενισχύσουν τη μάθηση και να βοηθήσουν τον εκπαιδευτή να ενδυναμώσει τα εκπαιδευτικά μηνύματα, καθώς και οι επιλογές διάταξης της εκπαιδευτικής αίθουσας. Τέλος, αναλύθηκαν τα κριτήρια εκείνα με βάση τα οποία ο εκπαιδευτής θα καθορίσει την εκπαιδευτική του στρατηγική και θα επιλέξει τις καταλληλότερες τεχνικές και μέσα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Αρχοντάκη, Ζ. & Φιλίππου, Δ. (2003), *205 Βιωματικές ασκήσεις για εμπύχωση ομάδων, ψυχοθεραπείας, κοινωνικής εργασίας, εκπαίδευσης*, Αθήνα: Καστανιώτη.

Βαϊκούση, Δ., Βαλάκας, Ι., Κόκκος, Α., Τσιμπουκλή, Α. (1999), *Εκπαιδευτικές Μέθοδοι, Ομάδα Εκπαιδευομένων*, Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Βαλάκας, Ι. (2006), «Εκπαιδευτικά Μέσα και Εκπαιδευτικός Χώρος», *Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών*, τόμος ΙΙΙ, Αθήνα: ΕΚΕΠΙΣ.

Γιαννακοπούλου, Ε. (2006), «Σχεδιασμός Διδακτικής Ενότητας», *Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών*, τόμος ΙΙΙ, Αθήνα: ΕΚΕΠΙΣ.

Κόκκος, Α. (2005), *Εκπαιδευτικές Μέθοδοι*, Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Κόκκος, Α. & Λιοναράκης, Α. (1998), «Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση», Τόμος Β, *Σχέσεις διδασκόντων – διδασκομένων*, Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Λιοναράκης, Α. (2006), «Εκπαιδευτικές Τεχνικές στο Θεματικό Πεδίο "Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης" », *Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών*, τόμος ΙΙ, Αθήνα: ΕΚΕΠΙΣ.

Μόσχος, Γ. (2006), «Εκπαιδευτικές Τεχνικές για νέους που αποχωρούν πρόωρα από την εκπαίδευση – Ανήλικοι παραβάτες», *Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών*, τόμος ΙΙ, Αθήνα: ΕΚΕΠΙΣ.

Παπανδρέου, Π. (2006), «Εκπαιδευτικές τεχνικές για ενήλικους με ιστορικό κατάχρησης ψυχοτρόπων ουσιών», *Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών*, τόμος ΙΙ, Αθήνα: ΕΚΕΠΙΣ.

Σταυρακοπούλου, Α. (2006), «Παραδείγματα Εκπαίδευσης Ενηλίκων με Αναπηρίες», *Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών*, τόμος ΙΙ, Αθήνα: ΕΚΕΠΙΣ.

Χασάπης, Δ. (2000), *Σχεδιασμός, Οργάνωση, Εφαρμογή και Αξιολόγηση Προγραμμάτων Επαγγελματικής Κατάρτισης. Μεθοδολογικές Αρχές και Κριτήρια Ποιότητας*, Αθήνα: Μεταίχιμο.

Cedefop (2002), *Κατάρτιση και Μάθηση με Στόχο την Απόκτηση Ικανοτήτων: Περίληψη των Κυριότερων Σημείων*.

Courau, S. (2000), *Τα Βασικά «Εργαλεία» του Εκπαιδευτή Ενηλίκων*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Νογέ, D. & Ρiveteau, J. (1999), *Πρακτικός Οδηγός του Εκπαιδευτή*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Rogers, A. (2002), *Η Εκπαίδευση Ενηλίκων*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Eitington, J. E. (1996), *The Winning Trainer, Winning Ways to Involve People in Learning*, Τέξας: Gulf Publishing Company.

Mezirow, J. (1997), *Transformative Dimensions of Adult Learning*, Σαν Φρανσίσκο: Jossey Bass.

Silberman, M. (1998), *Active training: A handbook of techniques, designs, case examples, and tips*, Σαν Φρανσίσκο: Jossey Bass.

ΠΗΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ:

<http://www.wcer.wisc.edu/archive/cl1/cl/doingcl/advlec.htm>
(05/09/07)

ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΜΕΛΕΤΗ

Νογέ, D. & Riveteau, J. (1999), Πρακτικός Οδηγός του Εκπαιδευτή, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Αυτός ο συνοπτικός και πρακτικός οδηγός ενδιαφέρει όσους θέλουν να αποκτήσουν μια κριτική ματιά πάνω στην παιδαγωγική τους πρακτική, εκείνους που έχουν αναλάβει να διεκπεραιώσουν προγράμματα και πρέπει να τα συλλάβουν θεωρητικά και να τα υποστηρίξουν πρακτικά, καθώς και όλους όσοι ψάχνουν χρήσιμες ιδέες και προτάσεις που αφορούν το σχεδιασμό προγραμμάτων, το ρόλο του εκπαιδευτή ενηλίκων και τη χρήση εκπαιδευτικών τεχνικών που αναπτύσσουν την ενεργητική συμμετοχή των εκπαιδευομένων.

Malone, S. (2003), Learning About Learning, Λονδίνο: CIPD.

Πρόκειται για έναν αλφαβητικό ερμηνευτικό οδηγό των πιο διαδεδομένων εννοιών, θεωριών, μοντέλων και ζητημάτων που συναντά κανείς στο πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων. Ο αναγνώστης θα βρει λεπτομερειακή ανάλυση και περιγραφή για περισσότερους από 400 όρους. Το βιβλίο είναι ιδανικό για όσους ξεκινούν τώρα τη μελέτη θεωρητικών ζητημάτων και επιθυμούν να αναζητήσουν γρήγορα έννοιες και πρακτικές ιδέες εφαρμογής όσον αφορά στη μαθησιακή διεργασία.

Thorne, K. & Mackey, D. (2003), Everything you ever need to know about training, Λονδίνο: Kogan Page.

Είναι ένας πρακτικός οδηγός – βιβλίο στο οποίο αναλύονται τα βασικά θέματα που θα απασχολήσουν όλους εκείνους που εντάσσονται τώρα στο πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων ή που έχουν μικρή εμπειρία και θέλουν να βελτιώσουν τις εκπαιδευτικές τους πρακτικές. Τα θέματα που εξετάζονται αφορούν το σχεδιασμό, τη διεξαγωγή και την αξιολόγηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, το ρόλο του εκπαιδευτή ενηλίκων, τις πιο γνωστές θεωρίες μάθησης, τις εκπαιδευτικές τεχνικές – παραδοσιακές και μη – και μεικτές μεθόδους μάθησης.

Stimson, N. (2002), How to write and prepare training materials, Λονδίνο: Kogan Page.

Το εγχειρίδιο αυτό είναι γεμάτο από πρακτικές ιδέες και συμβουλές και απευθύνεται σε εκπαιδευτές που θέλουν να εξασφαλίσουν μία υψηλή ποιότητα για τα εκπαιδευτικά τους μέσα και υλικά. Περιγράφει με λεπτομέρεια όλα εκείνα τα στοιχεία που πρέπει να φροντίσει ο εκπαιδευτής κατά την προετοιμασία των υλικών που θα χρησιμοποιηθούν κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού γεγονότος.

Πολλά παραδείγματα σχεδιασμού διδακτικών ενοτήτων και αξιοποίησης ενεργητικών εκπαιδευτικών τεχνικών μπορούν να μελετηθούν μέσα από την ιστοσελίδα της **Επιστημονικής**

Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων (www.adulteduc.gr). Η συγκεκριμένη ιστοσελίδα παρέχει επιπρόσθετες πληροφορίες και για εκείνους που επιθυμούν να ενημερωθούν για τις εξελίξεις στην εκπαίδευση θέλουν να μελετήσουν τα βασικά κείμενα των πιο σημαντικών θεωρητικών του πεδίου της εκπαίδευσης ενηλίκων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

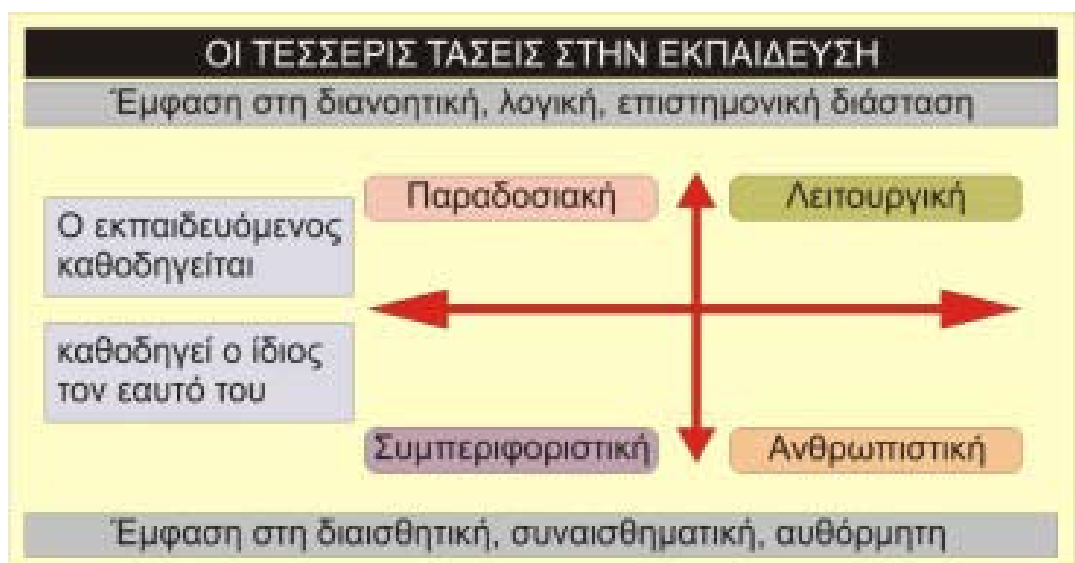
ΚΕΙΜΕΝΟ 1

(Απόσπασμα από το βιβλίο των Noué D. & Piveteau J. (2002), *Πρακτικός Οδηγός του Εκπαιδευτή*, Αθήνα: Μεταίχιμο.)

Τι είδους εκπαιδευτής είστε;

Οι τέσσερις εκπαιδευτικές τάσεις που παρουσιάζουμε ταξινομούνται σύμφωνα με δύο κριτήρια. Πρώτον, ο εκπαιδευόμενος θεωρείται ικανός να καθοδηγήσει τον εαυτό του, να ενεργήσει με αυτόνομο και ανεξάρτητο τρόπο (ανθρωπιστική και λειτουργική τάση) ή αντίθετα θεωρείται ότι πρέπει να καθοδηγείται από άλλον (παραδοσιακή και συμπεριφοριστική τάση).

Δεύτερον, λαμβάνονται υπόψη, κυρίως κατά την παιδαγωγική διαδικασία, οι λογικές, διανοητικές διεργασίες (παραδοσιακή και λειτουργική τάση) ή αντίθετα ενδιαφέρουν οι συναισθηματικές, ενστικτώδεις και διαισθητικές διαστάσεις (ανθρωπιστική και συμπεριφοριστική τάση).

Ελπίζουμε ότι η παρουσίαση των θεωρητικών τάσεων στην παιδαγωγική μπόρεσε να φωτίσει την εικόνα που έχετε για τους εκπαιδευόμενους. Βέβαια, στο INSEP* δεν πιστεύουμε ότι πρέπει να ευνοούμε κάποια από αυτές, γιατί κάθε θεωρητική τάση δεν παίρνει υπόψη παρά μόνο μία πλευρά της πραγματικότητας. Υπάρχουν ενδιάμεσες θέσεις, και η στάση που θα υιοθετήσουμε δεν πρέπει να απορρέει από απριόρι θεωρίες, όσο γοητευτικές και αν είναι. Ο καλός εκπαιδευτής δεν είναι αυτός που προσκολλάται στη σωστή θέση, αλλά εκείνος που ξέρει να αναλύει την κατάσταση και να επιλέγει τις κατάλληλες διαδικασίες. Με άλλα λόγια, δεν πρέπει να κλεινόμαστε σε μία προνομιακή μεταφορική εικόνα, αλλά να προσπαθούμε να εμπλουτίσουμε τις αναπαραστάσεις μας.

* Ινστιτούτο στο οποίο εργάζονται οι συγγραφείς (ΣΤΜ)

Κάποιοι λένε «Ε, δεν είμαστε και τα ποντίκια του Skinner». Σίγουρα, αλλά ας ξέρουμε να αναγνωρίζουμε το ποντίκι που υπάρχει μέσα μας. Η εικόνα του φυτού που ποτίζεται έχει ακόμη κάτι να μας προσφέρει. Μπορούμε να συγκρατήσουμε τις έννοιες που εισάγει η ανθρωπιστική τάση (έννοια της έκφρασης, του κινήτρου της, της υπευθυνότητας), χωρίς αυτό να σημαίνει ότι εγκαταλείψαμε ασύδοτοι στη μη καθοδήγηση. Από την άλλη, αν επιμένουμε στο γεγονός ότι η διατύπωση παιδαγωγικών στόχων επιτρέπει την πρόοδο, υπό την πρίσμα της λειτουργικής τάσης, αυτό δεν πρέπει να μας παρασύρει να παραμελήσουμε τη γενική «χωρίς κόστος» παιδεία. Ας τελειώσουμε με ένα φόρο τιμής στην παραδοσιακή εκπαίδευση: δεν είναι άχρηστο να βλέπουμε τον εκπαιδευόμενο ως ηλεκτρονικό υπολογιστή. Παραδείγματος χάριν, ένας πιλότος αεροσκάφους έχει μάθει έναν κατάλογο οδηγιών ασφαλείας: στο αεροσκάφος ανεβαίνουμε με την ελπίδα, ότι αυτά που έχει μάθει δεν αφήνουν πολλά περιθώρια στη φαντασία του και στις προσωπικές του προτιμήσεις.

Τι είναι σημαντικό για τον εκπαιδευτή;

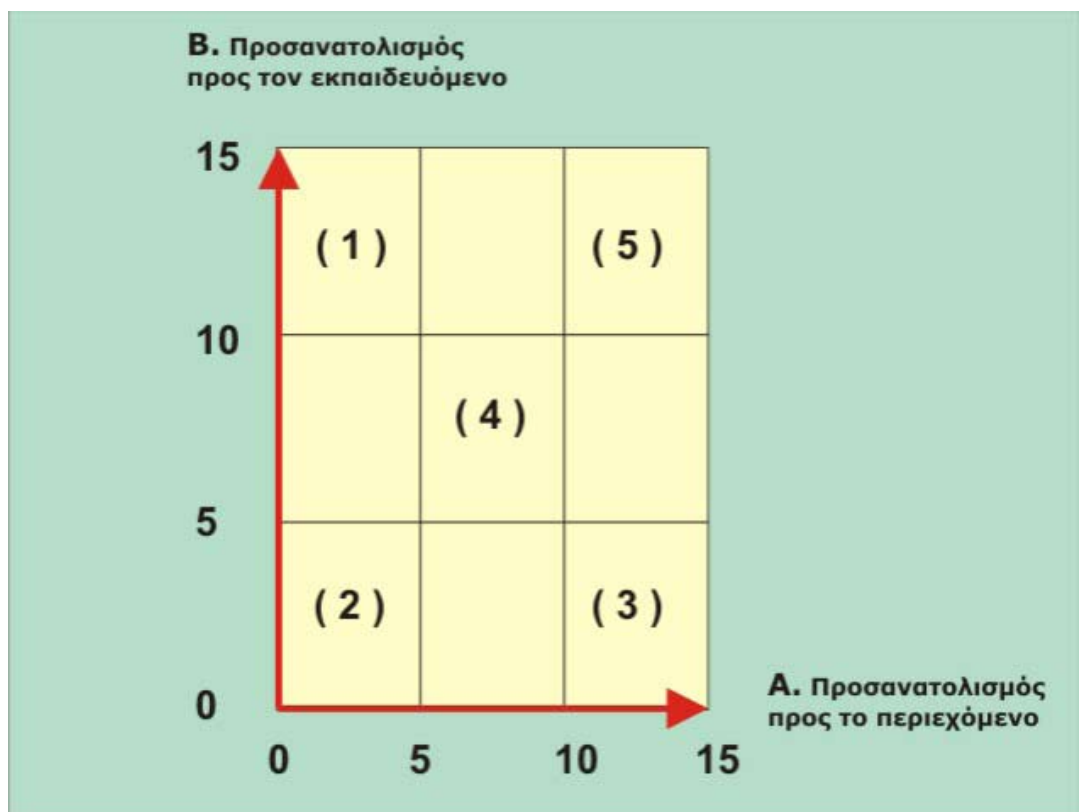
Σας παρουσιάζουμε ζεύγη φράσεων στα οποία πρέπει εσείς να σημειώνετε κάθε φορά τη φράση που σας φαίνεται σημαντική. Κατά τη γνώμη σας, τι είναι πιο σημαντικό για έναν εκπαιδευτή;

1. α) Να είναι αναγνωρισμένος ειδικός στο συγκεκριμένο αντικείμενο εκπαίδευσης;
β) Να διαβάζει και να ενημερώνεται στον τομέα του;
2. α) Να τελειοποιεί τις τεχνικές εμπύχωσης της ομάδας, για να διευκολύνει τα άτομα να τον παρακολουθούν;
β) Να τελειοποιεί τις τεχνικές εμπύχωσης της ομάδας, ώστε να ελέγχει καλύτερα την πρόοδό της;
3. α) Να χρησιμεύει ως πρότυπο στον εκπαιδευόμενο που θέλει να τελειοποιήσει τις γνώσεις του;
β) Να ασχοληθεί με τη βελτίωση των ικανοτήτων του, με μελέτες και επαφές;
4. α) Να σταματά τις εκτός θέματος παρεμβάσεις κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης;
β) Να εγκαθιστά μια ατμόσφαιρα χαλαρότητας στην εργασία;
5. α) Να οργανώνει με φροντίδα τις δραστηριότητες της εκπαίδευσης, να τις σχεδιάζει, ώστε να είναι αποτελεσματικές;
β) Να χρησιμεύει ως μοντέλο στον εκπαιδευόμενο με τη σαφήνεια των ιδεών που παρουσιάζει;
6. α) Να εντοπίζει τις ιδιαίτερες ανάγκες κάθε ομάδας, ώστε να προσαρμόζει το περιεχόμενο της εκπαίδευσης σε αυτές;
β) Να ελέγχει και να εξετάζει τους εκπαιδευόμενους οι οποίοι προσπαθούν να επαναλάβουν τις μεθόδους του;
7. α) Να θεωρείται ως πρότυπο από τους εκπαιδευόμενους οι οποίοι προσπαθούν να επαναλάβουν τις μεθόδους του;
β) Να κάνει τόσο μαθήματα για αρχάριους όσο και

- μαθήματα για προχωρημένους;
8. α) Να προσπαθεί να καλύπτει το θέμα του μέσα στα προβλεπόμενα χρονικά όρια;
β) Να δίνει έμφαση στην εμπειρία του εκπαιδευμένου, να δέχεται το γεγονός ότι εκείνος προχωράει μέσα από τα λάθη του;
  9. α) Να αποτελεί αυθεντία χάρη στην ευρύτατη επαγγελματική του πείρα;
β) Να εφαρμόζει ένα σύστημα αξιολόγησης αποτελεσματικό και συνεκτικό;
  10. α) Να καθιερώνει συγκεκριμένες προδιαγραφές απόδοσης τις οποίες πρέπει να κατακτήσει η ομάδα των εκπαιδευομένων;
β) Να επιτρέπει στους εκπαιδευμένους να παρεμβαίνουν στον καθορισμό του περιεχομένου των στόχων;

(ο κατάλογος συνεχίζεται με παρεμφερείς ερωτήσεις)

Τα δεδομένα αυτά μπορούν να μεταφερθούν στον πίνακα με τις δύο κλίμακες, όπου η μία αναπαριστά τον προσανατολισμό προς το περιεχόμενο της εκπαίδευσης (βλ. το επόμενο σχήμα).

Με βάση το μοντέλο αυτό, είναι δυνατόν να διακρίνουμε διάφορες ομάδες εκπαιδευτών· αυτές αντιστοιχούν στους 5 αριθμούς που εγγράφονται μέσα στον πίνακα.

Ομάδα 1: Ο εκπαιδευτής θεωρεί ότι οι εκπαιδευόμενοι δεν έχουν αυθόρμητα την επιθυμία να τελειοποιήσουν τις γνώσεις τους. Έχει λοιπόν μεγάλη σημασία να γίνει αποδεκτός από αυτούς ως εκπαιδευτής· καλό θα είναι να παρουσιάζει σωστά το αντικείμενό του και να ενδιαφέρεται για τις επιθυμίες των εκπαιδευομένων, ώστε να τις ικανοποιεί, να δημιουργεί στους ανθρώπους τη διάθεση για εκπαίδευση και όχι να ασκεί καταναγκασμό.

Ομάδα 2: Όπως και στην Ομάδα 1, ο εκπαιδευτής δεν επικεντρώνεται ιδιαίτερα στο περιεχόμενο της εκπαίδευσης και στις παιδαγωγικές διαδικασίες. Αυτό που τον ενδιαφέρει είναι να έχει ειδικότητα στο αντικείμενο, για να μπορεί να το παρουσιάζει. Όσο για τις ομάδες των εκπαιδευομένων, τις διακρίνει σε καλές και σε λιγότερο καλές, αλλά τα παιδαγωγικά επιτεύγματα δεν μπορούν να αλλάξουν πολλά πράγματα. Ο εκπαιδευτής δεν ασχολείται πολύ με τα συναισθήματα του εκπαιδευομένου· εκείνος πρέπει να φροντίσει ώστε να ωφεληθεί από τη γνώση που του μεταδίδεται.

Ομάδα 3: Εδώ ο εκπαιδευτής ενδιαφέρεται να οργανώσει το περιεχόμενο της εκπαίδευσης, φροντίζει ιδιαίτερα την επιλογή των ασκήσεων ή μιας εκπαιδευτικής πορείας και εφαρμόζει συστήματα αξιολόγησης. Αντίθετα, δε δίνει ιδιαίτερο βάρος στον εκπαιδευόμενο· εκείνος οφείλει να προσαρμοστεί στη διαδικασία που του προτείνεται.

Ομάδα 4: Ο εκπαιδευτής υιοθετεί εδώ μία συμβιβαστική θέση· γι' αυτόν οι επιθυμίες του εκπαιδευομένου και οι ανάγκες του υπάρχοντος συστήματος δε συμβαδίζουν. Πρέπει λοιπόν να γίνει σύνθεση. Πρέπει να δίνεται σημασία στις ανάγκες των ατόμων, να διευκολύνεται η έκφραση και η αυτονομία των εκπαιδευομένων, αλλά πρέπει επίσης να ασκείται κάποια πίεση για να γίνεται δουλειά. Όσον αφορά το περιεχόμενο, είναι απαραίτητη η εφαρμογή αποτελεσματικών παιδαγωγικών μέσων και διαδικασιών ελέγχου, αλλά πρέπει ο εκπαιδευτής να ξέρει να υποχωρεί, αν οι αντιδράσεις των εκπαιδευομένων δείχνουν ότι δεν είναι τα κατάλληλα.

Ομάδα 5: Στην περίπτωση αυτή ο εκπαιδευτής θεωρεί ότι ο εκπαιδευόμενος έχει φυσική κλίση προς τη μελέτη. Πρέπει να εντοπίσει τις ανάγκες του και να μοιραστεί μαζί του την ευθύνη της εκπαιδευτικής δραστηριότητας. Επάνω σε αυτή τη βάση είναι δυνατό να διατυπωθούν στόχοι, να επιλεγούν μέθοδοι, να μετρηθεί η πρόοδος που πραγματοποιείται. Το μεγάλο ενδιαφέρον για τους εκπαιδευομένους δεν είναι ασύμβατο με τη φροντίδα να χρησιμοποιούνται παιδαγωγικές μέθοδοι καλά μελετημένες.

Η παρουσίαση των πέντε ομάδων είναι, φυσικά, λίγο σχηματική. Ένας εκπαιδευτής μπορεί, εξάλλου, να αλλάξει ομάδα ανάλογα με τη στιγμή και την περίπτωση, και σε κάθε ομάδα σίγουρα έχει κανείς διαφορετικούς τρόπους να είναι αποτελεσματικός ή μη.

Προσωρινό συμπέρασμα: Ο «στραβισμός» του εκπαιδευτή

Κάθε εκπαιδευτής έχει τάσεις ναρκισσισμού, γι' αυτό θεωρήσαμε καλό να συμπεριλάβουμε στο βιβλίο αυτό ένα κεφάλαιο που δίνει στον αναγνώστη την ευκαιρία να εξετάσει τον εαυτό του και να διακρίνει το δικό του προφίλ. Ελπίζουμε ότι το πορτρέτο που προκύπτει σάς ταιριάζει. Αποφύγαμε τις ερμηνείες του τύπου καλός ή κακός, πράγμα που θα ήταν αντίθετο με την αρχή της θετικής ενίσχυσης στην παιδαγωγική, της οποίας είμαστε οπαδοί. Εφόσον μιλάμε για πορτρέτο, ας σημειώσουμε, ωστόσο, ότι στο INSEP ενθαρρύνουμε τον εκπαιδευτή να εφαρμόζει έναν «αποκλίνοντα στραβισμό», δηλαδή από τη μια να μη χάνει από τα μάτια του τους εκπαιδευομένους σε όλη τη διάρκεια της εκπαίδευσης, για να είναι σίγουρος ότι καταλαβαίνουν και ότι ενδιαφέρονται, και από την άλλη να έχει την προσοχή στραμμένη στο περιεχόμενο του σεμιναρίου, στους στόχους και στην πορεία του. Ο έμπειρος εκπαιδευτής πρέπει επίσης να κοιτάζει τον εαυτό του, να παρατηρεί το δικό του τρόπο που ακούει τους άλλους, που ανυπομονεί παίρνοντας ορισμένες αποστάσεις, για να ελέγχει καλύτερα τον εαυτό του. Χρειάζεται να βλέπει απ' έξω την εικόνα της απόδοσής του, για να κρίνει και να αποκτήσει απέναντί της την ίδια κριτική ματιά που μπορεί να έχουν εκείνοι προς τους οποίους απευθύνεται.

Τα τρία σημεία – κλειδιά που πρέπει να προσέχει συνέχεια ο εκπαιδευτής είναι:

- Τα μέλη της ομάδας και τις αντιδράσεις τους.
- Την καλή διεξαγωγή του προγράμματος.
- Τον εαυτό του, τις συμπεριφορές και το δικό του τρόπο παρέμβασης.

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Για τα **Ουσιαστικά Προσόντα των Προοδευτικών Δασκάλων** ώστε να επιτελούν καλύτερα το έργο τους:

Αποσπάσματα από το βιβλίο του Paulo Freire (2006), Δέκα Επιστολές προς εκείνους που τολμούν να διδάσκουν, Αθήνα: Επίκεντρο.

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Απόσπασμα από το 1ο Κεφάλαιο του βιβλίου των J. Mezirow και Συνεργάτες (2007), Η Μετασχηματίζουσα Μάθηση, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Η δική μας άποψη

Στο κείμενο των **Noyé & Piveteau** απεικονίζεται κυρίως ο εκπαιδευτής που γνωρίζει πολύ καλά τις βασικές προδιαγραφές της εφαρμογής των ενεργητικών τεχνικών και μπορεί να συντονίσει αποτελεσματικά την ομάδα, προκειμένου τα μέλη της να αποκτήσουν τις απαραίτητες γνώσεις και ικανότητες που πραγματεύεται ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Είναι ο εκπαιδευτής ή ο «τεχνίτης» που γνωρίζει καλά την ανάπτυξη μιας *μάθησης «εργαλειακού» χαρακτήρα*.

Σύμφωνα με το κείμενο του **Freire**, ο εκπαιδευτής δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο στον εκπαιδευτικό του ρόλο αλλά να δρα κυρίως με στόχο την *κοινωνική αλλαγή* και την αλλαγή των δομών της κοινωνίας μέσα από τη χειραφέτηση των εκπαιδευομένων του. Έτσι, η εκπαίδευση λειτουργεί απελευθερωτικά. Πρόκειται για μία οπτική όπου στη Βραζιλία της δεκαετίας του 1960 είχε τεράστια απήχηση, ωστόσο, δεν μπορούμε να πούμε το ίδιο και για τις σύγχρονες κοινωνίες του δυτικού κόσμου.

Τέλος, στο κείμενο του **Mezirow** ο εκπαιδευτής λειτουργεί κυρίως ως «*εμψυχωτής*». Είναι εκείνος που θα βοηθήσει τους εκπαιδευομένους να στοχαστούν κριτικά τη νέα γνώση, να εξετάσουν την εμπειρία μέσα από ποικίλες οπτικές, να αλληλεπιδράσουν με τα άλλα μέλη και να γίνουν «*συνεργατικοί μανθάνοντες*». Κατά συνέπεια, ο ενήλικος εκπαιδευόμενος θα οδηγηθεί στην κριτική εξέταση των παραδοχών του και των παραδοχών των άλλων, θα δεσμευτεί με το διάλογο και θα επιλέξει να μάθει αυτό που εκείνος κρίνει ότι χρειάζεται να μάθει.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑΣ 100 ΩΡΩΝ

3η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

ΑΘΗΝΑ 2010

ISBN: 978-960-98697-4-4

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης